

**A Borsodi Tájház
közleményei
11 – 12**

2002

A BORSODI TÁJHÁZ KÖZLEMÉNYEI 11–12

6. évfolyam 1-2. szám
2002

Szerkeszti:

HADOBÁS PÁL

Technikai munkatárs:

Gajdos Beáta
Slezsák Zsolt
M. Takács Lajos

A borítón:

Az első magyar katolikus énekeskönyv címlapja

A Borsodi Tájház rajza. Mezey István grafikusművész munkája

Hátul: az egykori szendrői kastély a 19. sz. közepén

© MKKM, Edelény

HU ISSN 1418 – 2211

Felelős kiadó: HADOBÁS PÁL, *a Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum igazgatója.*

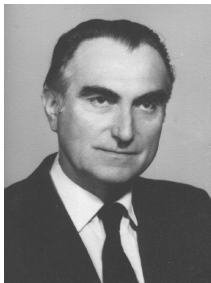
Készült az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum számítógépes szövegszerkesztőjén 2002-ben.

Nyomdai munkák: K-B Aktív Kft. Gyorsnyomda és másolószolgálat,
Miskolc. Felelős vezető: Kása Béla.

Búcsú Slezsák Imrétől

(1932 – 2002)

az edelényi Városi Könyvtár nyugalmazott igazgatójától

Slezsák Imre könyvtárigazgató úrtól, sokunk kedves barátjától búcsúzom. Személyes kérés, lelkiismereti kötelesség szólított ide, ebben a szomorú órában, végtisztesség-adásra. Mert érzem, valóban „*Nehéz a szó*”, ezért az angyalok nyelvén latinul és édes anyanyelvünkön is idézem az Írás szavait: *In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum...*”, „*Kezdetben volt az Ige, az Ige Istennél volt, és Isten volt az ige.*”

Kedves Imre! Sokunkat szeretetedbe, barátságodba fogadtál. Térben és időben távolra kerültünk egymástól, de megőriztük egymás iránt a szigorú, de értő barátságot. Megköszönöm, hogy 33 éven át a barátod lehettem, szép és jó ügyekért Veled, közös Bódva-völgyi barátainkkal együtt dolgozhattam. Köszönöm, hogy sorsom a soproni hegykaréjtól, a tündérvilág-Rábaközön, a győri bencés gimnáziumon, a debreceni egyetemen és Egeren át nekem általad is egy kicsi Bódva-völgyi tájhozát adott. Kisdiaikoromban kapuvári jóbarátod, *Kapui Ferenc* adta kezembe először a könyveket, éppúgy, mint te, amikor edelényi tanárságom idején segítetted oktató-és kutatómunkámat.

Egész életedben dolgoz, jellemes, helytálló ember voltál. Esztergályos tanulóból emelkedtél felelős értelmiségivé, vezető emberré. Mindvégig megőrizted szülőfölded munkás- és parasztembereinek valóságstiszteletét, anyag- és földszeretetét, személyes példát mutattál, másoktól is megkövetelted a szigorú munkarendet, munkamorált. A regulád lelke a rend volt, abból fakadt az eredményes munkához szükséges békeség.

A tiszta szívű emberiség lakhelyének álmodtad szülőföldedet, a kies Bódva-völgyet. Gyászjelentésedet is a szülőföld és a haza iránt lelkierőt sugárzó szeretettel komponáltad meg. Jelmondatként hagytad örökül: „*A nagyvilágon e kívül / Nincsen számodra hely; / Áldjon vagy verjen sors keze: / Itt élned, hálnod kell.*” *Ratkó József* költőbarátodtól tudjuk: „*Mindenütt*

lehet élni, / Mindenütt kell élni. / Meg kell tudnunk lakni ezt a hazát / és szolgálni azzal is, hogy beléhalunk.” Szeretetlenben meglaktad ezt a földet, és szolgáltad közösségét.

A polgármester úr joggal hangsúlyozta *függetlenségedet*. Igazi egyéniség, vagyis *individuum* voltál, azaz *oszthatatlan személyiség*. Ismerted jól, meg is szenvedtél eleget történelmünk jobbra és balra váltó irányaitól, de a legnehezebb, a *fölfelé* vezető utat választottad és jártad egész életedben. Te azt is tudtad, hogy a *homo* a *humus* szóból ered, arra utal, hogy testünk a földből vétett. A kultúra, a könyvek, az alkotók iránt *humilitas*-t, vagyis alázatot tanúsítottál. Azt is tudjuk, hogy az életküzdelmek során pedig a szellemi felülemelkedést, a lélek diadalát a *humor*, derű, a jókedv révén is erősítetted.

A te életed, küzdelmeid is bizonyítják: törvénytörő, hogy a kultúra lényege ma is áldozathozatal. Emlékszem, mekkora öröm volt számodra, amikor sikerült bővíteni az edelényi járási könyvtárat, erősíteni a munkatársi gárdát, gyarapítani könyvállományát, eredményesen megszervezni a szakszerű munkát, például a sajtófigyelést, Kalász László műveinek sajtóvisszhangját.

Általad sokan megtapasztaltuk a barátság lelki egységét. Sok képet örökök rólad. Láthattalak családi körökben, drága feleségeddel, *Rózsával, Imre és Zolt* fiaddal és édesapáddal együtt is. Láthattam a példás gondoskodást, tiszteletet és szeretetet, amely téged övezett. Örömmel annak az órának az emlékéit is, amikor *Béres János* bácsival, akinek az edelényi gimnáziumban kartársa lehettem, a rehabilitációmát követő fogadáson, a debreceni egyetemen szép Bódva-völgyi dalokkal válaszoltál győri tanárom, a Kodály-tanítvány *Jáki Sándor Teodóz* köszöntő énekére...

Számos fényes emléket örökök Rólad, még a szomorúságban is felemelő pillanatokot is. Emlékszem, szólt a telefon, tudattad velem: „*Ha Kalászt még életben akarod látni, most gyere! Holnap 11,39-kor várlak az edelényi vasútállomáson. Veled utazom Kalászhoz.*” Szívszorító maradt ez az utolsó, szalonnai találkozás. De te még másnap is segítséget nyújtottál a családnak, a végső útra felkészítve, meg is borotváltad barátodat. Aztán pár nap múlva egymás mellett állva búcsúztattuk költőbarátunkat a perkupai sírkertben...

Szép összefogás részese voltál akkor is, amikor együtt ültettünk emlékfát Kalász László tiszteletére a Tokaji Írótaborban. *Faragó Laura* énekelte a *Magas a rufafa* című népdalt. *Sáray László* helyezte el a kis cseretölgy-fácskát a gödörben. *Kalász Antónia* tette a fa tövére a Szalonnáról hozott maroknyi földet. Te szórtad a fa gyökerére a költő szülőfalujából, Perkupáról hozott kis földet. *Laki-Lukács László* Bódva-vízzel locsolta meg, *Hegyi Imre* bácsi pedig Tisza-vízzel öntözte meg az emlékfá gyökerét. A laudációt pedig ezekkel a szavakkal zártam: „*Kalász László emlékfája le-*

gyen annak a szeretetnek a jele, amellyel az Tokaji Írótabor adózik egy csupaszív embernek, egy kiváló pedagógusköltőnek. *Növessze nagygyá ezt a tölgyfát Tokaj földje, a Tisza és a Bodrog vize, a tokajiak óvó szeretete! Adj meg neki az ég a növekedés esélyét! Agai között madarak fészkeljenek, a kelő nappal köszöntsék és áldják Teremtőjüket!*”

Számomra arra is példa maradsz, hogy a Bódva-völgyben nemcsak a múltban felelős és hiteles emberek miképpen próbáltak, de talán a jelenben is igyekeznek a kultúra segítségével értelmet és reményt adni a közösségi életnek. A benned bízóknak tartást adtál, irányt mutatattál porszemnyi bolygónk parányi parcelláján, a fénysebességgel táguló világmindenség eme természeti szépségeiben gazdag, de nehéz sorsú peremvidékén.

Sok jeles és kedves edelényi embert búcsúztattál szépen, emberül. Akkor is önzetlenül segítő barátságáról tettél bizonyosságot, amikor *Nagy Béla* bácsi temetésekor itt, az edelényi sírkertben mellém álltál, és együtt adtuk meg a végtisztességet kedves barátunknak. Azt pedig sosem felejttem el, amikor pedig engem Edelényben politikai-ideológiai „vétségemért” megtámadtak, *Nagy Béláné Marika* nénivel együtt a segítségemre siettél. A rád jellemző módon megróttál, mert a velem vitatkozó párttitkárnak azt válaszoltam: „*Neked nem vagyok elvtárs*”. Aztán mindent megtettél, hogy a tanári pályán maradhassak.

Megszenvedted a „dúlt hiteket”, az oktalan méltatlanságokat. Láttad, hogyan „finomul a kín”, de mégis pusztulnak a küzdő emberek, mert folytatódott és ma sem ért véget az ember- és lélekpusztítás ebben az erőszakos világban.

Sorsod megadta neked a szív bölcsességét, amiről Tóth Árpád vall az Isten oltó-kése című versében: „*Pénzt, egészséget és sikert / Másoknak, Uram, többet adtál, / Nem kezdek érte mégse pert, / És nem mondom, hogy adósom maradtál. (...) Bordáim közt próbáid éles kését / Megáldom (...) Tudom és érzem, hogy szeretsz: / Próbáid áldott oltó-kése bennem / Téged szolgál, (...) Összeszorítom ajkam, ha nehéz / A kín, mert tudom, tied az én harcom, / És győztes távolokba néz / Könnyekkel szépült, orcád-fényű arcom.*”

Üdvösségünk hitvallása szerint mindannyian Isten gyermekei vagyunk. Az emberarc Isten szentséges arcát tükrözi. Nemcsak fizikai-biológiai, de szellemi, spirituális lények is vagyunk. A szellem szintjén együtt élünk a világmindenség létével. Lélekben meg tudunk nyílni az isteni valóságra, ami a lényegünk. Tudatunk az egész emberiség tudatának, a kozmosznak is tükrösképe. Átfogó szellemi örökséggel rendelkezünk.

Kritikus elmeként megtestesítetted az alapvetet: embernek és jellemnek legszebb jelzője, hogy *egyenes*. A barátaidnak is a szemébe mondtad, ha magatartásukat, főképpen a döntésüket helytelennek találtad. Ismerted a földi dolgok ideiglenes és relatív voltát. A ránk özönlő információzuhatagban,

irányt vesztett emberek között is képviselted, mennyire fontos ember és ember között a bizalom, a szavahihetőség, egyén és közösség boldogulása, és mennyire neveléses a hiúság, az önös érölködés.

Feljutottál az élet méltó ormára, a csúcsra, ahova sok út vezet fel, de mindegyik küzdelmes. Az üdvösség csúcsára kapaszkodva, különböző utakon és ösvényeken mi is közeledtünk egymáshoz. Gondolkodó példaképeink útmutatása nyomán mindketten felismertük, hogy a napjainkat jellemző szeretetfűtség, iszonyú „istenfogyatkozás” idején: mára már egyedül igazi valóságunk, menedékünk a szeretet maradt.

Áldásos munkás életet éltél, szeretetben és kegyelemben. Hitet megőrző értelmiségi, a szellem embere tudtál maradni. Erős hited tanúságtételét láthattam utolsó találkozásunkkor. Április 11-én, Szalonnról, a Kalász-emléktábla avatási ünnepségéről visszajövet tapasztalhattam, hogy a szív bölcsessége szól belőled. Akkor már számot vetettél mindennel. Hited, ember-és családszereteted tartást adott neked az élet végpontján is. A kegyelem végigkísért életeden, és átsegített a halálon is. Téged nem tudtak kifordítani hitedből, kibutítani magyarságodból.

Emberhez méltón éltél, sokat és sokfélét dolgoztál, fontos emberi, szakmai közösségeket szerveztél. Hallhatalak önfeledten citerázni is. Az edelényi citerazenekart te szervezted, a kertbarátok körének alapító tagja voltál. A kertbarátok körével és családdal Egerbe is ellátogattál...

Köszönöm, hogy tanárságom csikókorában készségesen vállaltad és kiadtad az edelényi gimnáziumban diákjaimmal együtt szerkesztett iskolaújságot, a *Bódva-parti Lapokat*. Méltán örültél, amikor elkezdted, majd igazgató-utódaid is folytatták az edelényi könyvkiadást. Az ügyszerető *Laki-Lukács László* és *Hadobás Pál* is továbbvitte a könyvekké testesedett *Edelényi Füzetek* könyvsorozatát, amely a filológusnak is kiváló *M. Takács Lajos* hathatós segítségével az edelényi kulturális élet büszkesége lett. Ennek lesz 26. darabja a munkásságodat reprezentáló könyved. Alapítója, jelképe vagy annak a valóságos és bizonyos fokig ma már virtuális szellemi-lelki otthonnak, amely a régióban Edelényt, a könyvtárat, a közös terveket, munkákat jelenti.

Téged valóban megilletnek a Kodály Zoltán által megzenésített Sík Sándor *Te Deum* szavai: „*Téged Isten dicsérlek / és hálát adok mindenért. (...) Hogy megmutattál mindent, ami szép (...) hála legyen. / Hogy boldoggá tett minden, ami szép / és ami rút, nem tett boldogtalanná. Hogy megtarthatam a hitet / és megfuthattam a kicsik futását / (...) hála legyen, Uram! / hála legyen!*”

Tőled búcsúzva mondta *Kovács Antal* kanonok úr, hogy a földi gyászmenet hívő ember számára az égben diadalmenet. Prohászka értelmezése szerint: valahányszor szemfedő borul a testre, mindannyiszor lepel hull le a lélekről. Ha a lélek jó ügyek, helyes és helytálló gondolatok hordozója volt,

akkor a temetés nemcsak gyász, hanem lélekleleplezés is: az üdvösség kezdete. Most az edelényi lélekharang a gyászban is egy értékes élet győzelmét hirdeti. A földi létből távozva, mögötted bezárult egy ajtó, és kinyílt előtted az égi kapu, hogy az üdvösség és Isten kozmikus rendjében a kegyelemtől elnyerd méltó jutalmadat.

Életed a könyvtáros hivatásra, hűségre példakép: bátorító eszmény és örökség. „Az jó hírért, névért, S az szép tisztességért” küzdöttél, „ember-ségről példát” adtál. Az egykor Edelénybe is ellátogató költővel, Mécs Lászlóval együtt ma is jogosan kérdezhetjük: „Ki a betyár? Ki a szent? / Magyarhonban ki a szent? / Ha a mérték tönkrement, / Senki, semmi meg nem ment!”

Szerelmetes viszony kötött a magyar kultúrához, a könyves-kultúrához, anyanyelvvedhez. Tudatosan munkálkodtál, hogy a bokaharapdáló történelemben ne legyünk a „felejtés népe”, hogy „szél-kaszabolta” népünk, anyanyelvünk műveltségünkben felmagasodjék.

Még arra is volt gondod, hogy a Bódva-völgyben népszerűsítsd *Fábry Zoltán* kultuszát. Bátorított erre, segített jóbarátod, *Hegyi Imre* és a kassai költő, organizátor egyéniség, *Gyüre Lajos* is. Te nemcsak azt tudtad, hogy a stószai Fábry-ház előtt még átléphető Bódva-patak összeköti ezt a trianoni határ által szétszabdalt tájhozát, de azt is, hogy a *vox humana*, az *emberi hang* pedig az embereket hozhatja közelebb egymáshoz.

Emlékek sorjájznak lelki szemeim előtt: az edelényi író-olvasó találkozók – Czine Mihály, Ladányi Mihály, Fekete Gyula, Fodor András, az általad, munkatársaid által is felejthetetlen emlékké vált Kalász László-találkozók, ünneplések a könyvtárban. Folytatódtak a találkozók, előadások *Laki-Lukács László* és *Hadobás Pál*, valamint *Kardos Sándor* jóvoltából is az edelényi *Izsó Miklós gimnáziumban* és *szakközépiskolában*, például a *Jánosi Zoltán* által kitűnő laudációval felavatott Kalász-emléktábla ünnepségén is...

Veled egy csodálatos edelényi élő lexikon, élő könyvtár is eltávozik életünkéből. Példaadó közösségi ember voltál. Az Írás szerint, ha ketten-hárman összejöttök az én nevemben, ott vagyok köztetek. Számodra mindig fontos volt a „négy-öt magyar összehajol” Ady-üzenet, a hajoljunk közelebb egymáshoz közösségi alapelv. Éppen ezért megtisztult perceimben lelkemből feltörő szavakat idézek egy neked írt levelemből: „Vagyunk még... / Szomorún, titkon álmodók, / Kik olykor-olykor összebújva / Levetjük lelkiünk álruháját, / Alázatunknak köntösét, / Megoldjuk nyelvünk bús bilincset / S halk szárnyalású sóra nyílván / Beszélni kezdünk önmagunkról, / Sok százados sok szenvedésről / S elmondunk mindent, ami fáj...”

Dignum et iustum est – méltó és igazságos, hogy arról is szóljak, hogy szeretetben és kegyelemben éltél. Az új évszázadra és évezredre szakadt krisztusi kor romlatlan és tisztán túlélő tanúja, felmagasodó edelényi

hagyásfa voltál. Krisztushívő voltál, a húsvétot követő stációk után pünkösdi reménnyel idézem a *Keresztút* vigaszát: „*Sárba tiport életeknek / hajnal támad harmadnapra. / Föltámad majd virradatra. / Élet fakad a világnak, / annak, aki vele járja.*” (Korzenszky Richárd)

Kalász László hite Téged is éltetett: elmúlnak dolgaink, „*de ez az ég / de ez a szél / de ez a domb / meg ez az ér megmarad.*” Alázattal idézem a *Te Deum* szavait: „*Te vagy, Uram, én reményem, / Ne hagyj soha szégyent érnem!*” A zsoltárból pedig a textust imádkozom: „*Mert ezer év előtted anynyi... (...) Taníts meg számba venni napjainkat, / hogy eljussunk a szív bölcsességére!*” Ha lesz még az eljövendő korban szépség és lélek-meleg a világban, akkor az utókor is meg fog emlékezni Rólad, mert mindig a jó erényét gyakoroltad, erősítetted.

A Tőled most lélekben búcsúzó barátaink nevét felsorolni sem tudom. De mindannyiunk nevében megköszönöm, hogy Veled megajándékozott bennünket az ég, de megajándékozta nemcsak az edelényi művelődésügyet, de az egész felsőmagyarországi kulturális életet is. Kivételes előrelátásról, megható gondosságról tettél tanúbizonyságot, amikor előkészítetted azoknak a névsorát, akiktől – *Kovács* kanonok úr felolvasásában – név szerint is búcsúzni szándékoztál a gyászszertartás keretében. Szívszorító élmény volt számomra síron túli üzeneted, amelyet nekem, a Németh László-kutatónak szántál, meghagyva külön is, hogy a temetéseden elhangozzék *Pilinszky János Ama kései* című, *Németh Lászlónak* ajánlott verse.

Idézem a nekem olyan fontos és kedves textust, amelyet az egyik tanulmányomban a Németh László és Pilinszky János közötti barátság gyémántpecsétjeként értelmeztem, és utolsó találkozásunkkor a „*barát, barátság mindörökre*” jegyében neked dedikáltam: „*Ama kései, tékozló remény / az utolsó, már nem a földet lakja / mint viharokra emelt nyárderű / felköltözik a halálos magasba.*” Most vigaszként folytatom a szívemből feltörő iker-textust: „*Mert megölhették hitvány zsoldosok, / és megszünhették dobogni a szive – / Harmadnapra legyőzte a halált. / Et resurrexit tertia die.*”

Drága Imre! Sírodnál Sík Sándor szavával fohászokodom: „*Jaj, csak akkor el ne késsen / Hozzád csukló szívverésem, / Én Istenem, / Csak az ament el ne vétsem.*” Ifjúkorod gyászszertartásának szavaival búcsúozom: „*Requiem aeternam dona tibi Domine! Et lux perpetua luceat tibi.*” Radnóti átköltésében magyarul tolmácsolom: „*Örök világosság, kibomló égi láng / röppenjen feléd a földi füstön át.*” *Uram, irgalmazz neki! Uram, irgalmazz nekünk!*

Isten Veled, Slezsák Imre. Adja Isten, hogy találkozzunk az égi hazában! Ámen!

Edelényi köztemető, 2002. május 2.

Cs. Varga István

Búcsú Béres János

(1915 – 2002)

nyugalmazott gimnáziumi tanártól

A Borsod megyei Bánfalván (ma Bánhorváti) született 1915. február 27-én. Az elemi iskolát szülőfalujában járta ki. A polgári elvégzése után Sárospatakon tanult tovább, ahol 1934-ben népiskolai tanítói és református kántori oklevelet szerzett. Majd az egrai tanárképző levelező tagozatán matematika-kémia szakot végzett. Ezután a debreceni egyetem levelező tagozatán középiskolai tanári diplomát szerzett.

1934 és 1942 között Martonyiban az osztatlan református iskolában kántortanító, a falu mindenese. Volt „kisegítő helyettes”, aztán „segéd-tanító”, végül „végleges rendes tanító”.

1942-től 1975-ig, nyugdíjba vonulásáig Borsodon (Borsodot 1950-ben Edelényhez csatolták), majd Edelényben tanít. 1948-ig a borsodi osztatlan református népiskolában kántortanító, majd 1948-tól a két felekezeti iskolából létrehozott állami általános iskolában tanít, majd igazgatója lesz, de 1951-ben, mint „pártonkívvülit” leváltják. 1956-ban a „népakarat” visszahelyezi igazgatói posztjára, de ezt 1957-ben hatálytalanítják.

1962-től óraadó, majd 1964-től kinevezett tanár az edelényi gimnáziumban. Tanított kémiát, rajzot, matematikát, énekkart is vezetett. A gimnázium énekkarával háromszor szerepelt a Magyar Rádióban az Éneklő Ifjúság sorozatban. Szerette a szép verseket. Dalokat, dalszövegeket maga is írt. Több hangszeren is játszott. Tizenhárom éven át vezette az edelényi népdalkört. Népzene gyűjtő munkásságát példázza a „Kiöntött a Bódva vize mesz-szire...” című könyve, amely városunk környékének népdalait tartalmazza.

Mindig dolgozott valamilyen érdekes helytörténeti témán. 2002. szeptember 13-án is legújabb könyvével kapcsolatban utazott Miskolcra, de sajnos már nem tért haza, mert a kegyetlen halál hirtelen elragadta.

Az edelényi könyvtár munkatársai kegyelettel őrzik emlékét az Istvánffy-díjat is kiérdemlő helytörténésznek és városunk díszpolgárának, akinek sok dolgozata megtalálható a helytörténeti gyűjteményben.

Írásai ismertetése

Önálló kötetek

„*Kiöntött a Bódva vize messzire...*” Edelény környéki népdalok / gyűjtötte Béres János; [szerk. Slezsák Imre]; [illusztrálta Mezey István]; [kiadta] Edelényi Városi Könyvtár. – Edelény, 1988. – 189 p.: ill.; 20 cm. – (Edelényi Füzetek 2.)

Izenetem. Béres János írásai / Összeáll. és szerk.: Laki-Lukács László. A szerző magánkiadása. – Edelény, 2002. – 86 p. ; ill.

Pályamunkái (kéziratban)

1. A borsodi református népiskola története. 1983. 48 p.
2. A református kántortanítótság utolsó évtizedei... 1984. 142 p. ill.
3. Zavaros a Bódva vize... Népdalgyűjtemény. 1985. 329 p.
4. Gömöri református tanítók emlékezete. 1986. 157 p. ill.
5. Egy trizsi nótafa teljes dalrepertoárja. 1987. 296 p.
6. Diáknaplóm az 1931-32. tanévről – Ördög Ödön legendája. 1989. 70 p.
7. Földvásárlási küzdelmek Martonyiban fél évszázaddal ezelőtt. 1993. 40 p. ill.
8. Szedegetem a sok szép emléket. Életutam. 1995. 190 p. ill.
9. Bánfalvi lakodalom a század elején. 1997. 115 p. ill.
10. Háborús események Borsod községsben. 2000. 32 p. ill.
11. Ajándékozási szokások az iskolában. 2001. 27 p. ill.

Róla szóló cikkek

1. Jókai Mór fája / Hajdu Imre == Észak-Magyarország. 37. évf. 80. sz. 1981. ápr. 4. 10. p.
2. Béres János bemutatása felolvasó estjén az 1986. évi Ünnepi Könyvhét alkalmából. == A Városi Könyvtár Tájékoztatója. 1986. máj.
3. Nyugdíjban, de nem tétlenül / Horpácsi Sándor == Észak-Magyarország. 42. évf. 162. sz. 1986. júl. 11. 4. p.
4. Az első évemet nem akarták igazolni: Beszélgetés Béres János nyugalmazott gimnáziumi tanárral / Bánhegyi Gábor == Észak-Magyarország. 50. évf. 48. sz. 1994. febr. 26. 7. p.
5. A 80 éves Béres János köszöntése ==== A Városi Rendezvények Háza és Könyvtár műsorfüzete. 1995. febr.
6. Örök küzdelem a felejtés ellen: Béres János tanár úr, helytörténeti kutató köszöntése / Cs. Varga István. – ill. == Észak-Magyarország. 51. évf. 48. sz. 1995. febr. 25. 6. p.
7. Születésnap / Kerékgyártó Mihály === Köznevelés. 1995. jún. 2.
8. Nyolc évtizedes helytállás === Észak-Magyarország; Itt-hon. 1995. jún. 6.
9. Díszpolgár lett Edelényben == Észak-Magyarország. 1995. okt. 25.
10. A dalos kedvű kémiatanár === Észak-Magyarország. 1995. okt. 31.
11. Énekelni, zenélni jó. === Új Észak. 1995. dec. 29.
12. Bánfalva örök edelényi lakója / Papp Tímea == Észak-Magyarország. 1997. máj. 13.
13. A 85 éves Béres János köszöntése == Edelényi Műsor. 2000. márc.
14. Béres János és Kisfalusi János köszöntése == A Borsodi Tájház Közleményei 7-8. 65-70. p. (Elmondta Laki-Lukács László, 2000. március 24-én, a Városi Könyvtárban rendezett ünnepségen)

15. Béres János nyugalmazott gimnáziumi tanár, helytörténeti kutató, népdalgyűjtő, emlékiró munkássága / Összeáll., szerk.: Laki-Lukács László (Kézirat gyanánt) Edelény, 2001. 140 p. ill.

Kiadványokban megjelent cikkei, írásai

1. Ördögtanya (elbeszélés) == Magyar Tanítójelöltek Lapja. Szeged, 1933.
2. Élet-halál; A cigányasszony: elbeszélések == Az újdíák. Sárospatak, 1933. 34. sz.
3. A remete: elbeszélés == Sárospataki Ifjúsági Közlöny. 1934.
4. Szeretnék én (nóta) === Magyar Muzsikus. Bp., 1939.
5. Tavasz se volt... (nóta) == Magyar Zenealbum. Bp., 1939.
6. Ablakomban (nóta) === Magyar Muzsikus. Bp., 1939.
7. Napsugarak az iskolában == Felső-Magyarországi Tanügy. Miskolc, 1939. 1-2. p.
8. Az írástanítás reformja == Néptanítók Lapja. Bp., 1939.
9. Hospitáljunk egymás osztályában == Felső-Magyarországi Tanügy. Miskolc, 1940. 1. sz.
10. Kis politikusok: elbeszélések == Tanító írók és költők bokrétája: 1. Jászberény, 1941.
11. A jó boltos == Tanító írók és költők bokrétája: 2. Jászberény, 1942.
12. A bor és a költő == Felső-Magyarországi Tanügy. Miskolc, 1943. 6. sz.
13. Tanítógyűlés Sajószentpéteren == Tanítók Lapja. Debrecen, 1943. 10-11. sz.
14. Hazamegyek a falumba: vezércikk == Felső-Magyarországi Tanügy. Miskolc, 1944. 1. sz.
15. Kultúrmozgósítás == Felső-Magyarországi Tanügy. Miskolc, 1944. 2. sz.
16. Talált tárgyak az iskolában == Felső Magyarországi Tanügy. Miskolc, 1944. 3. sz.
17. Értesítő könyvecske és az osztályzás == Felső-Magyarországi Tanügy. Miskolc, 1944. 4. sz.
18. Faluvezető tanító == Felső-Magyarországi Tanügy. Miskolc, 1944. 5-6. sz.
19. Az egyházak és az iskolák / Barcza József, Béres János, eta. == Edelény múltjából / szerk. Sápi Vilmos. Edelény, 1973. 585-606. p.
20. Mozdonyikrek == Ludas Matyi. Bp., 1978. 44. sz.
21. Aknák Edelényben és Budapesten == Ludas Matyi. Bp., 1980. 42. sz.
22. Emlékek Jókai Mórról és Kazinczy Gáborról Bánfalván == Napjaink. Miskolc, 1981. 6. sz.
23. Egy volt néptanítóról == Borsodi Művelődés. 1983. 6. sz.
24. Irodalmi emlékek Bánfalván == Szülőföldünk. Miskolc, 1983. 6. sz.
25. Postakutyák és egyéb ebek == Borsod. Edelény, 1989. 3. sz.

26. A Martonyi könyvtár múltjáról == Olvasó Nép. Bp., 1986. 30. sz.
27. Szeresd a virágot... == Borsod. Edelény, 1989. 7-8. sz.
28. A tanítók élet- és munkakörülményei fél évszázaddal ezelőtt Felső-Borsodban == Borsodi Művelődés. 1989. 4. sz.
29. Karózzák a tököt? == Borsod. Edelény, 1990. 1. sz.
30. Népzene-kutatás a Bódva völgyében == Holnap. 1991. 4. sz.
31. Irodalmi emlékek Bánfalván == Izsó Miklós Gimnázium 30. emlékkönyv. Edelény, 1993. 8-13. p.
32. 25 éves az edelényi Hagyományörző Népdalkör === Borsodi Tájház Közleményei 5. 1999. 4. p.

Béres János ravatalánál **Laki-Lukács László búcsúztatója**

(2002. szeptember 19.)

Kedves Gyászoló Család, Gyászoló Gyülekezet!

Úgy van teremtve a világ, hogy minden pillanatban születik valaki és ugyanakkor más el is távozik. Amikor azonban véget ér egy élet, a világ nem ott folytatódik, ahol születése előtt volt. Mert minden ember változtat egy kicsit rajta. A nagyok nemzeteket formálnak át, a magunkfajta a szűkebb pátriára, a családjára, baráti körére, munkatársaira van hatással. Ez a hatás vonja meg az élet mérlegét, hisz van, aki rontja és van, aki jobbítja a világot.

Úgy gondolom – s nemcsak ez a fájdalmas pillanat mondatja ezt velem – János bácsi a jobbítók közé tartozott. Munkáját lelkiismeretesség, precizitás, aprólékos átgondoltság jellemezte. Szűkebb szülőföldjén, városunkban büszkén emlegették az emberek, tisztelték egyszerűségét, tiszta emberségét, segítőkészségét, munkásságát. Vállalta szülőföldjét, a vidéki életformát. Életével, műveivel cfolta meg azokat, akik elutasítják a népszolgálatot. Vállalta ezt a szó nemes értelmében.

Béres János tanító úr Martonyiban az osztatlan református iskolában Gárdonyi „lám pása”: a falu mindenese volt. S így volt ez Borsodon, Edelényben, az állami általános iskolában, később a gimnáziumban is. Tanít kémiát, matematikát, rajtot és énekkart vezet.

Kettős meggyőződés élteti: az emberek jobbá nevelhetők és többre taníthatók. Eszmények vonzzák: a lét hármasszölopja, az igaz, a szép és a jó szeretete. A hivatást szerető tanár megtestesítőjeként a szellemi kincsek szétosztása, az adás, az adhatás volt lételeme. Az adásban a szeretet a lé-

nyeg. Benne a kegyelem lelke munkálkodik. Nem a szerzésért, hanem a szeretetért dolgozik. Épít, buzdít, vigasztal. Nem szerepjáték, ha létének célt és értelmet a hivatás ad. S ezáltal egyéni magasabb rendű távlatot kap. Azért tartom ezt különösen fontosnak, mert manapság a sikeres, eredményes élet nemcsak kiváló igényességet kíván, de egyfajta törtetést, gátlástalanságot, mondhatni tisztességtelenséget feltételez. Ilyenkor az erkölcsi tartás, a tisztesség felértékelődik.

Igazi lokálpatriótaként tudja: szülőföldje, lakóhelye attól is szép, amit róla írnak, dalolnak, a szívükben gondolnak az emberek. Diákkorától kezdve gyűjtötte, s több mint negyedszázados nyugdíjas éve alatt összegezte, formába öntötte életpályájáról, „az édes Kis-Hazáról” összeszedetetett sok szép emléket, dalt. Számos díjazott néprajzi és helytörténeti pályamunkája, tanulmánya ennek az eredménye. Népzene-gyűjtő munkásságát reprezentálja a „Kiöntött a Bódva vize messzire...” című nyomtatásban megjelent népdalgyűjteménye. Publicisztikai írásait az év elején megjelent „Izenetem” című kötetben tette közzé.

Vasdiplomás tanító, aranydiplomás tanár volt. Büszke volt arra, hogy kiérdemelte, megkapta 1995-ben a helytörténeti kutatóknak járó „Istvánffy Gyula díjat”, s a városunkban kifejtett teljes életművéért az „Edelény díszpolgára” címet.

Egy tudós tanári életpálya zárult le most. A veszteség felett érzett fájdalom csekély súlyúvá teszi a szavakat, de ahogy múlik az idő, mindannyian rádöbbenünk, hogy az emlékezet az ember legcsodálatosabb képessége. Erősebb lehet, mint a márványba vésett üzenet. Mert az ember nem más, mint maga az emlék. Nem testi mivoltunk hordozza a lényegünket, hanem a minket ismerők emlékezete, közös élményeink, a műveink adta élmények. Ez az emlékezet mond felettünk ítéletet, sújt le, vagy emel fel. Ahogy a Biblia fogalmazza: az igaznak emlékezete áldott.

Kedves János Bácsi! Rád, mint igaz emberre fogunk emlékezni, mert rosszra alig emlékezhetünk. Ő már megérkezett. Még látom alakját a Bódva hídján jöve, a könyvtári és a tájházi rendezvényeken; még fülembe cseng hangja, ahogy fogad otthonában és szíves szóval betessékel. Feltörnek és külön új életet kezdenek a leírt vagy elmondott szavak, és folyton változva, alakulva a nemzedékek egymástól tanuló láncolatán át hirdetik az egyetlen lehetséges utat, melyet ő is vallott, hogy van, hogy van, hogy van tovább.

De most szomorúan állnak itt és búcsúznak a Borsodi és a Szabó Lőrinc Általános Iskola képviselői, az Izsó Miklós Gimnázium és Szakképző Iskola – ahol 13 éven át dolgozott, s ahonnan 27 éve ment nyugdíjba – munkatársai, tanulói.

Búcsút vesz Tőle a szülőfalu, Bánfalva egyházközsége, népe. Sajnálják, hogy a róluk, nekik készülő új könyve megjelenését már nem érhetette meg, nem örülhettek együtt a könyvnek. Emlékét ezúton is megőrzik, megtartják.

Búcsúznak a martonyi-i és borsodi református gyülekezet tagjai lelkészeikkel együtt, megőrzik jó emlékezetükben. Nem feledik a márciusi borsodi könyvbemutatót.

Búcsút vesznek Tőle a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület, az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum munkatársai, zeneközösségeinek tagjai. Elsősorban a Hagyományörző Népdalkör régi és mai énekesei. A kör, melynek alapító vezetője volt 13 éven át, s amely csoport vezetését hú tanítványai vitték, viszik tovább.

Búcsúznak régi s idős barátai, kollégái, akikkel együtt dolgozott, vagy akikkel közös gondokba merültek, és azok családtagjai. A méhész szakcsoport tagjai, főleg azok, akiket Ő tanított a méhészet szeretetére.

Megrendülten búcsúznak velem együtt a volt martonyi-i, a borsodi, az edelényi általános iskolai és gimnáziumi tanítványai.

Saját gyászomban atyai barátomra, önzetlen segítőmre gondolok akkor, amikor búcsúzó.

A végső búcsú nehéz perceiben megköszönöm, kedves Tanár Úr, János bácsi, életművedet és a nekem nyújtott sok szakmai és baráti segítséget.

Izenjük az örökkévalóságba: a fiak úgy lettek folytatói apáik munkájának, hogy az ő lányomukat sem temetheti be a hó. Legfeljebb tavaszig. Álmodjál szép, virágos tavaszt mindörökké, nyugodjál békében.

Búcsú Rejtő László

(1934 – 2002)

nyugalmazott tanártól

Felsőnyárádon született 1934. augusztus 13-án. A tanítóképzőt Kiskunfélegyházán végezte. A Csengerben töltött gyakorlóév után 1955-től Borsodon tanított a 2. sz. Általános Iskolában. Négy Balajton töltött év után került az edelényi 1. sz. Általános Iskolához 1961-ben. Az itt töltött évek során képezte magát tovább biológia-testnevelés szakos tanárrá az egri Tanárképző Főiskolán.

A tanári pályát élethivatásának tekintette, önéletrajzában úgy fogalmazta: „Mindennél jobban szeretek tanítani.” Iskolájának kiváló tanára volt, emellett évtizedeken át pályaválasztási felelőse is. Ezt a tevékenységet is teljes odaadással, kiváló szakmai tudással végezte. Az ő közreműködésével jött létre az iskola testnevelés tagozata, ahol a hosszú évek alatt több száz diákot neveltek az egészséges életmód, a sport szeretetére nagyon eredményesen. Lételeme volt a sport. Aktív sportolóként és szervezőként is szívvel-lélekkel dolgozott érte.

A labdarúgás volt a kedvenc sportja, melyet hosszú éveken át szolgált különböző posztokon. Neve elválaszthatatlanul összeforrott a város sportmozgalmával.

40 évi szolgálat után 1994-ben vonult nyugdíjba. A tanítással eltöltött évtizedek alatt munkáját több alkalommal dicsérő oklevéllel, miniszteri dícsérettel ismerték el.

Edelény Város Képviselő-testületének 1994-től volt tagja. Számára lelkiismereti kérdés volt a lakóközvetében élők érdekeinek képviselése, a város szolgálata.

Tanárként, sportszervezőként, önkormányzati képviselőként is rangot, megbecsülést, tiszteletet vívott ki.

Halála váratlanul érte családját, barátait és ismerőseit.

A város közéletében kifejtett tevékenysége miatt Rejtő Lászlót Edelény Város Önkormányzata saját halottjának tekinti.

Rejtő László ravatalánál **Dr. Balogh Bertalan búcsúztatója**

(2002. szeptember 18.)

Gyászoló család, rokonok, barátok, tisztelők, tanítványok, pedagógus pályatársak és mindazok, akik eljöttek ide e végbúcsúra!

Szomorú megbízatásnak, fájdalmas kötelezettségnek teszek eleget most, amikor megrendült szívvel búcsúzom drága halottunktól, Rejtő Lászlótól, a drága férjtől, a jó édesapától, a jóságos nagyapától, a jó testvértől, a jó rokontól, a jó ismerőstől, a köztiszteletben álló pályatársamtól, az edelényi Szabó Lőrinc Általános Iskola nyugdíjas pedagógusától, a kiváló sportembertől, az örökké tevékenykedő embertől, aki 68 éves korában váratlanul hagyott itt bennünket, 2002. szeptember 12-én 2 óra körül, amikor Debrecenben, az egyetemi klinikán már túl volt a műtéten.

Úgy láttuk az utcán, hogy nem is beteg. Még a napokban is találkoztunk vele. Ezért döbrentünk meg és ért bennünket váratlanul a halála híre.

Megdöbrentünk, mert a porrá válás, a hamuvá válás kényszerét, értelmét, a halál igazi jelentését csak akkor érezzük át igazán, amikor eltávozik közülünk valaki. Valaki, akit szerettünk, aki közénk tartozott, aki rokonunk, barátunk, tanárunk, pályatársunk, szomszédunk, munkatársunk volt a nagy életközdelemben.

Ilyenkor érezzük át azt a döbbenetes élményt, most tudatosan bennünk az, hogy betegségünk minden korban halállal is végződhet. Ilyenkor érezzük igazán, itt a koporsó mellett, hogy egy emberi élet bezárult, hogy a halál gyökeres változás, hogy a halál az élet beteljesedése.

Rejtő László halálával egy életút bezárult, egy arc darabokra tört. Aki társunk volt és szövetségeseink, aki velünk együtt élte emberi életét, az anynyira jellegzetes alakjában, hangjában, tekintetében, mozdulatában – nincs többé. Az ő életútja bezárult, és ez az út sokkal hamarabb fejeződött be, mint azt mi is és ő is gondolta volna.

És most itt fekszik előttünk a koporsóban, és hamarosan átadjuk őt az édes anyaföldnek, itt, ahol életének nagyobb részét élte meg.

Mi pedig itt állunk és szomorkodunk, mert a koporsóban nyugvó, tőlünk eltávozó drága kollégánk halálával, becsületes emberrel, egy igazi közéleti emberrel, egy jó pedagógussal lett szegényebb Edelény, de egész társadalmunk.

Ő hallgat, iszonyú némasággal, nem szól, nem lát, nem hall, ő nem érez már. Őrzi a titkot jéggé dermedt szívében, már túl van minden szenvedésen. Gondolat nincs már az agy rejtékében. Ki volt ő? Kérdezhetik sokan. És milyen egyszerűen hangzik a válasz: pedagógus volt. Már nyugdíjas pedagógus. És ez az egyszerű válasz nagyon sokat fejez ki, nagyon sokat jelent: szeretetet, türelmet, megértést és becsületes, tiszta, önfeláldozó életet. Mindehhez pedig egy egész életre szóló hivatástudat szükséges. Nehéz, nagyon nehéz pedagógusnak lenni. És ha van foglalkozás, pálya, hivatás, amely mérhetetlen energiát, akaraterőt, önfeláldozást kíván: az a pedagógusé.

Rejtő Lászlót, amióta ismertem, mindig valami különleges, belső tűz fűtötte a tanításban, a nevelésben, a sportolásban. Mindig fáradhatatlanul,

friss lendülettel, örömmel végezte munkáját, hogy a gyerekeket, az ifjúságot a tudásra, az emberségre, a munkaszeretetre, az igaz hazafiságra nevelje. Tudását, felkészültségét mindig a közjó szolgálatába állította.

És most ennek vége. Halála óta, a szeretet minden emléke azóta is százszor és ezerszer előjön és emlékeztet. A gondolat azóta is döbbenet telyeg. Hogyan történhetett meg? Miért kellett meghalnia, hiszen még sokáig kellett volna élnie, hogy élvezze fáradságos munkájának nyugdíjas éveit. Miért ment el tőlünk örökre, amikor annyira szerette az életet és annyira szeretett itt élni Edelényben. És nehéz szavakat találni, ha a miértekre akarok válaszolni. Nem mondhatok mást, mint amit Madách Imre is megfogalmazott Az ember tragédiája című örök értékű művében: „az élet mellett ott van a halál, a boldogságnál a lehangolás, a fénynél az árnyék, kétség és remény.” Ez nekünk is intó példa lehet. A reményt a család és ő maga sem veszítette el. Háttha csak rossz álmom az alattomos betegség. S a reményt a halál ténye rombolta szét.

Amíg élünk, csak dolgozunk, küzdünk, hajtunk a családért, a közösségért, a lakóterületért, a jobb megélhetésért és egyszer csak vége mindennek.

A gyász alkalmával mindig elgondolkodunk az elhunyt életútján, hogyan állta meg a helyét, mit művelt, mi az, ami az emlékekben tovább él majd és feledhetetlenné tesz.

Rejtő László életútja Felsőnyáradon kezdődött, itt született, itt kezdte iskolai tanulmányait, majd tehetséges tanulóként – mint sporttehetség – Kiskunfélegyházán folytatta, majd az egri Tanárképző Főiskolán szerzett biológia-testnevelés szakos tanári oklevelet. Tanítani Balajton kezdett, majd több évtizeden át az edelényi Szabó Lőrinc Általános Iskolában dolgozott, nyugdíjba meneteléig. Elmondhatom róla, hiszen életútjának egyik jó ismerője vagyok, hogy egész életét a munka, a tanítás, a nevelés, a sportélet, a szerény életmód, a családról való gondoskodás jellemezte. Mindig nyílt, őszinte, mindig tenni akaró és tiszteletben álló, a közéletben is feladatot vállaló pedagógus volt. Különösen a biológia és a testnevelés tantárgyban, sportban a futballban alkotott maradandót. Mint játékos, mint tagozatvezető, mint edző is sikeresen működött. Tanítványai eljutottak az olimpiai játékokig. Valójában legnagyobb jelentőségű hagyatéka azokban a tanítványokban realizálódik, akiknek alakításában, formálásában 40 éven keresztül tevékenyen részt vett. Munkáját folyamatos elismerés jellemezte.

Nyugdíjba menetele valóban a fáradozás megérdemelt jutalma lehetett volna. De a nyugdíjas éveket is tevékenyen töltötte, 8 éve városi képviselő-testületi tagként segíti településünk fejlesztését, 2 bizottságnak is tagja (pénzügyi, oktatás-művelődésügyi-sport).

Én most itt a koporsó mellett arra gondolok, mit is tudnék mondani a gyászoló családnak, a hozzátartozóknak vigasztalásul, ha lehet egyáltalán vigasztaló szavakat mondani a búcsúzás végső perceiben. Vigasztaló lehet

az a tudat, hogy Rejtő László teljesítette élete hivatását, hogy sok évtizedes, becsületes élettartalmát hagyta maga mögött – hagyta örökségül családjának, hozzátartozóinak, egykori munkatársainak, tanítványainak, ismerőseinek, tisztelőinek, Edeléynek, ahol sok évtizeden át tevékenykedett az iskolában és a közéletben. „Mint fáklya, másoknak világított, önmaga pedig elhamvadott” (Kemény János írása). Edeléynek különleges egyénisége.

Vigasztalást jelent az is: gyermekében, munkáiban tovább él, emlékeztet, feledhetetlenné lesz. Az ő gazdag, dolgozó életútja, szorgalmas, munkás élettartalma nyújt vigaszt, adhat megnyugvást a hozzátartozóknak.

Vigasztalja a bánatot, enyhíti a szomorúságot annak a tudata is, hogy teljesítette élete hivatását: családot alapított, gyermeket nevelt, közéletet élt, tisztelte, szerette az embereket, tudott értük dolgozni. Szerette népét, hazáját, lakótelepét, családját – egész életét ennek szentelte. Ügyszeretetének, helyzetállásának kritikus véleménynyilvánításával mindig a társadalmi haladás szolgált.

Rejtő László a közösség érdekeit szem előtt tartó, és ezért dolgozni tudó ember volt. Már egészen fiatalon bekapcsolódott a munkásmozgalomba is, mert szociálisan is mindig elkötelezett volt és azok mellé állt, akik segítséget igényeltek. Tevékenységében mindig a jó szándék vezérelte. Fáradozásaiért itt, a koporsó mellett mondok köszönetet.

Íme, gyászoló család, gyászoló barátaim! Ilyen az élet. Születünk, dolgozunk, élünk, küzdünk, örülünk, bánkódunk, betegeskedünk, és végül meghalunk. És ilyenkor vetődik fel bennünk a gondolat, hogy ez a sorsunk? Ez és ennyi az élet? Születés? Küzdelem? Halál? Igen! Az élet a küzdelem maga. Az élet rövid béke és hosszú harc. A halál rövid harc és hosszú béke. Egyengetni kell az utunk az utánunk következőknek.

Am a vigasztaló szavak ellenére is fájdalmas a veszteség, a búcsúszó, a végső köszönés. Édesapát, nagyapát búcsúztatni minden életkorban fájdalmas, szomorú megbízatás, de az őt körülvevő szeretet és tisztelet bizonyítja, hogy a halál hozta fájdalom majd megenyhül.

Tisztelt Gyászolók!

A koporsó útra készen áll. Rejtő Lászlót hívja, várja az örök nyugalom. Kísérjük hát el őt utolsó útjára és adjuk át őt az édes anyaföldnek!

ÉVFORDULÓK

50 éves az edelényi könyvtár

Egy intézmény életében az évfordulók különös jelentőséggel bírnak, hisz ilyenkor számvetést készítenek munkatársai a fejlődésről, az elődök tevékenységéről, s talán még azon is elgondolkodnak, hogy van-e olyan dolog, amit másképp kellett volna csinálni.

Ötven év munkáját egységes keretbe foglalni és az ez idő alatt folyó tevékenységet felvázolni a rendelkezésre álló rövid idő alatt lehetetlen, hisz nagy mennyiségű iratanyagot kellene átnézni ahhoz, hogy megfelelő tájékozottságra tegyünk szert. Reméljük azonban, hogy lesz egyszer majd valaki, aki hosszabb időt szán a még ma is egyben megtalálható könyvtári irattár feldolgozására. Addig, míg ez meg nem történik, jelen munka összeállításánál Slezsák Imre volt könyvtárigazgató és Krajnyák Bertalanné volt igazgatóhelyettes szakdolgozatait hívjuk segítségül a kezdeti időszak leírásához, majd a könyvtár egyéb dokumentumait vesszük sorra.

A második világháborúban súlyos veszteségeket szenvedett ország talpra állását a hatalomért folytatott politikai harc is nehezítette.

Az államosítás nemcsak a gazdasági életben, hanem a kulturális életben is jelentkezett, hisz az ipartelepeken, bányatelepeken és falvakban a két világháború közötti időszakban jól működő olvasóköri munkáját erőszakosan kisajátította a szakszervezet.

A kulturális élet alapszintű megteremtésére 1952-ben, a tanácsok megalkakulása (1950) után került sor. Egy 1952-es Minisztertanácsi határozat előírta a könyvtárak létrehozását.

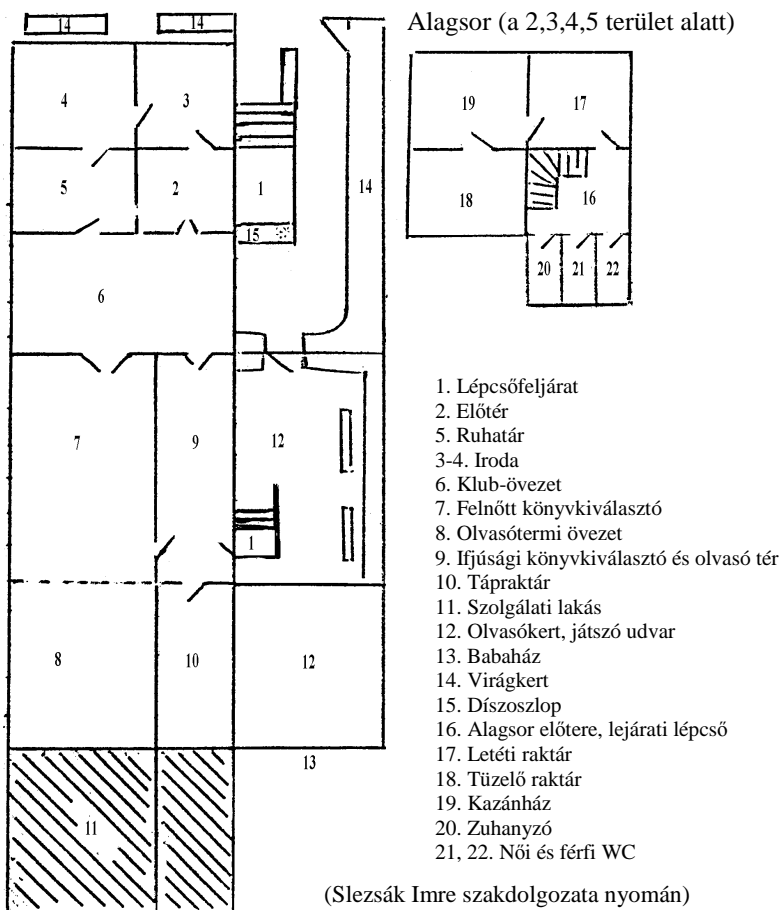
Borsod-Abaúj-Zemplén megye első járási könyvtára 1952. október 19-én nyílt meg a nagyközönség előtt Edelényben. Az Edelény község könyvtárügyét is szolgáló létesítmény a település központjában, egy régi magánlakásban került kialakításra két helyiségben 72 m² alapterületen. (Ma István király útja 50., az ÁNTSZ és az Ügyvédi Munkaközösség épülete.) Később kiderült, hogy a Járási Tanács vezetői az MDP (Magyar Dolgozók Pártja) járási bizottsága előadótermét vették igénybe erre a célra, melyet a pártbizottság sokáig visszakövetelt, de eredménytelenül. 1953-54 telén az egyik helyiséget igénybe vette a Járási Tanács, ezt egy év után újra birtokba vehette a könyvtár. 1955-ben a Járási Statisztikai Felügyelőséggel cserélve kb. 92 m² alapterületűre nőtt a könyvtár, egy szobával gyarapodva.

Berendezése nagyon szegényes volt a megalakuláskor. Négy könyvespolc, egy kölcsönzópult és a megyei könyvtártól kapott négy használt olvasóasztal a hozzá tartozó 16 székkal.

A könyvtár életében jelentős változást a második öt éves terv időszaka hozott, amikor a Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága 191/1961. sz. határozata alapján megkapták a Honvéd Kiegészítő Parancsnokság 150 éves, rossz állapotban lévő épületét, melyet a Megyei Tanács és a Művelődésügyi Minisztérium anyagi támogatásával kb. egymillió Ft költséggel újjáépítettek és berendeztek. A munkából jelentős részt vállaltak a könyvtár dolgozói.

Az 1963. december 22-én felavatott könyvtár modern berendezésével, felszereltségével és a feladatnak megfelelő térelrendezésével jó példát adott a modernizálásra, felújításra váró intézményeknek.

Az új edelényi könyvtár alaprajza

1966-67-ben kétszintes „tápraktárral” bővült a könyvtár. 1977-ben a Nagyközségi Tanács döntése alapján az 1962-ben szolgálati lakásnak épült részt megkapta az intézmény, és így mintegy 80 m²-rel bővült. A helyiségeket átalakítva bővült a gyermekrészleg is. A felnőtt részlegben galériás részt alakítottak ki, és itt helyezték el az olvasótermi állományt.

1976-ban került sor a zenei részleg kialakítására a megyei tanács anyagi támogatásával és az edelényi Ruhagyár egyik szocialista brigádjának a segítségével, akik a szerelési munkákat végezték. Tizenkét négyesvonalos hallgatóhely állt az olvasók rendelkezésére sztereo minőségben. Átadásra 1976. október 8-án, a Zenei Világnapon került sor.

Az 1979-es újabb épületbővítéssel sikerült elérni, hogy 1980-ban egy 400 folyóméter vasállványzatú polcrendszerrel folyóiratraktárt alakítsanak ki. Az állványzat anyagi fedezetét a Kulturális Minisztérium biztosította pályázat útján.

1986-ban újabb résszel bővült a könyvtár. A járások megszűnése után a városi tanács az egykori járási hivatal épületébe költözött és az üresen maradt épületből egészségügyi intézményt alakítottak ki, ahová a könyvtár déli részéhez toldott épületben helyet foglaló zöldkereszt (csecsemőgondozó) is elköltözött. Ezt az épületrészt kapta meg a könyvtár hasznosításra. Az udvaron a garázs és az olajtároló helyiség építésének idejét sajnos nem tudjuk.

Az intézmény neve többször is változott, s a kezdeti megyei tanácsi irányítás alól a település tanácsának irányítása alá került.

Az intézmény névváltozásai:

1952. Járási Könyvtár

1970. Nagyközségi és Járási Könyvtár

1984. Városi Jogú Nagyközségi Könyvtár

1986. Városi Könyvtár

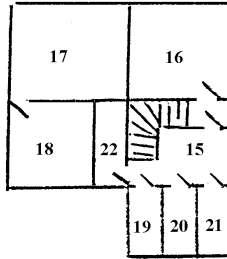
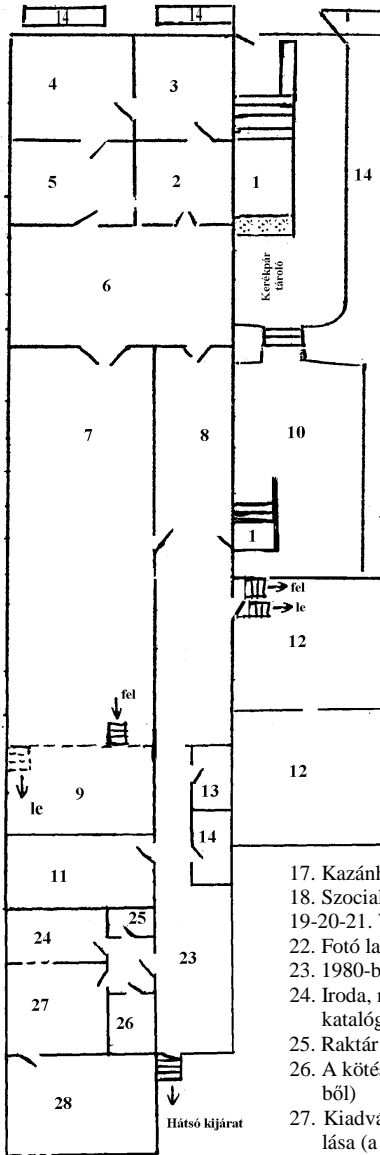
1994. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár

2000. ápr. 1. Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum

A névváltozások nem eredményeztek minden esetben a feladat ellátásában változást, erre csak 1989-ben került sor, amikor a városi tanács megszüntette az intézmény körzeti tevékenységét.

1994-ben összevonták az edelényi művelődési intézményeket. Továbbra is folytatódtak a könyvtár évek óta jól bevált rendezvényei és sok új elemmel gazdagodtak Laki-Lukács László igazgatósága alatt, aki 1992-1999. között állt az intézmény élén. 1999. december 1-től Hadobás Pál az összevont intézmény igazgatója. Jelenleg négy egység tartozik az összevont intézményhez, a több mint 65000 kötetes Városi Könyvtár; a Művelődési Központ, melynek jogelődje 1951-ben létesült; a Borsodi Tájház, melyet 1987-ben vásárolt meg a Városi Tanács, majd az önkormányzat bővítette 1997-ben a Szarka-féle házzal és portáival, 2000-ben pedig a Vadászy-féle házzal és portáival, valamint a Borsodi Földvárrel; 2001. január 1-től tartozik az intézmény kezelésébe az Információs Iroda és Vendégház, mely 21 férőhelyes.

A Városi Könyvtár alaprajza 2002-ben

1. Lépcsőfeljáró
2. Előtér
3. Gazdasági iroda
4. Igazgatói iroda
5. Feldolgozó iroda
6. Kölcsonzó rész
7. Felnőtt könyvkiválasztó
8. Ifjúsági könyvkiválasztó és olvasó tér
9. A szolgálati lakásból kialakított kétszintes tér, felül olvasóterem
10. Udvar
11. Számítógépes terem, a helytörténeti könyvek és közéleti dokumentumok és OR-es anyag raktára (a lakásból kialakítva 1977-ben)
12. Kétszintes könyvraktárak (1967-ben épült)
13. Konyha (a lakásból kialakítva 1977-ben)
14. Irrattár (a lakásból kialakítva 1977-ben)
15. Alagsor előtér
16. Irrattár
17. Kazánház
18. Szocialista könyvek
- 19-20-21. WC
22. Fotó labor
23. 1980-ban épült folyóirat-raktár
24. Iroda, neves személyek helytörténeti anyaga, raktári katalógusok
25. Raktár (a Zöldkeresztből átalakítva 1986-ban)
26. A kötésmű és nyomdai anyagok raktára (a Zöldkeresztből)
27. Kiadványszerkesztő iroda, másoló, hanglemezek tárolása (a Zöldkeresztből)
28. Gépterem (vágógép, tűzőgép stb.), technikai eszközök raktára (a Zöldkeresztből)

A könyvtár többféle kiadványt indított útjára az eltelt ötven év alatt. A rendezvényeit népszerűsítő Könyvtári Tájékoztató 1959-ben jelent meg először, de havi rendszerességgel csak 1964-től lát napvilágot. Jelenleg az Edelényi Műsor címet viseli.

1965-ben Edelényi Könyvbarát címen indított útjára egy helytörténettel is foglalkozó kiadványt a könyvtár, mely négy év után megszűnt. Körülbelül ez idő tájt jelent meg a Bódvavölgyi Könyvtáros, mely három év után megszűnt.

Tartósnak bizonyult viszont az Edelényi Füzetek honismereti és irodalmi kiadványsorozat, amely 1987-ben indult útjára és már 28 kötete jelent meg.

1997-től jelenik meg A Borsodi Tájház Közleményei című periodika.

A könyvtárban dolgozók létszáma a feladat növekedéséhez mérten 1992-ig nőtt, és ekkor 14 fő volt. Jelenleg az összevont intézmény teljes létszáma 15 fő.

Sok neves ember fordult meg ezalatt az időszak alatt a különböző alkalmakból szervezett rendezvényeken.

A teljesség igénye nélkül felsoroljuk néhányukat:

Dr. Bálint György	<i>mezőgazdasági szakíró</i>	1975
Balogh Béni	<i>író</i>	1980, 1999
Bajor Nagy Ernő	<i>újságíró</i>	1976 (többször)
Baranyi Ferenc	<i>költő</i>	1976
Dr. Benedek István	<i>író, elmegyógyász</i>	1967
Béres Ferenc	<i>dalénekes</i>	1976 (többször)
Bihari Klára	<i>író</i>	1966
Dr. Buga László	<i>orvos, író</i>	1974
Dr. Czeizel Endre	<i>orvos, genetikus</i>	1985
Czine Mihály	<i>irodalomtörténész</i>	1972
Farkas Bertalan	<i>úrhajós</i>	1986
Fehér Klára	<i>író</i>	1971
Garai Gábor	<i>költő</i>	1971
Dr. Jakucs László	<i>geográfus, geológus</i>	1979
Jókai Anna	<i>író</i>	1975 (2002)
Dr. Kabdebó Lóránt	<i>irodalomtörténész</i>	1966
Dr. Király István	<i>irodalomtörténész</i>	1981
Dr. Kulin György	<i>csillagász</i>	1973
Ladányi Mihály	<i>költő</i>	1973
Lőrincz L. László	<i>író</i>	1986
Markó Béla	<i>költő</i>	1992
Moldova György	<i>író</i>	1970
Nemere István	<i>író</i>	1992

Schirilla György	<i>természetgyógyász</i>	1988
Szabó Magda	<i>író</i>	1965
Váci Mihály	<i>költő</i>	1975
Végh Antal	<i>író</i>	1967
Veres Péter	<i>író</i>	1965

A könyvtár alapterülete jelenleg 560 m², több mint 65000 kötet az állománya és 98 napilap és folyóirat jár rendszeresen.

Munkánk végzéséhez a város önkormányzata nyújt segítséget és az anyagiakon túl erkölcsei támogatásuk biztosítja a nyugodt munkát. Az önkormányzat fenntartói segítségével felül pályázatokkal növeljük bevételeinket, de segítenek vállalkozók és önkormányzati képviselők is munkánkban, akik közül ki kell emeljem Rejtő László nevét, aki számos rendezvényünk támogatója volt. A munkánkat segítő minden támogatást ezúton is köszönünk.

Bízva intézményünk további fejlődésében kezdjük meg a következő ötven évet!

Hadobás Pál

*

25 éves az edelényi kertbarát kör

25 év egy ember életében is jelentős, de egy kertbarát kör életében már tiszteletet adó kornak számít és azt jelenti, hogy kiállta az idők próbáját.

Az alapítók 1976. február 25-én hozták létre a kört, és most emlékezünk ünnepélyes keretek között az eltelt 25 évre.

Az 1970-80-as években a Járási Könyvtár keretén belül több civil szerveződés, hobbi vagy szakmai jellegű körök sora alakult, köztük a Miklós Gyula Kertbarát Kör is.

Megalakításának gondolata abból a gazdasági szükségszerűségből fogant, hogy Edelény területén szinte minden gazdának volt és van szőlője, gyümölcsöse. A tsz-szervezés után ezek a területek egyéni tulajdonban maradtak zártkert címen. A szép szőlő s a jó bor bizonyos szimbólum is. Tudjuk, hogy a jó bor a gazda dicsérete és egyben szakmai elismerést is jelent. A szőlészet-borászat már a 19. században is jellemzője volt e tájnak. A természeti környezet, a klíma, a várost övező dombok alkalmasak a szőlőtermelésre és a vele járó borkészítésre. A kőzet, a talaj alkalmas jó borpincék kialakítására. Már hosszú idők óta váltakozó intenzitással folyt a szőlőtermelés és a borkészítés településünkön. A természeti adottságok mellett kellett az a társadalmi közeg, amely tudott áldozni is a jó szőlő- és bortermelés érdekében. Szőlőterületeink Kis- és Nagycsásza, Ludmilla, Sápi-hegy, Is-

tenhegy, Finkei hegy jelzik, hogy nagy terület alkalmas e nemes növény és nedű termelésére. Szerves része történetünknek, hogy kiváló edelényi születesű személyek voltak az elődök között, akik gondjaikba vették a szőlőtermesztést országos szinten is. A 19. század végén és a 20. század elején már nagyüzemi szőlőbirtok is volt a területen. A császtai bor palackozva eljutott az ország egész területére, még Erdélybe is.

A helytörténeti kutatások két országosan is jelentős személyről emlékeznek meg. Miklós Gyuláról, körünk névadójáról és dr. Lónyay Ferencről.

A Miklósvári Miklós-család az 1600-as évek elejétől ismert finkei földbirtokosok. A család számos tagja politikus és gazdasági szakember volt.

Névadónk, Miklós Gyula 1832-ben született Finkén, 1894-ben, 62 éves korában hunyt el. 16 évesen beállt Kossuth Lajos seregébe. Jó lovas hírében állott, főhadnagyi rangig vitte. A világosi fegyverletétel után közlegényként besorozták a császári seregbe. Később huszár lett és főhadnagyként szerelt le. Az 1860-as években főszolgabíró, 1871 és 1881 között az edelényi választókerület képviselője közmegelegedésre. Az 1879. évi székesfehérvári gazdakongresszuson figyeltek fel rá, hogy a szőlészetben és borászatban igen jártas. Kinevezték borászati kormánybiztosnak. A 19. század utolsó évtizedeiben a magyar szőlészetet ért tragikus filoxéra-járvány elleni harc szervezője volt. Létrehozta a központi mintapincészetet oktatás céljából. Fellendítette a konyakipart. A felső- és alsófokú szőlész-borász szakképzés felkarolója, szervezője, támogatója. Szerkesztője a Borászat törzskönyvének. Szervezője az amerikai vessző szaporító telepítésnek (Sajószentpéter, Szendrő, Tarcal). Nagy szerepe volt az immunis homokos területek szőlővel való betelepítésében. 1884-ben kísérleti telepet hozott létre (Miklós-telep). Szerkesztője volt a Borászati Lapok című folyóiratnak. Számos kitüntetést és elismerést kapott tevékenységéért.

Munkatársa volt dr. Lónyay Ferenc. Egyik legfontosabb feladatának tekintette a filoxéra és peronoszpóra által nagy károkat szenvedett hagyományos hegyvidékeink szőlészetének rekonstrukcióját. 1910-ben a földművelésügyi minisztérium szőlészeti és borászati főosztályvezetője és borászati kormánybiztos. Az 1976-ban Slezsák Imre által szervezett kertbarát kör névadója Miklós Gyula lett.

1976-ban Slezsák Imre könyvtárigazgató kezdeményezésére tömörültek szakmai körbe azok az emberek, akik szerették a szőlőt, és tudásukat, gyakorlati tapasztalataikat igyekeztek gyarapítani. A kör különböző képzettségű, felfogású, nézetű egyének baráti és szakmai közössége lett. Csatlakoztak azok az emberek, akik hajlandóak voltak jobb minőségű és értékű szőlőt telepíteni. A kör megteremtette a szakmai felkészítés lehetőségét. Az évek folyamán megrendezett borversenyek mérföldkövei voltak a fejlődésnek. A szakmai képzést úgy segítették elő, hogy neves szakembereket

hívtak meg a foglalkozásokra. Tudásuk gyarapítását segítették a rendszeresen meghirdetett mezőgazdasági könyvhónapok. Így biztosítva volt a szakirodalommal való ellátás is. Akik nem vásárolták meg, a könyvtárban megtalálhatták. Felvették a kapcsolatot több kertbarát körrel és kölcsönös látogatások alkalmával, melyben szerepelt egy-egy telepítés, pince megtekintése, szakmai eszmecsere és a természetesen vele járó borkóstolás is. Ilyen rendezvények voltak a mezőcsáti, hajdúböszörményi, szarvasi, miskolci kertbarát körökkel való találkozások. A 1980-90-es években számos kiránduláson vettek részt tagjaink (Eger, Szarvas, Kecskemét, Miklós-telep, Szeged, Ópusztaszer, a zempléni borvidék). Ezek a kirándulások erősítették a közösségi összetartást. Számos esetben családtagok is részt vettek ezeken. Biztosították minden esetben a szakmai érdeklődés kielégítését, hozzájárultak hazánk történeti és kulturális emlékeinek szélesebb körű megismeréséhez. Slezsák Imre körelnök jó könyvtáros és népművelő volt, úgy szervezte ezeket a kirándulásokat, hogy mindkét terület arányosan kapjon benne részt. Öröm volt egy ilyen kiránduláson részt venni. Sajnos az utóbbi időben egyre kevesebb a lehetőségünk rá.

A kertbarát kör évenkénti jelentős eseménye az eddig 14 alkalommal megrendezett borverseny. Kezdetben 20-30 bort, az utóbbi években már 100-110 bort neveztek be. Minden esetben szakértő megyei zsűri bírálta a borokat és utána következett a szakmai értékelés. Véleményünk szerint ezek a szakszerű értékelések segítettek elő, hogy a jó szőlőből egyre jobb borokat tudtak készíteni. Volt sértődés is, de egészében közmegelégedésnek örvendett. A borverseny megrendezéséhez hosszú időn keresztül nagy segítséget adott dr. Farkas Attila, a megyei kertbarát körök elnöke, aki kemény, de szakmailag kifogástalan bírálatával segítette elő, hogy egyre több jó bor került a versenyekre.

Aranyérmes boraink a megyei versenyeken is jól megállták a helyüket. Számos kertbarát kör tag éveken keresztül vett részt a már országos jellegűvé vált bogácsi borversenyen és igen tisztas eredményeket értek el. Tóth Bálint gazda országos versenyen is aranyérmes nyert borával. E versenyeken való részvétel, személyes közbenjárás és az önkormányzat támogatásának eredményeképpen Edelényt jó szőlő- és bortermőhellyé nyilvánították. A megtisztelő cím elérésében nagy szerepe volt a kertbarát kör tagjainak és elnökének.

Eddig csak a kiemelkedő ünnepi dolgokról szoltam. A kör hétköznapijai is bírnak ilyen jelentőséggel. Minden hónapban két alkalommal, kedden jövünk össze a városi könyvtárban. A nagyobb programokhoz igazítjuk mindennapos tevékenységünket. Előre elkészített program szerint általában augusztustól júniusig tartjuk a foglalkozásokat. A nyár folyamán egy-két alkalommal egy-egy borpincés gazdánál szalonnasütést rendezünk és megtekint-

jük a szőlőjét. A szakmai munka szervezésében jelentős szerepe volt és van Vozár Lajos mérnök körbarát-tagunknak, ő a kertbarát kör szakmai tanácsadója. A foglalkozásokon mindig aktuális témák szerepelnek. Az utóbbi két évben jó kapcsolat alakult ki a nemrég megalakult hegyközséggel. A 2002. évi borversenyt már közösen rendeztük. A kör tagjai egyben a hegyközség vezetőségének is tagjai. Kapcsolatunk fenntartónkkal, a városi könyvtárral is jó. Minden tagunk egyben könyvtártag is. Rendszeres látogatói vagyunk a könyvtár és a rendezvények háza egyéb kulturális rendezvényeinek. Több kertbarát tagja a férfikórusnak.

Jó és gyümölcsöző kapcsolat van a helyi önkormányzattal. Kikérték véleményünket és támogattak, szeretnénk, ha ez a jövőben is így lenne. Meg kívánom említeni, hogy több borház és pince már alkalmas hétvégi pihenőháznak is. Van tudomásunk arról, hogy névnapokat, születésnapokat is rendeznek a szőlőben. Örömminkre szolgál, hogy van területünkön egy reprezentatív, nagyobb korszerű szőlőtelepítés Tóth Bálint gazda tulajdonában. Szép, gazdaságos és bemutatható. Ez mondható el számos tagunk borházáról és borpincéjéről, szőlőültetvényéről is.

Néhány gondolatot a közelebbi és távolabbi céljainkról. Szeretnénk, ha a kertbarát kör még újabb jubileumokat érne meg. Tudjuk, hogy a kertbarát kör nem döntést hozó testület, de tagjai számos tanáccsal, kezdeményezéssel segítettek elő a megfelelő döntéseket.

Teljesíteni kívánjuk Slezsák Imre barátunk kívánságát, aki 25 éven keresztül volt elnökünk, hogy működtessük a kört továbbra is. Távolabbi cél, hogy társuljunk valamelyik borvidékhez. Ennek feltételei érlelődnek, de még nincsenek meg. Javasoljuk, hogy sürgősen meg kell oldani a szőlőterület infrastrukturális fejlődését. Villanyhálózat, járható úthálózat kialakítása nélkül nincs előrelépés. Szükséges lenne a hobbikertszerű művelés mellett nagyobb ültetvények kialakítása. Javasoljuk, hogy az Eu-csatlakozás lehetőségeit szélesebb körben ismertessük meg a kertbarát kör és a hegyközség gazdáival. Szükség lenne egy palackozó üzem megépítésére, mely a kistermelőket is kiszolgálná. A szőlőtermelés mellett igen jelentős gyümölcs-termelés is folyik. Gondunk a bor és a gyümölcs értékesítése. Megfontolandó lenne a kerti, mezőgazdasági, szeszipari melléktermékek, hulladékok feldolgozását szolgáló komposzttelep kiépítése. Hasznos lenne, ha felvásárlási és értékesítési szövetkezet jönne létre. Sok ötlet, javaslat összegyűjtésére és megjelenítésére van lehetőségünk.

Tekintettel arra, hogy tagságunk életkora jelentősen meghaladja a „25” évet, fiatalításra van szükség.

A szarvasi példa azt mutatja, hogy hasznos lenne a nők bevonása is.

25 éven keresztül az akarat, a tenni vágyás tüze, a szőlő és bor szeretete, tisztelete tartotta egyben a kört. Talán látszólag kicsi dolog egy kis civil

szervezet működése, de elindítója, erjesztője volt és ma is az egy példamutató folyamatnak. Az eredmények nem mindig egyik napról a másikra szülnének. Ezért választottunk meghívónk mottójául egy Ady-idézetet. Tagjaink bátrak voltak, mert tudtak szembenézni önmagukkal, tudtak változtatni, példát mutatni. Feladatunk, hogy e lángot ápoljuk Vesta-szűzként. Befejezésésképpen ide illik Kossuth Lajos szava:

„Aki eleget tesz a maga korának, az minden következőknek él!”

Lipták Béla

*

15 éves az Edelényi Füzetek helytörténeti kiadványsorozat

1987 májusában a frissen várossá lett Edelény bemutatkozott Budapesten a Borsodiak Baráti Köre felkérésére. A kulturális műsor és kiállítás mellett, a műsort követő vacsora és bál előtt, ajándékcsomagot osztottak ki a város vezetői a jelenlevőknek, mely többek között tartalmazta a Slezsák Imre és Slezsák Zsolt szerkesztette, EDELÉNY ÉS KÖRNYÉKE című könyvet is.

A könyvet a Városi Könyvtár adta ki a Városi Tanács támogatásával. A kiadásért felelős könyvtárigazgató, Slezsák Imre az Edelényi Füzetek sorozatcímmel és 1-es számmal látta el a kiadványt, bár ekkor még nem volt biztos, hogy folytatása is lesz a megkezdett munkának. Azonban neki volt igaza, hisz 2002 szeptemberében már a 28. darabja jelent meg az elsősorban helytörténeti munkákat felvonultató sorozatnak, ugyanis Slezsák Imre nyugdíjba vonulása után, 1992-től Laki-Lukács László igazgatósága alatt is folytatódott a munka, s ezt nem akadályozta meg az intézmény-összevonás sem.

A Városi Rendezvények Háza és Könyvtár névre keresztelt intézmény újabb kiadványokkal gazdagította a sorozatot. 1999-ben Hadobás Pál személyében új igazgató került az intézmény élére, mely 2000-ben a Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum nevet vette fel a képviselő-testület döntése alapján. A sorozat kiadása nem szakadt meg, újabb szép kiadványok hirdetik az intézmény sikeres helytörténeti és irodalmi tevékenységét.

A sorozat mellett megjelentek az intézmény gondozásában, szerkesztésében sorozaton kívüli könyvek is, ezzel is segítve a helytörténet iránt érdeklődők jobb eligazodását a környékünkön.

A sorozat füzetek elkészítésében segítségünkre volt dr. M. Takács Lajos, aki a szöveggondozást végezte, Tóth Bertalanné, aki számítógépre írta a kéziratokat és Slezsák Zsolt, aki a gépi szövegszerkesztést végezte.

Az Edelényi Füzetek sorozatban megjelent kiadványok:

1. EDELÉNY ÉS KÖRNYÉKE / Szerk.: Slezsák Imre és Slezsák Zsolt. Városi Könyvtár, 1987. 110 p. 1000 pld.

A Slezsák Imre által összegyűjtött anyag a járások megszűnése után (1984) Edelény városkörnyék területén maradt települések rövid történetét írja le, bemutatja a lakosság létszámának alakulását a 19. század közepétől a könyv születésének időszakáig. Az ekkor még létező társközségi településrendszer is jól nyomon követhető. Az 1986-ban újra városi rangot nyert Edelény ebben a közigazgatási rendszerben már nem töltött be jelentős szerepet.

2. „KIÖNTÖTT A BÓDVA VIZE MESSZIRE...” Edelény környéki népdalok / Béres János, ill.: Mezey István, szerk.: Slezsák Imre. Városi Könyvtár, 1988. 189 p. 1000 pld.

A Debreceni Ruhagyár Edelényi Gyára dolgozóinak anyagi támogatásával jelent meg.

Az edelényi gimnázium nyugalmazott tanára, aki a helyi népdalkört több mint tíz éven keresztül vezette, számos népdalt gyűjtött össze edelényi és Bódva-völgyi dalostársaktól, énekeket szerető emberektől, és ezt a gyűjtését adta közre az edelényi Városi Könyvtár Mezey István kazincbarcikai grafikusművész illusztrációival színesítve.

3. EDELÉNY (Monográfia) Az edelényi népiskola „Beszéd- és értelem-gyakorlat” tantárgya földrajzi részének edelényi anyagához / Írta: vitéz nemes Kis Benedek János, Joó Vencel rk. tanító gyűjteményének kibővítésével. Szerk.: Slezsák Imre. Városi Könyvtár, 1990. 16 p. 600 pld.

Az 1930-as füzet hasonmás kiadása.

Az 1930-ban először kiadott kis füzetből már keveset lehetett fellelni az 1980-as években és egyre többen keresték, különösen az 1973-ban megjelent vaskos, Edelény múltjából című könyv után. Ezért gondolatott Slezsák Imre könyvtárigazgató a füzetke hasonmás megjelentetésére.

4. KEMÉNY ÚTON / Demjén István (Versek), Feledy Gyula rajzaival. Szerk.: Slezsák Imre. Városi Könyvtár, 1992. 70 p. 1000 pld.

Az egykor Martonyiban és Edelényben tanító dr. Demjén István sokirányú művészi munkájával volt jelen Edelény és vonzáskörzete kulturális életében. A festészettel, helytörténettel és versírással is foglalkozó pedagógus első verseskötete a Kemény úton című könyv. A kötetet Feledy Gyula Kosuth-díjas grafikusművész illusztrálta.

A szerző a szendrői Közművelődési Központ igazgatójaként ment nyugdíjba. Jelenleg Cserépfalun él.

5. KALÁSZ LÁSZLÓ: Pályatársak Kalász Lászlóról: Bibliográfia / Szerk., összeáll.: Kéthely Anna és Lukács László. Városi Könyvtár, 1993. 52 p. Készült a költő 60. születésnapjára.

Támogatók: II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, Miskolc; „Alkotmány” Mezőgazdasági Szövetkezet, Edelény; Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Moziüzemi Vállalat, Miskolc; Bábolna Szendrői Gazdaság Kft.; Bódvaszilas és Vidéke ÁFÉSZ; Bódva völgye Mezőgazdasági Szövetkezet, Bódvaszilas; Edelény és Vidéke ÁFÉSZ; Független Kisgazdapárt Megyei Szervezete, Miskolc; Magyar Írók Szövetsége Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Csoportja, Miskolc; Mezőgazdasági Szövetkezet, Perkupa; MDF Edelény Városi Szervezete; Magyar Szocialista Párt Koordinációs Tanács, Edelény; OTP és Kereskedelmi Bank Rt., Edelény; Önkormányzati Képviselő-testület Polgármesteri Hivatala, Perkupa; Szabad Föld Mezőgazdasági és Szolgáltató Szövetkezet, Szendrő; Szabad Demokraták Szövetsége Edelény Városi Szervezete; Szendrő és Vidéke ÁFÉSZ; Városi Önkormányzat Polgármesteri Hivatala, Edelény.

A Bódva völgye jeles költőjének, Kalász Lászlónak a 60. születésnapja alkalmából, az edelényi Városi Könyvtárban rendezett ünnepségre jelent meg a költőről szóló írások bibliográfiáját és néhány pályatárs róla szóló írását tartalmazó könyv. A József Attila-díjas költő Perkupán született, Szalonnán tanított és könyvtároskodott nyugdíjazásáig.

6. HOLDFÉNYBEN / Fecske Csaba (Versek). Illusztrálta: Sóvári Oszkár grafikusművész. Szerk.: Slezsák Imre. Városi Könyvtár, 1992. 70 p. 1000 pld.

A kötet a Szögligeten született, Miskolcon élő költő, saját szóhasználatával „tájverseit”, jobban mondva azokból egy válogatást tartalmaz. Sóvári Oszkár, az Edelényből elszármazott grafikusművész illusztrálta a kötetet.

7. EDELÉNY, A HOLTIG HŰ SZERETŐ. Igaz história három énekben / Írta: Reviczky Gyula. Három szép képpel. Rajzolta: Feszty Árpád. Budapest. Kiadja a Révai Testvérek Könyvkereskedése. A hasonmás kiadás az Országos Széchényi Könyvtár 17.825/9a leltári számú példánya alapján készült. Városi Könyvtár, 1993. 23 p. 1000 pld. Szerkesztette és az utószót írta: Laki-Lukács László

Reviczky Gyula „igaz históriájának” reprintje a Révai Testvérek által évszám nélkül megjelentetett munka alapján készült. A fiatalon elhunyt költő kassai újságíróskodása alkalmával járhatott Edelényben, s talán ekkor hallhatta a város néveredetének mondáját, melyet ebben a művében dolgozott fel.

8. ÚJ JERUZSÁLEM FELÉ / Gyülvészi István. Szerk.: Laki-Lukács László. Városi Könyvtár, 1993. 21 p. 500 pld.

A Városi Könyvtár Hazatérők sorozata egyik rendezvényét az egykori edelényi református lelkész, Gyülvészi István emlékének szentelték a szervezők. Erre az alkalomra jelent meg ez a karcsú kis füzet, mely az 1929-es, az edelényi és a finkei gyülekezet előtt elmondott beköszönő beszédet és Gyülvészi István életútját tartalmazza.

9. DR. GYÁRFÁS ÁGNES: Bibliográfia / Összeáll.: Eszenyi Miklós, szerk.: Laki-Lukács László. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1995. 35 p. 150 pld.

Dr. Gyárfás Ágnes edelényi: bár Miskolcon él, a Deák F. utcai egykori szülői ház még ma is a tulajdona. A munkáit bemutató bibliográfia sokoldalú munkásságáról tesz tanúbizonyosságot. Létrehozója a Miskolci Bölcsész Egyesületnek, mely több mint tíz éve oktatja az ifjúságot.

10. A CSÁSZTAI LÓNYAYAK: Szemelvénygyűjtemény / Összeáll., szerk.: Laki-Lukács László, 1995. 31 p.

A szemelvénygyűjtemény a ma Edelényhez tartozó, egykori Császtva nevű település 19. századi birtokosát, Lónyay Lászlót és családját mutatja be korábban megjelent írások segítségével. A szemelvény összeállítója, Laki-Lukács László kiváló ismerője Edelény és vonzaskörzete nevezetes családjainak.

11. EMLÉKKÉPEK: Edelényiek a második világháborúról / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1995. 119 p.

A könyvben frontot járt katonák, „málenkij robot”-ra elhurcolt emberek vallanak több évtizedes kényszerű hallgatás után életük második világháborús és azt követő szakaszáról, mely tele volt megpróbáltatásokkal.

Vall a piarista pap, a szabadcsapatba besorozott levante és a megszálló csapatok katonái hivatalnokai. A könyv emléket állít azon edelényieknek, akik meghaltak e vészterhes időkben és azoknak, akik átszenvedték a háború és a táborok borzalmaikat, bizakodva egy emberibb jövőben.

12. DR. VARGA GÁBOR: Bibliográfia / Összeáll., szerk.: Laki-Lukács László. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1995. 30 p.

A laki születésű főiskolai tanár, több óvodapedagógiai főiskolai tankönyv szerzője, dr. Varga Gábor munkásságát mutatja be a bibliográfia. A kis füzet dr. Varga Gábor harminc éves tanári pályája évfordulója alkalmából készült.

13. BORSODNAK HÍRNEVES KÖVETE: RAGÁLYI TAMÁS / Összeáll., szerk.: Laki-Lukács László. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1995. 67 p.

Az egykor borsodi (Borsod községet 1950-ben Edelényhez csatolták) birtokos Ragályi Tamás a reformkori országgyűlések Borsod megyei követeként vált ismertté a 19. századi országos politikában. A három fejezetből álló könyv első részében Nyilas Ilona 1934-es bölcsészdoktori dolgozatát tartalmazza Ragályi Tamásról, majd dr. Szegőfi Anna Borsod megye képviselője a reformországgyűléseken című írása következik, végül Lukács László, a kötet összeállítója és szerkesztője mutatja be a Ragályi családot és annak nevezetes tagjait.

Ragályi Tamás nővérét Kazinczy Ferenc vette nőül, s a balajti lakodalmon maga a nagy nyelvújító is jelen volt.

14. FEJEZETEK AZ EDELÉNYI ISKOLÁK TÖRTÉNETÉBŐL / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1996. 119 p.

A könyv Edelény Város Önkormányzata támogatásával készült a honfoglalás millecentenárium rendezvényei alkalmából.

A magyar oktatás 1000. évfordulója tiszteletére jelent meg a könyv, mely egy egyetemes és magyar neveléstörténeti bevezető után az edelényi oktatást, annak intézményeit mutatja be a kezdetektől.

Természetesen nemcsak az egykori Edelényről, hanem a ma már hozzá tartozó Borsodról és Finkéről, valamint az elnéptelenedett és elpusztult Császtáról, azok iskoláiról is számot ad a könyv.

15. TALENTUMOM MEGŐRIZTEM, GYARAPÍTOTTAM...: Három neves szuhogyi / Összeáll., szerk.: Laki-Lukács László. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1996. 92 p. 300 pld.

A könyv megjelenését anyagilag támogatták: Martinkó Eszter, Budapest; Martinkó András Közművelődési Egyesület, Szuhogy; Szuhogy Község Önkormányzata.

Három különböző, de egyaránt példaadó életutat bejárt szuhogyiról szól a könyv. Martinkó András irodalomtörténész; Takács János jezsuita szerzetes, aki Kínában volt misszionárius lelkész és a csak névkon Takács József római katolikus plébános, teológiai professzor, egyházi író életútját mutatja be, írásaikból és leveleikből készült válogatás formájában a könyv.

16. CSENKESZFAI POÓTS ANDRÁS ÉLETE ÉS KÖLTÉSZETE / Szerk.: Hadobás Pál. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1997. 135 p.

A Weöres Sándor és Kovács Sándor Iván Poóts Andrásról szóló tanulmányát és a költő munkáiból válogatott verseket és egy prózai írását tartalmazó könyv időutazásra hívja az olvasót a 18. század második felébe. A nem éppen mintaszerű életet élő költő világába nyerhetünk bepillantást munkáin keresztül.

A szövegeket ellenőrizte és jegyzetekkel ellátta: Koncz Attila.

17. KÖLTŐ A BÓDVA-VÖLGYBEN / Cs. Varga István, rajz: Mezey István. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1998. 137 p. 300 pld.

Készült Kalász László születésének 65. évfordulójára.

A könyv megjelentését támogatták. ÁFÉSZ, Szendrő; Általános Iskola és Speciális Diákotthon, Tornanádaska; Bartók Béla Szövetkezet, Borsodszirák; Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat; Izsó Miklós Gimnázium és Szakképző Iskola, Edelény; Kardos Sándor, Edelény; Kardos Sándorné Galambos Mária, Edelény; Ongaromann Kft., Felsőzsolca; Tornatej Kft., Hidvérgárdó; Önkormányzatok: Abod, Bódvaszilás, Borsodszirák, Edelény, Hidvérgárdó, Izsófalva, Jósvafő, Kurityán, Lak, Martonyi, Meszes, Perkupa, Szalonna, Szendrő, Szendrőlád, Szin, Szögliget.

Kalász László (1933-1999) költő 65. születésnapjára jelent meg az Edelényhez is kötődő dr. Cs. Varga István irodalomtörténész munkája, mely bemutatja a költő szülőfaluját, Perkupát, a falut, ahová munkája kötötte, Szalonnát, majd rövid pályarajz után versválogatást közöl az addig megjelent köteteiből.

18. 1848-1849 EMLÉKEI EDELÉNYBEN ÉS KÖRNYÉKÉN / Szerk.: Hadobás Pál, gyűjtötte: Laki-Lukács László, rajzok: Korkos Jenő Zoltán. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1998. 97 p.

A könyv megjelenését az edelényi Oktatási Ellátási Körzet támogatta.

Az 1848-49-es szabadságharc 150. évfordulója tiszteletére megjelent összeállítás Laki-Lukács László és Hadobás Pál gyűjtése nyomán jött létre. Az edelényi és a vonzáskörzetéhez kötődő 1848-49-es emlékeket tartalmazó könyv sok érdekességet tartalmaz a szülőföld történelme iránt érdeklődők számára.

19. TÖRÖDÉSBEN: sorsok, művek, históriák / M. Takács Lajos. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1999. 136 p. ill. 300 pld.

Megjelent a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Önkormányzat Mecénás Alapja támogatásával.

Az Edelényben élő szerző kiváló ismerője a kárpátaljai magyar irodalomnak. A könyv válogatást tartalmaz a témában 1990 és 1999 között megjelent írásaiból, valamint a hazai irodalomról, írókról szóló cikkeiből.

20. BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYE KISMÚZEUMAI / Szerk.: Hadobás Pál. Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, 2000. 56 p. ill.

Az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum a 2000-ben megrendezett Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kis múzeumok találkozójára jelentette meg ezt a füzetet, mely keresztmetszetét adja a megyében működő kis múzeumoknak, magán- és önkormányzati gyűjteményeknek.

21. ORMOSBÁNYA: EPIZÓDOK EGY BÁNYATELEP MÚLTJÁBÓL / Írta és szerkesztette: Hadobás Pál. Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, 2000. 79 p. ill.

A könyv a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával készült.

A szerző régi adósságát törleszti, amikor szülőhelye történetét összeállítja a kötetben az ormosbányai önkormányzat felkérésére a helyi millenniumi ünnepségre. A komoly kulturális múlttal is rendelkező bányatelep mindig élenjárt a termelésben, és az üzem sokat áldozott a sportra is.

22. MEGSZÁLLNI VALAHOL / Ormos Gyula (Versek), ill.: Mezey István, szerk.: Fecske Csaba. A Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, valamint a rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeum közös kiadása, 2000. 65 p. ill.

A könyv a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány „Unger Mátyás Emlékére” Szakalapítvány támogatásával készült.

A tragikus sorsú költő Papp (Ormos) Gyula posztumusz kötetét a két intézmény az irodalom iránti elkötelezettsége okán jelentette meg. Különösen fontos ez azért, mert környezetünk nem bővelkedik jeles irodalmárokkal, és úgy gondoljuk, hogy azoknak, akik művelői vagy művelői voltak, nagyobb odafigyeléssel kell ápolnunk munkásságát.

23. EDELÉNY VÁROSKÖRNYÉK VÁLOGATOTT HONISMERETI BIBLIOGRÁFIÁJA / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál, ill.: Fazekas Péter. Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, 2000. 80 p. ill.

A Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány „Unger Mátyás Emlékére” Szakalapítvány támogatásával jelent meg a bibliográfia, mely 1021 tételt tartalmaz Edelény és vonzáskörzete településeiről.

A válogatás kitér a történelmi, művelődéstörténeti, néprajzi, régészeti stb. emlékek irodalmára is.

24. A HODOSSYAK: Egy edelényi kovácsdinasztia történetéből / Összeáll., szerk.: Laki-Lukács László. Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, 2001. 108 p. ill.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Közgyűlésének Mecénás Alapja támogatásával készült.

A jól ismert kovácsdinasztia utolsó tagjának, Hodossy Gyula, a népművészet mestere cím birtokosának 75. születésnapjára készült a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Mecénás Alapja által is támogatott könyv. Főként dr. Bodgal Ferenc (1932-1972), a fiatalon elhunyt néprajzkutató írásaira épül a sok érdekességet tartalmazó kiadvány.

25. IRODALMI KÁVÉZÓ: Kritikák, kisesszék, tárcák / Kaló Béla. Szerk.: Hadobás Pál. A Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, valamint a rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeum közös kiadása, 2002. 127 p.

Megjelent a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Mecénás Alapja támogatásával.

A Szuhogyon élő magyar-történelem szakos általános iskolai tanár különböző folyóiratokban megjelent kritikáiból, esszéiből tartalmaz válogatást a könyv. A környékünkhöz és a megyéhez kötődő írók-költők munkái is elemzésre kerültek, az Egerben megjelenő Új Hevesi Napló szerkesztésében részt vállaló szerzőtől.

26. AZ ÉLET ÚTJAIN / Slezsák Imre. Gyűjtötte: Slezsák Imréné. Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, 2002. 297 p. ill.

Megjelent a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat és a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár támogatásával.

A könyv sajnos csak Slezsák Imre halála után látott napvilágot, hiába próbálta emberfeletti erővel még életében elkészíteni azt a szerző. A negyven évig könyvtárigazgatóként dolgozó Slezsák Imre minden fontosabb írása és a róla szóló írások is megtalálhatók ebben a kötetben.

27. MADARAK A SZUTERÉNBAN: Takács Lajos újságíró-
gyakornok cikkei 1970-ből / Szerk.: dr. M. Takács Lajos. Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, 2002. 164 p. ill.

A szerző 1969. novemberétől 1971. januárjáig az Észak-Magyarország című Borsod megyei napilapban megjelent cikkeinek válogatott gyűjteménye.

28. A MIKLÓS GYULA KERTBARÁT KÖR 25 ÉVÉBŐL / Slezsák Imre. Gyűjtötte: Slezsák Imréné. Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, 2002. 184 p. ill.

A Slezsák Imre által 1976. február 25-én alapított és hosszú évekig vezetett kertbarát kör tevékenységét foglalja össze. Visszatekintést ad a szőlőkultúra fejlődéséről, a névadó Miklós Gyula munkásságáról, a kör által szervezett borversenyek eredményéről. A sajtóban a körről megjelent cikkekből,

a bort méltató írások, dalok, mondókák közül és a kör tagjainak humoros elbeszéléseiből is közöl a kötet.

A sorozaton kívül megjelent munkák közül:

Dr. Menner Adolf (1824-1901) és a Menner család / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1999. Edelény

Edelény és a Bódva völgye: segédkönyv a helytörténet és a természetrajz tanításához általános és középiskolák részére / Összeáll., szerk.: Hadobás Pál. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár, 1999. Edelény

A Soros Alapítvány és a Bódva-völgyi Oktatási Ellátási Körzet támogatásával készült.

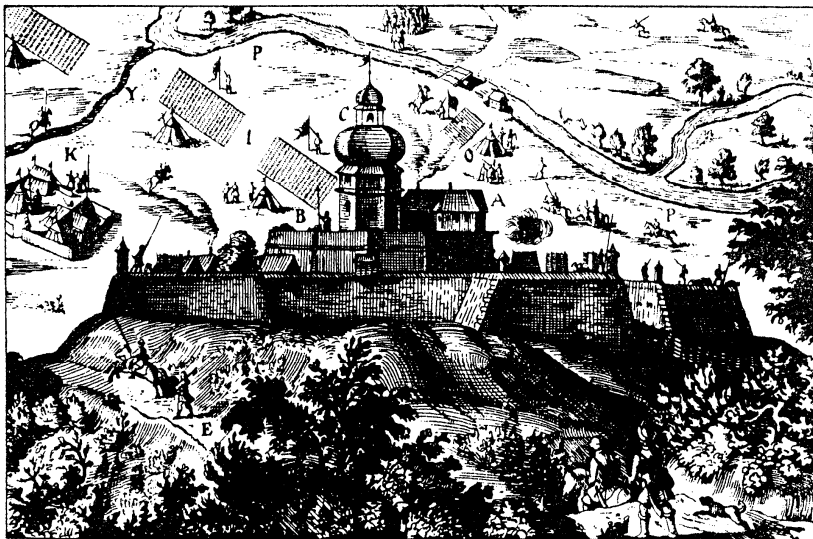
Millenniumi Bódva-völgyi képeskönyv / Szerk.: Laki-Lukács László. Szöveg: Hadobás Pál, Koleszár Krisztián, Laki-Lukács László. Bódva-völgyi Gazdaságfejlesztő Alapítvány, 2000. Edelény

ADALÉKOK SZENDRŐ MÚLTJÁBÓL

Újabb adatok Szendrő 16-17. századi irodalmi életéhez

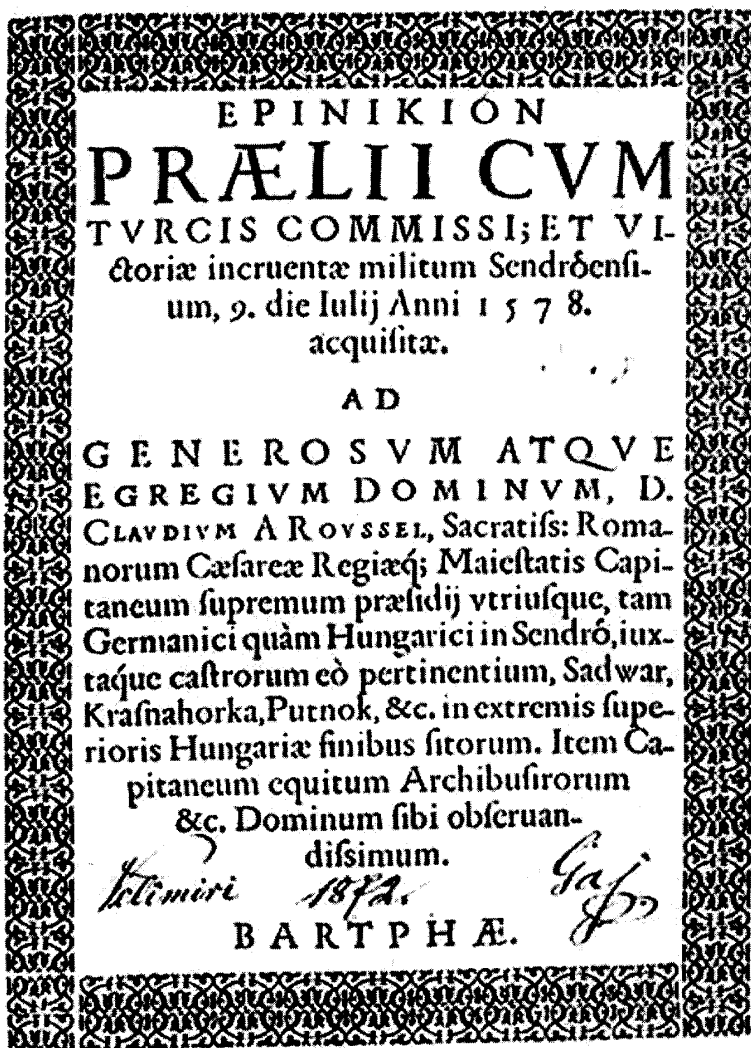
A törökidulás idején nevezetes végvár, *Szendrő* a történelmi eseményeken túl a régi magyar irodalomban is szerepet játszott.⁽¹⁾ Falai között keletkezett két jellegzetes 16. századi műfaj egy-egy fontos alkotása: a *Szendrői hegedős-ének* és a *Szilágyi és Hajmási* című széphistória. (Szerzőik nevét nem ismerjük, ezért az „*Ismeretlen énekmondó*” és a „*Szendrői Névtelen*” megjelöléssel illetjük őket.) Viszonylag gazdag irodalmuk van, amelyből az érdeklődők alaposabban tájékozódhatnak róluk.⁽²⁾ Mivel bekerültek a *Hét évszázad legszebb magyar versei* című népszerű gyűjteménybe, a szélesebb olvasóközönséghez is eljutottak. A 17. századból *id. Köleséri Sámuel* (1634–1683) református lelkész, egyházi író említik a szakmunkák e vonatkozásban, aki 1659 és 1667 között szendrői prédikátor volt. Itt született fia, *ifj. Köleséri Sámuel* (1663–1732), a későbbi híres orvos–polihistor, az *Erdély római kori bányászatát* ismertető *Auraria romano-dacica* című (Nagyszeben, 1717) latin nyelvű könyv és több más mű szerzője⁽³⁾ A felsoroltakon kívül azonban további irodalmi adatok is fellelhetők a 16-17. századi *Szendrővel* kapcsolatban, amelyeket ugyan már régebben publikáltak, de a honismereti kutatás figyelmét mostanáig elkerülték.⁽⁴⁾ Írásunkban ezeket kívánjuk röviden bemutatni, abban a reményben, hogy sikerül színesebbé, árnyaltabbá tenni a város középkor végi művelődéstörténeti szerepéről alkotott képet. (1. ábra)

1. Az 1500-as évek utolsó évtizedeinek sok vitát kiváltó, érdekes egyházi személyisége volt *Pilz* vagy *Piltz* (latinosan *Pilcius*, *Piltzius*) Gáspár (*Szepes-váralja*, 1526 körül – *Márkusfalva*, 1605) evangélikus, majd református lelkész. Német földön végezte tanulmányait, ezután több felsőmagyarországi település, egyebek között *Dobsina* bányaváros prédikátora volt.⁽⁵⁾ Latin nyelvű irodalmi munkásságot is folytatott, fennmaradt műveinek száma meghaladja a tízet. Közülük kettő szorosan kapcsolódik *Szendrőhöz*. Mindkettő a Sáros megyei *Bártfán* (ma *Bardejov*, *Szlovákia*), a híres *Guttesell-nyomdában* került ki a sajtó alól. (*Bártfa* és *Szendrő* igen távol esett egymástól, mégis kapcsolatban álltak: a magyar országgyűlés 1578. évi törvénycikkének 9. §-a *Bártfa* városát is kötelezte a szendrői vár újjáépítésében való közreműködésre. Valószínűleg ezzel a kontaktussal magyarázható, hogy *Pilz* kéziratait éppen itt nyomtatták ki.)

1. ábra. Szendrő vára a 17. században

Az egyik úgynevezett győzelmi vers, címe: *Epinikion praeli cum Tvrcis commissi et victoriae incruentae militum Sendröensium 9. die Julij anni 1578. acquisitae*. Terjedelme mindössze négy oldal, egy kettéhajtott papírv. A címlapon Claudius Rousselhez, a vár egyik parancsnokához szóló ajánlás olvasható. A címlap hátoldalán ajánlóvers szerepel, amely alatt a szerző neve áll: *Caspar Pilcius Waraliensis, divini verbi minister in Sendrö*. Piltz tehát „Isten igéjének szolgálója”, azaz prédikátor volt ekkortájt a Bódva-parti településen, amiről életrajzai nem szólnak. Ebből arra gondolhatunk, hogy szendrői működése rövid életű lehetett. A következő lapon kezdődik a két hasábra szedett vers, amely a szendrői vár helyőrségének 1578. július 9-én a törökök felett aratott győzelmét dicsőíti. Bár évszámot nem nyomtattak rá, feltehető, hogy még ugyanebben az esztendőben megjelent. Mindössze egyetlen eredeti példánya ismeretes, amely a zágrábi egyetem könyvtárában (Horvátország) található. (2. ábra)

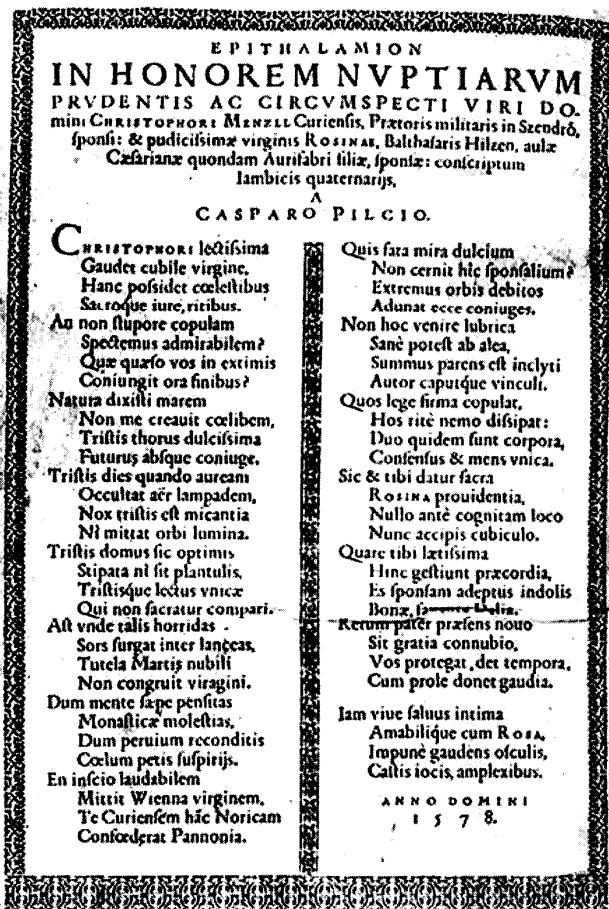

2. ábra. Pilz Gáspár Epinikion... c. művének címlapja

A másik műfaját tekintve *lakodalmi köszöntővers*: Christoph Menzll szendrői várkapitány esküvőjére készült ugyancsak 1578-ban. Csupán egy-lapos, egyoldalas nyomtatvány. Címe: *Epithalamion in honorem nuptiarvm prvdentis ac circumspecti viri domini Christophori Menzll Curiensis, praetoris militaris in Szendrõ , sponsi: et pudicissimae virginis Rosinae*

Balthasaris Hilzen, aulae caesarianae quondam aurifabri filiae sponsae, conscriptum iambicis quaternarijs a Casparo Pilcio. Szintén csak egyetlen eredeti példánya maradt meg, amely egy könyv kötéstáblájából került elő; a lőcsei (*Levoča, Szlovákia*) levéltárban őrzik. (3. ábra) Nem szendrői vonatkozású, de minden bizonnyal itt keletkezett *Pilz* egy harmadik munkája, a Philipp *Queschin* lőcsei tanító menyegzőjére írt lakodalmi köszöntővers, mivel ugyanarra az ívre nyomtatták, mint az előbbit. Utána szétvágva külön-külön hozták forgalomba a két költeményt.

3. ábra. *Pilz* Gáspár lakodalmi verse *Menzl* Kristóf szendrői várkapitány esküvőjére

2. *Bocaius (Bock) János* (1549-1621) humanista pedagógus, költő, politikus *Szászországban* született német-szorb családban, mégis a magyar művelődéstörténet kiemelkedő alakjává vált. Sokoldalú, kalandos életű ember volt. Iskoláit szülőföldjén végezte, Wittenbergben szerzett magiszteri fokozatot. 1590-ben érkezett hazánkba; 1592 (más adatok szerint 1594) és 1599 között az eperjesi kollégiumban tanított. 1598-ban magyar nemességet és koszorús császári költő címet kapott *I. Rudolftól*. 1599-ben a kassai tanács meghívta iskolái vezetésére; fél évig rektor, majd háromszor városi jegyzővé, kétszer főbíróvá (polgármesterré) választották. Később *Bocskai István* és *Bethlen Gábor* szolgálatában állt, egyebek mellett diplomáciai küldetéseket teljesített. – Tanárként *Seneca* elveit vallotta, tanítványait a gyakorlati életre készítette fel. Tőle származik a szállóigévé vált mondás: „*Non scholae, sed vitae discimus*”, azaz „*Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk*”. Latin nyelvű irodalmi munkái többnyire alkalmi jellegűek, de van közöttük néhány történelmi, jogi és pedagógiai tárgyú is.⁽⁶⁾

Legismertebb, legtöbbit idézett műve a *Klöss Jakab* által 1599-ben *Bártfán* nyomtatott terjedelmes, több mint 500 oldalas *M. Ioannis Bocatii poetae laureati caesarei Hvgaridos libri poematum V ...* című könyv, amely dicsőítő versek és levelek gyűjteménye. A kötet 127. költeménye a 186-187. oldalon az *In Senderoviam* címet viseli. (Magyarul: *Szendrőbe*; a település és a vár korabeli, ritkán használt latin névalakja *Senderovia* volt.) Az eredeti, néhol hibás latin szöveg a következő:

En, qualé ad coelos heic surgere cernimus arcem?

Pileolo structum sidera pulsat opus.

Musa refert: Diui fecére hoc æra Rodolphi;

Illius auspicio celsior ista strues.

Quo Turcas contra gens Hungara tutior esset,

Prouictus hoc Heros monte parauit opus.

Rudera ac inferius, deiectaq (?) ; faxa quid ad rem?

Musa refert: sedes Bebbeciana fuit.

Digna strui non est arx quondam Marte rebellis,

Et defensori non satis suo est.

Quos tamen vltorius post vndas cerno penateis?

Oppidu sunt oculis obuia bina meis?

Musa refert: habitat proles ibi Martia; forteis

Prima tenent Hunnos mænia pacta luto.

Alter Germanas defendunt aggere turmas,

Dux Rotallerus qua bene scepra gerit.

Sendreadum, voueo, Turcis notissima virtus

Floreat & sacri Cæsaris ornet agros.

Dr. Tóth Péter egyetemi docens (Miskolci Egyetem) által készített magyar nyersfordítás:

Vajon milyen várat látunk itt az egekre emelkedni? / A hegytetőre épített mű a csillagokat veri. / A múzsa elmondja: a szent Rudolf pénze készítette ezt, / az ő hatalmából magasodik ez az építmény, / s hogy a törökök ellen a magyar nemzet nagyobb biztonságban legyen, / készítette az előrelátó hős ezt a művet a hegyen. / És lentebb a romok, a leomlott sziklák mi végre vannak? / A múzsa elmondja, a Bebekék székhelye volt. / Nem méltó az egykori építésű vár, hogy Marssal szembeszálljon / és nem eléggé alkalmas a védőjének. / Távobbb pedig, a hullámok mögött mely lakóhelyeket látok? / Két mezőváros tárul a szemem elé? / A múzsa elmondja: Mars sarja lakozik itt, / a sárból készült falak egyike a vitéz hunokat fogja körül, / a másik a német tömegeket védelmezi sánccal, / akik fölött Rottaller vezér tartja jó kézben a vezéri pálcát. / Kívánom, hogy a szendrőieknek a törökök által igen jól ismert vitézsége / virágozzék és ékesítse a szent császár mezőit.

A versből kitűnik két helyi vonatkozású név: a korábbi várbirtokos *Bebek* családé és *Rotaler* (*Rotaler*, *Rottaller*) *János* várnagyé. Az utóbbiról *Borovszky Samu* az alábbiakat írja:

„A Tisza mellékein ekkortájtban mindinkább szaporodó hajdúságot a szendrei kapitányok szívósan támogatták s különösen a német *Rottaler János* mindent elkövetett, hogy őket saját hadműveleti céljaira felhasználja. 1599-ben, amikor a rabló tatárok Felső-Magyarország városait pusztították, 700 hajdút bízottatott fel *Rottaler* ellenök s ezek *Szendrő* alatt éjszakának idején támadtak rájuk; «szörnyen lövék őket, az egész tatár tábor eljuta *Eger* felé előtűik; 13000 lovat nyerének tőlök, a rabokat elszabadították és sok prédát nyerének». A zsákmányon azután a szendrei német kapitány a hajdúkkal megosztotta.” A fenti dicsőítő költeményt valószínűleg ez a sikeres katonai akció ihlette.

A szerző szemléletesen írja le a település és az erődítmény korabeli állapotát: a széles folyóvölgy fölé magasodott a *Rudolf* császár által újjáépíttetett „fellegvár” a mai Várhegy tetején; alább a *Bebekék* emelte *Alsóvár* már romokban hevert. A katonai objektumokat körülvevő vizesárcokon (vagy a *Bódva* holtágain) túl, falak biztonságában külön-külön helyezkedett el a magyarok lakta *Óváros* és az idegen ajkúaknak otthont adó *Németváros*. Ebből az életszerű ábrázolásból azt sejtethetjük, hogy *Bocaius* rendelkezett szendrői kapcsolatokkal, s talán többször személyesen is megfordult itt, akár eperjesi, akár kassai éve alatt.

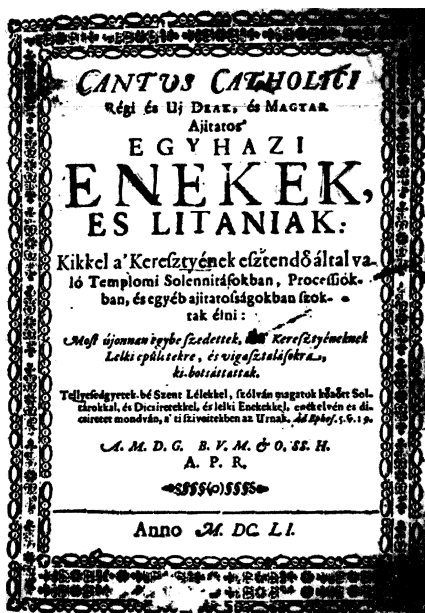
3. *Keresszegi* és *adorjáni Csáky István* (1603-1662) 1632-ban lett a szendrői vár kapitánya, a következő évben pedig vásárlás útján az erősséghez tartozó uradalom birtokosa. Ő és a család más tagjai felváltva tartózkod-

tak itt és különböző jószágaikban (*Szilágyosmlyó, Adorján, Vécs, Örményes, Szepesvár, Trencsén, Nagykároly, Almásvár*). A várúr édesanyja, *id. Csáky Istvánné Wesselényi Anna* (1584–1649 vagy 1650) szenvedélyes és jó tollú levélíró volt, ami egyáltalán nem számított megszokott jelenségnek a 17. század főúri köreibben. Az 1612 és 1649 közötti évekből 70 irodalmi értékű, nyelvi-stilisztikai és helyesírási szempontból is figyelemre méltó levele maradt az utókorra. Ezek elsősorban a kor mezei és házi gazdálkodásáról, a családi életről és ügyes-bajos dolgokról szolgáltatnak érdekes adatokat. Szerzőjük életrajzának kíséretében valamennyit közreadta *Deák Farkas* 1875-ben. (Mivel már 1605-ben özvegységre jutott, *Csáky*né minden alkalommal az *Árva Wesselényi Anna* névaláírást használta.) De maga *Csáky István* is hagyott hátra leveleket, amelyek 1626 és 1661 között keletkeztek, és utóbb szintén megjelentek nyomtatásban.⁽⁷⁾ A két levelezésnek számos szendrői vonatkozása van: például több darabját ide vagy innen írták, néhányszor a helyi viszonyokat taglalják stb. („*Az én szerelmes fiannak, az N[agysá]g[os] Csáky Istvánnak adassék ez levelem. Szenderőbe.*” – általában ezt a formulát használta címezésként Wesselényi Anna.) Ezért, valamint személyes kötődésük okán a *Csákyak* levélírói buzgalmát joggal tarthatjuk a *bódva-völgyi irodalmi hagyományok* szerves részének.

4. Az első magyar katolikus énekeskönyv 1651-ben jelent meg a nyomdahely és a szerző vagy szerkesztő nevének feltüntetése nélkül. Címe: *Cantvs catholici. Régi és új, deak és magyar ajítatos egyhazi enekes es litaniak: kikkel a keresztyének esztendő által való templomi solennitásokban, processiókban és egyéb ajítatosságokban szoktak élni...* Terjedelme [10] + 269 + [8] oldal; 112 magyar és 80 latin versszöveget tartalmaz az Adventtel kezdődő egyházi év rendjében a fő ünnepekre, továbbá a szentek életére és más vallásos témákra, kottákkal ellátva. (1655-ben szlovák nyelvű változata is napvilágot látott.) A kutatók a tipográfiai jegyek összehasonlításával megállapították, hogy a nyomtatás a lőcsei *Brewer-műhelyben* történt. Egy halotti értesítést tartalmazó levélből a szerkesztő kilétére is sikerült fényt deríteni: eszerint *Szőllősi* (vagy *Szőlősy*) *Benedek* jezsuita volt az anyag közreadója, és amint az ajánlásból kiderül, összegyűjtője és részben szerzője. Személye nem ismeretlen a rend történetében. Valószínűleg *Garamszőlősen* született 1609-ben. A források szlovák nemzetiségűnek (*slavus*) mondják. 1630. október 24-én lépett be a jezsuita rendbe; noviciátusát a *leobeni* (*Ausztria*) kolostorban töltötte, ahol több éven keresztül a növendékek között szerepel. 1633-ban a *nagyszombati* kollégiumban tanított. Ezután újabb 3 esztendei tanulás következett: *Bécsben* filozófiai képzést nyert. 1637-ben újra a nagyszombati kollégium tanárai között említik, miközben már teológiát hallgatott. 1639-ben szentelhettké áldozópappá. Csak 1642-ben vált véglegesen a rend tagjává, és segédlelkészként működött tovább. 1643 és

1650 között a *szendrői jezsuita misszió tagja*: lelkipásztorkodott és az iskolamesteri teendőket is ellátta. Később *Kassán, Ungvárott*, majd *Znióvár*alján szolgált szláv hitszónokként, végül 1654-ben misszionáriusnak rendelték *Csáky Pál* főispán mellé *Szepesvár*aljára. Életének utolsó évében súlyos betegségbe esett: a lábát orbánc támadta meg. Hosszú szenvedés után a jezsuiták túróci rendházában, *Znióvár*alján halt meg 1656. december 15-én; itt is temették el. – Latin, magyar és szlovák nyelven írt verseket, értett a zenéhez és az énekléshez.⁽⁸⁾

Mivel *Szóllósi* az énekeskönyv megjelenése előtti 7 évet *Szendrőben* töltötte, nincs okunk kételkedni abban, hogy itt fogant a kiadvány ötlete, s a városban végezte az anyaggyűjtés és a sajtó alá rendezés sok időt és fáradságot igénylő munkáját. E célból több helyen meg kellett fordulnia (egyházi központokban, kolostorokban, iskolákban stb.). A viszonylag terjedelmes mű szeredése, hangjegyekkel való ellátása, korrektúrájának elvégzése, nyomtatása és végül kötése hosszabb időt (akár 2-3 esztendő) is igénybe vehetett, ezért feltételezhető, hogy a kézirat nyomdába adása ugyancsak *Szendrőből* történt. Mindezek alapján biztosan állíthatjuk, hogy *az első magyar katolikus énekeskönyv a Bódva-parti településen született az 1640-es évek második felében.* (4. ábra)

4. ábra. Az első magyar katolikus énekeskönyv címlapja

5. 1658-ban jelent meg *Sárospatakon* (1656-os évszámmal) az *Igaz és Tökéletes boldogságra Vezérlő Út. Avagy Bé-menetel a' Hitre, mely nélkül lehetetlen dolog hogy valaki Isten előtt kedves légyen, mely Kérdések és Feleletek által rövideden, de felette igen hasznosan a' Bibliának minden Könyveinek és részeinek eleitől fogván utollyáig értelmére vezet...* című munka, amelyet *Somosi Petkó János* szikszói református pap közelebről meg nem nevezett idegen nyelvből fordított. A bibliamagyarázatokat tartalmazó mű ajánlása *Mezőlaki István* szendrői református prédikátornak szól (Keltezése: „Szikszón M.DC.LVI. esztendeiben. Sz. Jakab Havának [július], 3. nap”). Róla annyit tudunk, hogy az 1650-es években mintegy 6 esztendeig lelkészkedett a végvári gyülekezetben. Mivel érdemelte ki e nem mindennapi megtiszteltetést? A fordító a dedikációban elmondja, hogy a szóban forgó könyv londoni tartózkodása alatt került a kezébe, és annyira hasznosnak találta, hogy megfogadta: átülteti nyelvünkre. Körülbelül tíz hét alatt teljesítette is vállalását. Szerette volna a hollandiai *Leydenben* vagy *Utrechtben* kinyomtatni a kéziratot, de mivel nem volt pénze és pártfogója, hazahozta. Azonban itthon sem nyílt módja a kiadására, egészen addig, amíg 1656-ban *Mezőlaki István* meg nem látogatta őt *Szikszón*. Kérésére lelkész társa megígérte, hogy támogatókat szerez a nyomtatáshoz. *Mezőlaki* azonban később úgy határozott, hogy maga vállalja a nyomdaköltséget, ami nem lehetett „olcsó mulatság”, mert a könyv terjedelme több mint 600 oldal! A szendrői prédikátor azzal, hogy mecénásként lehetővé tette egy fontos vallási tárgyú mű megjelenését, beírta nevét a magyar irodalomtörténetbe.

6. *Idős Köleséri Sámuel* életét és az egyházi irodalom terén kifejtett munkásságát jól ismerjük. Egyelőre szendrői működésével kapcsolatban sem merültek fel újabb adatok. Ezért most – mivel ilyen formában ritkán említik – csupán annak a két művének a pontos és teljes címlírását közöljük, amelyeket kétségtelenül itt írt, és megjelenésük idején még a város prédikátora volt:

I. *Idvesség Sarka. Avagy az Evangéliom szerint-való, Igaz Religiónak, Első fundamentomos Igasságinak avagy Principiuminak (mellyeknek tudása s' hitele-nélkül senki nem idvezülhet) öszve-szedezetése; Azoknak nyilvánvaló és ellene-mondhatatlan Sz. Irás Tanú-bizonyosságiból-való megállatása; Es a' kegyesség-gyakorlásban. azokból ki-fakadó sokféle Hasznoknak, megmutogatása. Mellyet, Edes Nemzete Lelke-javáért, világra bocsátott KÖLESÉRI SÁMUEL, Christus Jesus Evangeliomának Szolgálója, Szendrei R. Ecclesiában.* Saros Patakon, Rosnyai János által. M.DC.LXVI. – Nyolcadrét alakú, [12] + 242 oldal. (A szerző e munkáját *Farkas Ferencnek*, nemrég még *Murány vára* főkapitányának ajánlotta.) – Második kiadása 1676-ban *Debrecenben* jelent meg.

II. *Bankodo Lelek Nyögesi, Az az: Szent Irás szavaiból szedegetett s' a' felső Esztendőkkben valo szomoru alkalmatosságokhoz szabattatott, néhány Könyörgések; Mellyeket a' Szendrei R. Ecclesia lelki épületeire irt volt, mostan pedig némellyek kérésére, ki-bocsátott KÖLESÉRI SAMVEL, Christus Evangeliomá-nak szolgálja.* Saros Patakon, Nyomtatta Rosnyai János 1666-ben. – Nyolcadrét, [1] + 27 oldal.

A két munka együtt, egy kötetben jelent meg, de külön-külön címlappal és önálló oldalszámozással.

Szendrő várát 1707-ben II. Rákóczi Ferenc leromboltatta, nehogy a labancok befészkeljék ide magukat. Ezzel a település is elveszette jelentőségét. A későbbiekben már nem tudott olyan műveket, alkotókat és értékeket felmutatni, mint virágkorában, a 16-17. században.

Hadobás Sándor

Irodalom

1. *A település és a vár történetéről:* **Borovszky Samu:** *Szendrő vára.* Bp. 1908. 40 old. – Reprint kiadása: Rudabánya, 2001. Érc- és Ásványbányászati Múzeum. – *Szendrő. Képek a volt város és várának történetéből.* Szerk. Horváth Mihály, Koritsánszky Dezső stb. Szendrő, 1959. Községi Tanács, 109 old. 2 térkép. – 2. kiadása: Szendrő, 1993.
2. *Például:* **Eckhardt Sándor:** A Szendrői hegedős-ének. = *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1954. 406-414. old. – **Horváth János:** A „Szendrői hegedős-ének” versalakjáról. = *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1954. 269-276. old. – **Stoll Béla:** Szendrői hegedős-ének. = *Irodalomtörténeti Közlemények*, 57. évf. 1953. 231-233. old. (Szövegkiadás fakszimilével.) – **Horváth János:** *A reformáció jegyében. A Mohács utáni fél évszázad magyar irodalomtörténete.* Bp. 1957. Gondolat Kiadó, 227-231. old. – **Katona Imre:** Szilágyi és Hajmási. Új felfedezés verses históriájuk kutatásában. = *Magyar Nemzet*, 1979. március 7. 7. old. (Újabban előkerült bizonyítékok alapján azt állítja, hogy a *Szendrői Névtelen* nem a borsodi, hanem az aldunai *Szendrő* várában írta művét.)
3. *Brabeum, Vitae et rerum gestarum, Reverendissimi, Clarissimi, ac Eruditissimi Viri, D[omi]ni Samuelis Köleséri.* Debrecini, Per Stephanum Töltési, 1683. 16 old. – **Faller Jenő:** Köleséri Sámuel (1663-1732) élete és munkássága. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 101. évf. 1968. 10. sz. 647-656. old. 11. sz. 725-730. old.
4. Forrásunk: *Régi magyarországi nyomtatványok 1473-1655.* I-III. Bp. 1971, 1983, 2000. Akadémiai Kiadó.

5. **Piltzius** Gáspár: *A törökök betörése Dobsinára 1584. évi október hó 14-én.* Rozsnyó, 1903. 80 old. (Az eredeti latin nyelvű munka magyar fordítása, a szerző életrajzával.)
6. **Tóth** Lőrinc: *Bocatius. = A kassai premontrei gimnázium értesítője az 1884/1885. tanévre.* Kassa, 1885. 23-27. old. – **Janson** Vilmos: *Bocatius János élete és munkái.* Bp. 1918. Élet, 71 old.
7. **Deák** Farkas: *Wesselényi Anna, özv. Csáky Istvánné életrajza és levelezése.* Bp. 1875. Franklin, 202 old. – **Deák** Farkas: *Egy magyar főúr a XVII. században. Gr. Csáky István életrajza.* Bp. 1883. Ráth Mór, 351 old. – 2. kiad.: 1888.
8. **Weiss-Nägel**, Stanislav: *Kto je autorom spevníka Cantus Catholici? = Kultúra*, Trnava, 1935. 426. old. – **Hajnóczy** Iván: *A Cantus Catholici nyomdahelye és szerkesztője. = Magyar Könyvszemle*, 1941. 84. old. – **Papp** Géza: *Szöllösi Benedek és énekeskönyveinek nyomdahelye. = Magyar Könyvszemle*, 1967. 78-87. old.

*

Thaly Kálmán

Zákány István

Történeti költői beszély

Bódva vize mentén, **Szendrő** város felett
 Láthatni egy kopár, magánálló hegyet;
 Itt-ott egy omladék, egy kőhalom rajta –
 Nem döntötte még le az idők viharja.

Pedig az enyészet falán folyvást rombol, –
 Míg végre emlék se marad fenn a romból!
 Minden év leszakít belőle egy követ...
 Hiába, a földön mindent romlás követ!

Hajdanta e helyen hírneves vár állott,
 S most csak e csonka fal, e kőhalom áll ott;
 csonka fal... kőhalom... ismerjetelek rája:
 Íme romjaiban, híres **Szendrő** vára!⁽¹⁾

* * *

Alkonyul, alkonyul, a nap is leszáll –
A hegyek ormára piros felhők szállnak;
Oly piros a felhő, mint a lány orczája:
Mikor szeretője csókot nyom reájára...

Visszapillant a nap még egyszer a földre,
Egy-egy játszi sugár villan ki belőle, –
S mint gondolat rászáll *Szendőrő* várára,
Szendőrő várának félholdas kúpjára.

Csendes minden ottan, hadi lárma nincsen, –
Egy-egy fogoly zördít néha a bilincsen;
Majd egy turbános fő bukkan föl a várul –
S a sötétlő tájra hosszan mereng, bámul.

Olyan ez a vidék mintha meghalt volna,
A pirosuló égen mintha vére folyna...
S hogy koporsójában édes legyen álma,
Szemfödőt is borít az éjszaka rája. –

...De mi fénylik az éj sötétlő ködébe?
A holdnak halványabb szokott lenni képe...
Megfordult a világ, a nap kel föl újra –
Hogy a bús éjszakát bámulni tanulja?!

Nem, nem a nap kel föl, s nem is a hold képe:
Pusztít, dül hazánkban kelet durva népe;
Most is egy fölgyújtott falunak a lángja
Világít rémesen a bús éjszakába. –

* * *

Bajnok Zákány István híres magyar vitéz
Ablaka előtt áll, és a tájra kinéz –
Nézi a láng miként csapdos föl az égre,
S egy pár könnyű* rezeget tüzes két szemébe’.

Lelke előtt rémes kísérteti képek
Vonulnak keresztül – olyan bús sötétek!
Itt egy levágott fő... egy legyilkolt család...
Ott egy kisdéd árva sirat édes anyát...

Majd úgy tetszik mintha dúlt vidéket látna:
Elpusztult városok, vérpatakok árja...
Most egy sötét alak azt súgja fülebe:
Jól megnézd óh magyar, mert ez – hazád képe!

Föleszmél e szókra, föleszmél a bajnok. –
Búsan* megcsörgeti oldalán a kardot...
Föllázad lelkének szendergő haragja –
S mint tomboló vihar, tör ki illy szavakba:

„Meddig büntetsz még, óh meddig kegyetlen ég?
Gyötrő szenvedésünk mikor lesz már elég?
Meglakolt a magyar bűneiért régen:
S számára mégsem kel a nap föl az égen?!

Pusztítja hazánkat a kegyetlen ozmán* -
Félhold ragyog büszke várainknak ormán;
Falvaink pusztulnak, népünket rablánczon
Tengeti a török idegen országban.

Szendőrő várának vérengző basája
Falvakat, népeket pusztít, öl rakásra;
Vámos, Lak, Irota, Tomor, Bódva, Selyeb⁽²⁾
Már mind elpusztultak, hamuvá lettenek.

S most *Felső-Vadász*-nak füstje száll az égre...”
Itt elhallgat ajkán panaszló beszéde.
Majd nagy búsan fejét kebelére hajtja.
Bánattól sötétül lelke, arczatja. –

...Föltáruul az ajtó, *János* gazda lép be –
János gazda *Zákány* régi hú cselédje;
Fél rőfös bajuszát megpödöri kétszer,
S így kezdi beszédét egész tisztességgel:

„Halljad vitéz uram! A szendrői basa
Magyar vérral kardján épen most ér haza;
Nincs több kísézője, csupán egy apródja...”
'Értem édes szolgám – csak nyeret a lóra!

* * *

Halovány hold képe tündököl az égen,
S visszaragyog árnya a Bódva vizében;
Alszik a természet – kedvére alhatik –
álmát sem zavarja zaj, lárma hajnalig!

Suttogó szellőknek sohajtási szállnak –
Sohajtási talán a szerelmes lánynak?
Alugyál kedvesem, álmodj szépet,... szépet...
Egy angyal őrizze minden szívverésed!

De halk!... nyugot felől tompa moraj támad –
Hallik csörtetése két bajnok lovának...
Elől arab ménen *Szendörő* basája,
Hú apródja *Omár* jó nyomban utána.

Gyémántforgós turbán a basa fejébe'
Aranycsipke s rojttal gazdag a mentéje;
Damaski* aczéla tündöklök oldalán –
Drága piros-selyem terítő a lován.

Szemközt is két vitéz, *Zákány* s *János* gazda
Jönek csatavágygyal szélvészékként haladva;
Arczuktól látszik, hogy kivel szembeszállnak:
Vőlegénye lesz az a véres halálnak!

* * *

Mint mikor két felhő villámmal keblében
Egymáshoz ütközik a beborult égen –
Haragos mennykövet szórva, hányva:
Úgy rohant a török és magyar egymásra.

Bajnok *Zákány* lova veri a port, horkol,
Patazkik már vére a damaski* kardtól;
Alig bírja terhét, úgy reszket a lába –
De hősünk kardja sem pihen ám hiába!

Mintha szikla hullna a tarnak fejére,
Úgy hull az reája... s egy csapással vége!
Lefordul lováról, a vér elborítja:
Így jár ki a magyart bántja, háborítja!!

...*János* gazda szinte* végzett a társával,
S a holt basa fejét leszelve kardjával –
Turbánostul együtt tarsolyába rakta –
Csak ennyit mondván hogy: ej, az Isten adta!⁽³⁾

* * *

A viharos idők elmúltak, letűntek...
Nem pusztítja a harc árva nemzetünket.
Leomlott *Szendörő* gögös-büszke vára –
Enyészet tüzte föl zászlóját falára.

Pedig hová ő lép, addig rombol, rombol:
Míg végre emlék se marad fönn a romból!
Minden év leszakít belőle egy követ...
Hiába, a földön mindent romlás követ!

Hős *Zákány* porladoz sírjában régóta –
De a nép e regét megőrizte róla;
S a mezőt, hol a tart lesújtá hős kezi:
Maiglan is *Zákány-rétjének* nevezi. –

[Thaly Kálmán jegyzetei]

1. Megkülönböztetendő a most Semendriának nevezett Végshendörő határszéli várostól.
2. Részint Borsod, részint Abaúj megyei helységek.
3. A szendrői basa pompás piros-selyem nyeregtakarója s turbánja – mellyen a vér most is sötétül – a szendrői ref. eklésia birtokában vannak. T. K.

A *-gal jelzett régies szavak magyarázata:

könyű = könny

búsan = böszén, haragosan

ozmán = oszmán, török

damaski = damaszkuszi (híres acélfajta a középkorban)

szinte = szintén

A fenti „beszély” a *Vasárnapi Ujság* 1856. évi (1.) évfolyamának 38. számában jelent meg. Szerzője az akkor még csak 17 éves *Thaly Kálmán* (1839–1909), a későbbi neves történétíró, politikus és költő. A mű keletkezésének körülményeit személyes élmények világítják meg, amelyekről utóbb maga Thaly számolt be: „...egyszer – nagyon ifjan, még az 1850-es évek közepén – Gömörben, Borsodban, Abaújban, Tornában utazgatván,

Szendrőn, az ottani ódon református templom kincseit mutatták meg, s ezek közt egy Úrszatalához való ezüst kelyhet, ezüst tányért és egy hálóforma, finom szövetű, avult, sárgásbarna színű, itt-ott fekete vérfoltos, nagyon hosszú selyem turbánövet, vagyis tekerceset, melyről azt tartotta a hagyomány, hogy egy vég-szendrei híres vitéz Zákány (Tamás, András vagy István? nem emlékezem már a keresztnévre), csatában levágott egy török basát vagy béget: azé volt ez a turbán, s ennek vérfoltjai feketéllnek rajta. A győztes Zákány a basától nyert kincsek egy részéből készítette az ezüst kelyhet és tányért, diadaláért hálából Isten iránt, a szendrei református egyház számára, a melynek ereklyetárába tette le megőrzés végett a selyemturbánt is. A kehelyre és tányérra rá is van vésve az adományozó neve és az évszám. Érdekes volna utána nézni: megvannak-e még ma is ezen általam 1855-ben nagy kegyelettel szemlélt tárgyak? és ismertetni kellene őket.”⁽¹⁾ Tehát a *Szendrőben* látott relikviák és a helyi kalauz (alkalmasint az akkori református lelkész, Terhes Károly) által hozzájuk fűzött történet ihlette a költeményt.

Thaly néhány dologban tévedett, ami – szépirodalmi alkotásról lévén szó – ebben az esetben nem vethető a szemére. A hitelesség kedvéért mégis felhívjuk a figyelmet a pontatlanságokra.

A címszereplő keresztnéve nem *István*, hanem *András* volt – ez a történeti adatokból és a vers szerzőjének megmutatott kegytárgyak felirataiból is kitűnik. De nem egészen egyértelmű, hogy az ötvösmunkákat ki és mikor ajándékozta a szendrői református egyháznak. Mint láttuk, *Thaly* úgy tudja, hogy a törököt legyőző vitéz. Az 1959-ben megjelent *Szendrő-monográfiában* ezzel szemben azt olvashatjuk, hogy nem ő, hanem hasonló nevű apja, *idős Zákány András* borsodi alispán volt az adományozó 1639-ben, illetve 1665-ben. Az ifjabb *Zákányról* valóban feljegyezték a híradások, hogy párviadalban megölt egy török basát, akinek zsákmányul ejtett lőtakaróját (és nem turbánját, bár egy foszladozó turbánt is említenek a források a szendrői relikviák között) a templomnak juttatta. A legújabb irodalom szerint viszont mindkét *Zákány* ajándékozott egy-egy kelyhet a református ekléziának: az idősebb 1633-ban, a fiatalabb 1665-ben.⁽²⁾ A jelek arra utalnak, hogy az azonos keresztnévű apa és fia személye, cselekedetei az idő múlásával keveredtek, eggyé olvadtak a helyi hagyományban. A szóban forgó műtárgyakról egyébként a szendrőiek néhány évtizeddel ezelőtt még úgy hitték, hogy az 1930-as években eladták azokat a *Magyar Nemzeti Múzeumnak*. A település szakrális emlékeit bemutató legújabb összefoglalás viszont már arról tudósít, hogy hollétük jelenleg ismeretlen.⁽³⁾

Felsővadász olyan távol esik innen, hogy az égő falu lángjait aligha láthatta hősünk – ez azonban mellékes körülmény. Annál fontosabb viszont,

hogy mivel a települést és a várat sohasem tudták elfoglalni a mohamedán hódítók, török méltósága, basája sem lehetett *Szendrőnek*.

A *Thaly* által versbe szedett históriának prózai feldolgozása is van, amely *Lengyel Dénes* népszerű gyűjteményében olvasható. Ennek a cselekménye úgy szól, hogy *Zákány* és csapata meghúzódott a közeli erdőben, és ott csaptak le az arra járó törökökre, így állva bosszút övéik megöléséért. Egy alkalommal mély gödröt ástak az útra, és betakarták leveles ágakkal. A verembe beleestek a gyanútlanul lovagoló törökök, basa is, bég is, csapat is. A kifelé kapaszkodó pogányokat mind lekaszabolták, a holttesteket a gödörbe elföldelték. Az erdőt már régen kivágták, a helyén most szép, virágos rét van, amit ma is *Zákány-rétnek* hívnak – fejeződik be a történet.⁽⁴⁾

Thaly Kálmán előttünk eddig ismeretlen korai költői próbálkozása érdekes adalékkul szolgál szűkebb pátriánk irodalmi hagyományaihoz.

Közli: Hadobás Sándor

Irodalom

1. **Thaly Kálmán:** Három *Zákány István* (apa, fiú, unoka) 35 év alatt. = *Turul*, 1898. 2. sz.
2. *Szendrő. Képek a volt város és várának történetéből.* Szerk.: **Horváth Mihály, Koritsánszky Dezső** stb. Szendrő, 1959. Községi Tanács, 44-45. old. – **Gyulai Éva:** A törökkori mezőváros társadalma és gazdálkodása. = **Veres László – Viga Gyula:** Szendrő monográfiája. Szendrő, 2002. 219 o.
3. Szendrő... Szendrő, 1959. 45. o. – **Kárpáti László:** Az egyházak művészeti javai. = **Veres L. – Viga Gy.:** i. m. 324 o.
4. *Zákány-rét.* = **Lengyel Dénes:** *Magyar mondák a török világból és a kucruc korból.* Budapest, 1981. Móra Kiadó, 206-208. old.

*

Besze János levele szülőhelye, Szendrő előljáróságához

Szeged, 1885. február 5-ike.
Iskola-utcza 31-ik sz.

Kedves felejtethetlen szülővárosom mélyen tisztelt Előljárósága!

Mentül közelebb biczeg sírjához az öreg ember, annál inkább felébred keblében szülőhely eránti gyermekiesen ömlengő szeretet.

Ezen érzet kötelességemmé tette, hogy ezen levéllel együtt, megküldjem azon politikus hatytyu dallu munkácskámát, mely a legközelebb nemzedék számára e cím alatt: „Történelmi bölcsészet vázlata” könyvárosi uton nem kapható, azért viseljek míg törvényhozólag napirendre nem kerül.

Szándékom Szendrőnek minden tekintetben 70 évek előtti statistikáját a város archívuma számára leírni s azt majd, ha idővel Szendrő ismét a haladás nyomába lépve, egy biographus által megismertetésre méltatik, hasznát fogja vehetni. Most gyermekiesen ellágyulva előttem lebegtettem az öreg jóízüt pipázgató Gróf Jánosnak, a szenvedélyes Szalay József és atyámmal tarokkozgató Bakkay esperest, s utána az ájtatos buzgalmu Cselkó plébánost. Az öreg Demény tanítómat, midőn 1817-ben még a parochiával szemben lévő iskolába jártam. Ez évben épült a németvárosi iskola, melyet a jótorku Berkes Antal kántor vett át; látom a száraz, vézna Salkovics harangozót, mint czibálja a templomban rakonczátlankodó fiuk boglyas fejait. Ez évben kapott toronyórát és Privilovics lakatos direkcziójára bízott, kinek az óklastrom czelláiban lakó kopasz Szibert kötéljártó volt e nagy funkcióban segéde. Látom a vidék híres vászonfestő és minden társaságban magát alkalmazni tudó[,] így méltán szeretett Mazurka Antalt, ki midőn Ferenc fia mint novicius klerikus hazakészült, (kinek kezecsokolására rohantak a vén asszonyok Nani bába vezérlete alatt) oly hedhét országra szóló dáridót csapott szőlőjében, a sok mindenféle vasszegekkel aztán kiczifrázott ajtaju borházában, hogy a 70 évek előtt már 70 éves Placskó János, gróf Csáky Istvány szőlőpásztorának, a sok puffogtatásba szétszakadt a puskacsöve. Látom a becsületes szorgalma után gyarapodott Glatter Izsák nagyboltost, Moysle, Náci és 10 gyermekével, – az öreg szentéletű középboltost Szoboszláyék szomszédságában, átellenbe Csontosékkal, a paróchiával szemben a Grinbaum kisboltost, Simont, a pusztuló s 1818-ban leégett fogházban lakó trabális pálinkafőzőt s vele szemben Tapsi vagy Musilitének nevezett özvegy haszonbérllő nejét, kit

Magyarország első prókátorának ismert a vidék. Ismertem fejenként az izraelita gyermekeket és szülőit; összes lélekszáma akkor 56 volt az izraelitáknak. Így ismertem én az akkor élő gazdákat s tudtam ki? és mit? bir a Pást körül, a Bikatánczon, a Kálvária alatt, a Kantrába, Csákányba, a Csehimalom körül. A nép összes adója, pedig csak a munkásnép fizetett és így egy nemes se és egy haszonbérelő se, – évenként váltó azaz Rhénes forintokba ritkán közelítette meg az 1200 forintot, mi most 480 forintot teszen. Szeretném tudni, híres-e még a Szulyák kutja? Mesteremberek voltak: Ns. Pap Dani asztalos, Privilovics lakatos, Hirt suszter, Fayerkauf az állás melletti kovács, Varga János kovács, Debreczeni szijgyártó az állás mellett stb. – 1816-ban a legiszonyosabb éhség dühöngött, fűrészport is kevertek a czékla, kalarábé, burgonya – és ha volt – korpa közé, 1818-ban megégett a városháza, mit Rubiné, a híres kofa vett észre. Posta Miskolcztól Kassáig egyenes vonalban nem volt; a szendrei Vadászton át Szikszórtól Kassáig leveleiket. Szilastól kezdődött Tornáig csak az országút, aztán Kassáig Szent-Jakabon, Csécsén át ép oly nyaktörő s állatnyúzó volt. Tornán egyetlen, Hofforg nevezetű sebész.

No de elég ezen gyermekies ömlengésből ennyi, kevés ember érzi az ily kegyeletet.

Átküldött munkácskának írója enyeleg így kinevetés koczkaztatása nélkül is.

Minden mennyei áldás csatornáit nyiljanak meg kedves Szendrőm felett. Mindnyájok szeretve tisztelőjük

Besze János s. k.

szendrei születésű honpolgár

(Megjelent: Régi Okiratok és Levelek Tára, Debrecen, 2. évf. (1906) 4. füzet, 44-45. old. Borsod vármegye levéltárából közölte: dr. Magasházy Kálmán.)

Az itt közölt levél íróját a szülőföld már elfeledte. Ideje hát, hogy alakját, munkásságát röviden újra felidézzük. 1811-ben látta meg a napvilágot a Bódva-parti településen. Apja a gróf Csáky-uradalom gazdatisztje volt. Szomolnokon, Kassán, Miskolcon, Egerben és Pesten tanult. 1829-től két évig katonáskodott Kassán, majd folytatta félbehagyott jogi tanulmányait. 1832-ben a zempléni országgyűlési követek mellett Pozsonyban jurátus lett, és „minden zajosabb ifjúsági mozgalom élén állva, több ízben megdorgáltatott.” Tíz hónapig tartó olaszországi barangolás után 1834-ben ügyvédi oklevelet szerzett Pozsonyban. 1835-ben rövid ideig házitanító egy Komárom megyei családnál. 1836-tól Esztergomban élt, ahol hamarosan a megyei közélet ismert, ellenzéki beállítottságú alakjává vált. 1848-ban országos

képviselővé választották. A szabadságharc alatt egy ideig Komárom váránál szolgált, mint az esztergomi nemzetőrök őrnagya. 1848 decemberétől 1849 februárjáig a borsodi és a hevesi népfelkelést szervezte. Részt vett a debreceni országgyűlésen. Kossuth közvetlen környezetéhez tartozott, elkísérte őt a népgyűlésekre, szónoklataival lelkesítette a hallgatóságot. 1849 júliusában Fejér vármegye kormánybiztosa volt. A világosi fegyverletételt követően bujdosásra kényszerült; 11 hónap múltán elfogták, és előbb halálra, majd kegyelemből tízévi várfogságra ítélték. Ebből 7 esztendőt le is töltött. 1861-ben visszatért a politikai életbe: Esztergom színeiben határozati párti képviselő lett. 1865-ben Deák Ferenc mellé állt. 1869-ben a pénzügyi törvényszék elnökévé nevezték ki, s amikor ezt az intézményt a kúriába olvasztották, nyugállományba helyezték. Visszavonulása után Szegeden élt (innen keltezte a szülővárosának írt levelét). Később Aradra költözött, ahol 1892. október 16-án, 81 éves korában elhunyt.

Besze János irodalmi tevékenységet is folytatott. Több könyve jelent meg, amelyek általában közéleti-politikai jellegűek. (Szózat a haladás barátaihoz. Esztergom, 1841. – Papi nötlenség. Esztergom, 1848. – Der Schlüssel unserer schöneren Zukunft. Pest, 1865. – Helyzetünk fekete rá-mába foglalt tükre. Bp. 1875. – Történelmi bölcsészet vázlata. Szeged, 1885. – Öreg szabadkőműves hatyúdala. Nagyszentmiklós, 1888.) Szépiróként is számon tartják: elbeszéléseit, visszaemlékezéseit különböző korabeli lapok (Pesti Divatlap, Magyar Néplap, Figyelő, Arad és Vidéke, Kritikai Szemle) közölték. Legjobban sikerült műve a bujdosóként szerzett alföldi élményeit feldolgozó Az élet-únt betyár 1849-1850. (Pest, 1872) című novellafüzér, amelynek egyik darabja alapján írta Csepreghy Ferenc A sárga csikó című, évtizedekig játszott népszínművét (1877).

Besze János levele érdekes, bár nem különösebben fontos adalékokat tartalmaz Szendrő 19. század eleji életéről, személyiségeiről, megőrizve az utókor számára olyan neveket és momentumokat, amelyek egyébként már régen a feledés homályába veszttek volna. Megható az a nosztalgikus szeretet, ahogyan az idős ember felidézi régmúlt gyermekkorának halványuló emléktöredékeit.

Közli: Hadobás Sándor

Irodalom

- Szinnyei** József: Besze János. = Sz. J.: Magyar írók élete és munkái. 1. köt. Bp. 1891.
- Besze János. = Magyar életrajzi lexikon. 1. köt. Főszerk. Kenyeres Ágnes. Bp. 1967. Akadémiai Kiadó, 203. old.
- Weisz** Márton: Besze János életrajza. = Az Izraelita Magyar Irodalmi Társaság Évkönyve, 1936. 254-266. old.

MÚLTIDÉZŐ

Ásatás a derékegyházi dombon 1928-ban

Az Edelénytől Északkeletre fekvő derékegyházi domb sok érdekes lelettel gazdagította az újkőkori anyagot a múzeumokban. Alább az 1928-as ásatás alkalmával a miskolci Reggeli Hírlap munkatársa által készített riportot közöljük, mely az ásatást vezető szakemberekkel készült.

Hatezer éves őskori telep Felső-Borsodban

A Borsod község melletti Derékegyháza tetőn szántás közben az ekevas Kr. e. 4000 évvel készült edények cserepeit veti ki. Az ásatást a Borsod-Miskolci Múzeum és a Nemzeti Múzeum szakemberei vezetik.

A cambridgei egyetemi múzeum igazgatója, Louis Gray Clarke is jelen van a kutatásoknál.

Reggeli Hírlap, 1928. III. 25.

(A R. H. munkatársától). A Borsod község melletti Derékegyházán most nagy jelentőségű praehisztórikus kutatások folynak, amelyek az egész külföld szakembereinek figyelmét erre a vidékre irányítják. A miskolci múzeum vezetősége, élén Gállffy Ignác elnökkel, – aki régebben Borsodmegye számos őskori telepét kutatta fel, minden esetben nagyon helyes judiciummal ki tudta választani a Borsod-Miskolci múzeumra váró feladatok közül a legsürgősebbet és a legfontosabbat. Ennek az internacionális tudományos értékű problémának a megoldásához is a Nemzeti Múzeum szakértőit kérte fel. Az ásatásokon a Nemzeti Múzeumból dr. Hillebrand Jenő, a régészeti osztály vezetője jelent meg hivatalos kiküldetésben. A kutatásokat pedig dr. Tompa Ferenc, a Nemzeti Múzeum régészeti osztályának igazgatója vezeti.

Bors vezér földvára körül

Ez a kis vidék tele van a messze idők homályával, történelmi emlékeivel. Különösen Borsod község és közvetlen szomszédsága. Az egész község alig fekszik egy negyedóránnyira Edelénytől. A kis vicinálisról lehet látni a borsodi földvár kiemelkedő dombsorát. Ez a földvár az egész Magyarországon egyike a legépebb állapotban maradt földváraknak. Keletkezését történelmi okmány hitelesíti, mert Anonymus feljegyzése szerint maga Bors vezér építtette az ország őrizetére. Jó erősen megépíttette, mert a borsodi földvár mind a mai napig megőrizte erőd jellegét. Képzeljünk el egy öt és fél-száz méter kerületű, legnagyobb részben mesterséges földhányást, amely-

nek a falai kívülről még ma is a legtöbb helyen elérik a 26 méter magasságot. A földvár falának a szerkezete a maga primitív mivoltában is elég komplikált. Az ásások beigazolták, hogy a hajdani építők gerendákkal fogták össze a falakat és nyomok, adatok vannak arra nézve, hogy a földből hányt falat kívülről sűrű és erős vesszőfonatú sövény borította be.

Ez a földvár hívta fel a figyelmet erre a gazdag lelőhelyre. Nyíry Dániel, Miskolc városi főlevéltárnok éveken keresztül kutatta Borsod község környékét és a Boldva⁽¹⁾ völgyét, és a legutóbb a Leszih Andor miskolci múzeumőr által vezetett ásások folyamán a földvár területén 1926-ban nagyon sok értékes leletre bukkantak. Megtalálták ebben a földvárban egy Árpád-kori temető maradványait, s a hantok között a megsárgult koponyacsontok töredékei mellett néhány rossz ezüstből készült hajszorító karika is feküdt, amelyek divatban voltak a honfoglalás idején és attól kezdve egészen a 14. századig.⁽²⁾

A Nyíry Dániel főlevéltárnok által megkezdett kutatásokat a Borsod-Miskolci Múzeum kiterjesztette a Borsod község közelében lévő Derékegyháza nevű dombtetőre is. Ez a dombtető a községtől alig 640 méterre fekszik és a földvár és a község között kanyarog a Boldva. A kutatások nyomán hamarosan több őskori tüzelőpad nyomaira bukkantak és ennek, valamint a későbbi kutatásoknak az alapján hamarosan érdekes és értékes megállapításokat lehetett eszközölni.

Az ekevas nyomán

A Derékegyháza-tető Bárczay László földbirtokos tulajdona, magától értődő szívességgel engedte meg, hogy birtokán a múzeum folytassa a kutatásokat. A kutatások teljes erővel folynak a földvárral szemben levő Derékegyháza, ahol az ekevas minduntalan ősi eredetű edények cserepeit veti ki a földből. Mindezek a leletek kétségtelenül bizonyítják, hogy ezen a vidéken őskori települő hely volt. A völgy egyik kisebb halmából mintegy 25 évvel ezelőtt egy teljesen ép kelta vasolvasztó került elő. Ez, valamint a kő és csonteszközök, legfőképpen azonban az edényrészek világosan mutatják, hogy ezen a vidéken egy úgynevezett neolith-korabeli telep volt, a kőkorszak végéről, és az itt talált edények, valamint a díszítések páratlanul gazdag és változatos volta tökéletesen egyezik a leletekkel, amelyeket idáig csak az ország északkeleti részében, a Garam és a Tisza között találtak.

A már tavalyelőtt megkezdett ásásoknak egy érdekes körülmény újabb lendületet adott. Az történt ugyanis, hogy a cambridgei egyetemi múzeum igazgatója, Louis Gray Clarke rendkívül beható figyelemmel kísérte távolról a magyarországi ásások eredményeit, a kutatások céljára nagyobb összeget bocsátott a Nemzeti Múzeum rendelkezésére és e hét elején maga is Magyarországra érkezett, hogy személyesen kísérje figyelemmel az ása-

tásokat. Pénteken tekintélyes tudós társaság verődött össze Borsodban, akiknek vezetésével folynak most a további kutatások. Kiküldött munkatársunk a lelőhelyen találta meg a tudós társaságot, dr. Hillebrand Jenőt, a Nemzeti Múzeum régészeti osztályának vezetőjét, dr. Tompa Ferencet, a Nemzeti Múzeum régészeti osztályának igazgató örét, Leszih Andor miskolci múzeumi titkárt, valamint Louis Gray Clarke-et, a cambridgei múzeumi igazgatót. Az ásatásoknál ezenkívül még a miskolci múzeum segéderejeképpen Megay Géza is részt vesz.

Egy értékes lelet

Ott állnak bokáig a sárban, a földhányások között mindannyian és előrehajolva feszült figyelemmel követik az ásó és csákányozó munkások mozdulatait. Egyik sem törődik a csípős reggeli széllel, sőt, amikor a három földhányás egyikéből örömteli kiáltás hangzik fel, egymást megelőzve, kipirult arccal szaladnak oda, ahol az egyik munkás majdnem egy ép edény kiálló felső részét mutatja. Végtelen gondos és kitaró munkával apró kis lapátok, kaparó eszközök segítségével sikerült kimenteni egy majdnem teljesen sértetlen edényt, amelynek klasszikus formája mindenkit meglep. Az edény külsejére a használat által fényes fekete koromréteg rakódott le. A tudósok csoportja érdeklődve vizsgálgatja a hatezer éves edényt. Kérésünkre elébünk tárják mindazt a gazdag leletet, amely ennek a vidéknek szorgalmas felkutatása után a Kr. e. 4000 éves kultúra nyomait árulja el.

Obszidián balták és egy húsz centiméteres tű

A leletek között egy egész sereg érdekes, szerpentinkőből csiszolt zöldes színű kőbalta akad. Az ősember ezeket a baltákat kettéhasított faágba szorította bele és hánccsal körülkötözve rögzítette meg. Így használta ezeket védekező vagy vadászó fegyverül. Az egyes tūpadok talajából nagyon sok apró obszidián szilánk került elő, pedig a hamu, az égett föld és a piros rögök között az obszidián és a kovaszilánkok megtalálása nagyon jó szemet és gyakorlatot igényel. Az ősember ezeket a szilánkokat egy úgynevezett magkőről (nucleus) pattintotta le és éles törési felületeit használta fel késnek vagy nyílhegynek.

De a leletek között akad néhány szerszám, ami az őskori kultúrának egészen másfajta irányát mutatja. Így a talált egyik eszköz után fel lehet tételteni, hogy az őskori nő Kr. e. 4000 évvel ezelőtt is tudott már szőni és fonni. Ezt bizonyítják az itt, de más helyeken is gyakran talált orsópörgettyűk, csonteszközök, csontkalapácsok, amelyeknek nagy részét szarvasagancsból készítették. A most kiásott borsodi leletek között nagyon érdekes az a körülbelül húsz centiméter hosszú csonttű, amelynek felső része ki

van fúrva. Valószínűleg hálókészítésre használták. Legalábbis ezt bizonyítja a csonttű közelében talált agyag hálósúly, amely a halászok által nagyon jól ismert fenékháló lehúzására szolgált.

A leletek között van néhány őrlőkö is, amely arra mutat, hogy a gabonatermelés sem volt ismeretlen ezen a vidéken. A kőeszközök mellett pedig egész sereg gömbölyű és szemmel láthatólag erősen megkopott ütőköveket is találtak, amelyekkel a jelek szerint az ősember praktikus kőeszközait ki-formálta.

Hajszálfinom díszítések a hatezer éves edényen

A lelet zöme edénycserepekből és edényrészekből áll. A durva, néhol ujnyi vastagságú edénycserepek között egy egész sereg akad, amelyeknek csodálatosan finom díszítése valósággal meglepő. Ezek a díszítések jellemzik a bükki kultúra magas színvonalát. Ezeknek az edényeknek nagyon finom a díszítése, ezen felül a díszítés technikája, valamint a díszítő motívumok kimeríthetetlen gazdagsága és változatossága szinte egyedülálló a maga nemében.

Az őskori fazekas valószínűleg egy finoman kihegyezett csontszilánkkal véste edényeire a hajszálfinom vonalakat, amelyeknek révén a Borsodban talált kerámiamaradványok rendkívül nagymértékben eltérnek az Európában bárhol található otromba és az unalomig ismételt szegényes motívumokkal díszített neolith-kori edényektől.

Hillebrand Jenő dr. a vidék őskoráról

Miközben ezeket a gazdag leleteket tanulmányoztuk, Hillebrand Jenő dr., a Nemzeti Múzeum régészeti osztályának igazgatója, akinek paleolith-kori bűvárkodásai első helyen állanak, szíves volt tudományos magyarázattal is szolgálni a leleteket illetően. Hillebrand Jenő dr. már közel két évtizede keresi fel hűségesen a Bükk-vidéket és a környéken levő barlangokat és neki köszönhető, hogy ennek a vidéknek az őskoráról szóló ismeretek ma már csaknem tökéletesek.

Nagyon érdekes problémákat vetnek fel a „Bükkien” kultúra magyarországi gazdag leletei. A mostani ásatásnál is találtunk egy oly csótalpú edényt, amely erősen emlékeztet a Görögország területén élt neolith őslakók vázáira. Ezt a fajta edényt Európában máshol még sehol sem látták. Kérdéses, hogy az őskori kultúrának ez a motívumokban rendkívül gazdag iránya Magyarországból vagy Görögországból indult ki.

Egyébként ez a rokonsági kapcsolat a rézkor emlékei között is fellelhető. Ám a bükki kultúra, amelynek emlékeit találjuk most itt Borsod vidékén, egész Európában csak Magyarországon ezen vidékének speciális kultúrája és

csakis a borsodi Bükk-hegység barlangjaiban (Gömör felé az Aggteleki-barlangban és Sátoraljaújhely felé egészen a Tátráig) található.

Megoldatlan az a probléma, hogy miért lakott a jégkorszak utáni neolith-korú ember, aki tehát magasabb kultúrát képviselt már, – még mindig barlangokban. Ennek a derékegyházai telepnek a kivételével ugyanis a bükki kultúra maradványai leginkább barlangokban találhatóak, holott a későbbi prehisztorikus időkben általában már csak harmadrangú népek keresték fel a barlanglakásokat, éppen ezeknek az egészségtelen volta miatt. Talán legjobban azzal lehetne megmagyarázni ezt, hogy a nedves klíma, a mocsaras alföld és a környék hegyeinek esetleges őserdői kényszerítették az ősembert a barlanglakások felkeresésére.

Egy bővizű folyam partján

A leletben előforduló hálósúlyok, a hálókészítő tük és általában a lelet fekvése azt bizonyítják, hogy ezt a területet halászzattal foglalkozó nép lakta. Az alacsonyabb fekvésű helyeken végzett próbaásatások ugyanis semmi eredményt nem hoztak. A közel fekvő alacsony dombokon sem találtunk semmi nyomot. Ebből arra következtetünk, hogy ez a környék egy hajdan bővebb vizű és szélesebb folyónak az árterülete volt, amelyet bizonyít a mélyebb fekvésekben levő kavicsréteg is. Ezt a megállapításunkat azonban hitvatott geológusoknak kell igazolni.

Egész Európában egyedülálló jelentőségű a mostani lelet

Hillebrand Jenő fejtegetéseit dr. Tompa Ferenc, a Nemzeti Múzeum régészeti osztályának igazgatója a következő nyilatkozattal egészítette ki:

A derékegyházai leletnek egész Európában egyedülálló jelentőséget kell tulajdonítani. Már tavalyelőtt, amikor a miskolci múzeum ugyanezen a helyen ásatásokat végzett, feltűnést keltő finom és szép díszítésű edénytöredékeket hozott napfényre. Az akkori leletet a miskolci múzeum öre publikálta és én is tartottam erről Bécsben felolvasást és ezeknek következtében fordult a tudományos világ figyelme a leletek felé. Őskori kutatásban kultúrkörökről és ezeknek kiterjedéséről, hatásairól szoktak beszélni. Ez egy népfajnak letelepedési zónáját jelenti, tehát olyan területet, amelyet egységes kultúrájú nép lakott. Ilyen jelenleg nálunk a bükki kultúra, amelynek egy speciális gazdagságú lelőhelyével állunk szemben itt Borsodban és amely különösen a kerámia terén csodálatos magasságot és fejlődési fokot mutat fel, olyant, amilyenre egész Európában nincs példa, legalábbis ami Kr. előtti 4000 év korát illeti. Amikor ezen műveltségi fok virágkorát élte, a mai Magyarország területén akkor már nagyon erős és nagy műveltségű nép lakott. Ez a kultúra Magyarországon kívül sehol sem található, akár keleti,

akár nyugati irányban kutatunk. Ez is azt bizonyítja, hogy Magyarország már akkor is bevehetetlen kaput képezett a Kelet és Nyugat között. Ennek a kultúrának a tanulmányozására jött ide Magyarországra Louis Gray Clarke, a cambridgei egyetemi múzeum igazgatója, aki a mostani ásatásokat nemes tudományos ambícióból a saját pénzéből indította meg a Nemzeti Múzeum és a miskolci múzeum közreműködésével. Az ásatás folyamán meggyőződtem arról, hogy a múzeum 1926. évi ásatásai teljesen helyes módon történtek és a leletkörülmények jelenlegi megállapítása teljesen fedi az előbbi ásatás megfigyeléseit.

Louis Gray Clarke, a cambridgei múzeumi igazgató nyilatkozik a Reggeli Hírlapnak

Az ásatást végző szakemberek a munkásokkal együtt élesen metsző hideg szélben, szinte megdermedt kezekkel dolgoznak a jéggé fagyott hideg földben. Kérdéssel fordultunk munka közben Louis Gray Clarke-hoz, aki mindenekelőtt elmondotta, hogy a külföldi tudományos világ élénk figyelemmel kíséri a borsodi kutatásokat. Már 1927. november havában itt járt Magyarországon Boris Bogaievsky, a szentpétervári egyetem helyettes rektora, és a Nemzeti Múzeumban tanulmányozta az újabb kőkori leleteket. Részben az ő, részben pedig dr. Tompa Ferencnek, a Wiener Praehistorische Gesellschaft előadásán tartott ismertetéséből jutott arra a gondolatra, hogy fel kell keresnie Magyarországot.

Magyarországi utamon – mondotta Mr. Clarke munkatársunknak – felkerestem az ősi kultúra telepeit. Így jutottam el Miskolcra is, továbbmenve Borsodba. Az itteni ásatások eredménye várakozásomat teljes mértékben igazolta, amelyeknek érdekében soha semmiféle pénzáldozattól nem riadtam vissza. Nagyon örülök annak, hogy ilyen gondos és hozzáértő munkával meg lehetett menteni ezeket az internacionális, tudományos szempontból nagy értékű kincseket. Természetesen ezeknek a feldolgozása hosszas és igen alapos tanulmányozást fog igényelni, de mindent megér az itteni leletek gazdagsága és meg vagyok győződve arról, hogy a világ minden tudományos köre nagy jelentőséget fog tulajdonítani a mostani leleteknek. Ezek a leletek nagyon érdekes módon egészítik ki a miskolci múzeum gazdag és sokoldalú anyagát, amelyeket most tanulmányozni alkalmam volt. Különösen kiváló a praehisztórikus gyűjteménye. Sajnos, hogy a gyűjtemény tudományos karbantartására nem rendelkezik segédkező preparátorral, pedig a tudományos érdekek megkívánják, hogy a leletek állandó karbantartását külön ember végezze, akire az ásatásoknál is nagy szükség van, amelyeket nyomban a helyszínen preparálni kell, különben elpusztulnak. A múzeum a maga egészében nagyon szép és talán az első helyen áll az összes vidéki múzeumok között. A jövő évben újra vissza fogok térni Magyarországra, mert

nézetem szerint rendkívül eredményesen lehet foglalkozni az itteni kutatásokkal és azok eredményeivel.

Már meg is kezdtem tanulni magyarul – tette hozzá mosolyogva a tudós, de az a baj, hogy ez a nyelv számomra nagyon nehéz.

A derékegyházai ásítások befejezése után Clarke igazgató, Tompa Ferenc dr. és Hillebrand Jenő dr. kísértetében a hámosi Szeleta barlangban fognak kutatni néhány napig. Ezután fel fogják még keresni a Tiszainoka melletti kora-bronzkori telepet. Clarke igazgató körülbelül három hétig fog Magyarországon tartózkodni, és gazdag tapasztalataival csak ezután tér vissza Angliába.

Güntler Curt

Jegyzetek

1. A folyó neve helyesen Bódva. A folyó völgyének legdélibb települése viseli a Boldva nevet.
2. A szerző állítása téves, mert az Árpád-kori temetőt a vár sáncain kívül, a mai református templom északi fala mellett találták meg, melynek helyén állhatott a plébániatemplom, mely a falu lakóinak lelki életét volt hivatott gondozni.

KÖNYVESPOLC

Kaló Béla

Irodalmi kávézó

Kaló Béla Irodalmi Kávézó című kötete az Edelenyi Füzetek könyvsorozat 25. darabjaként jelent meg, kritikákat, kisesszéket és tárcákat tartalmaz három ciklusba – Állapotrajzok, Szénaboglya, Ex – rendezve.

A szerző 1954-ben született a hevesi Dormándon. Az egri tanárképző főiskola magyar-történelem szakának elvégzése után egy ideig újságíróként dolgozott. 1980-ban pedagógus feleségével a Bódva-völgyi kis faluba, Szuhogyra költözött, azóta ott tanít és írja kritikáit, tanulmányait, tárcáit, amelyek országos és vidéki napilapokban és folyóiratokban (Napút, Polisz, VÁRhely stb.) jelentek meg.

A könyv fülszövegében olvasható önvallomás: „Mivel bölcs kollégámmal vallom, hogy maga az élet a legjobb időtöltés, ezt művelem a nap 24 órájában. Ebbe természetesen belefér az olvasás, az írás is.”

Jóllehet, Kaló hevesi illetőségű, úgy tűnik, gyökeret eresztett ezen a tájon, és kötelességének érzi e régió szellemi kincsének számbavételét, megőrzését. Ezt kritikusi munkássága fényesen igazolja. Sohasem mulasztja el, hogy az itt született vagy az e régióhoz valamiképp kötődő könyvekről írjon, értékeikre felhívja az olvasók figyelmét, s teszi mindezt szerető hozzáértéssel. Elegánsak, széles műveltségről árulkodó empatikus írások ezek és ami szintén nagyon fontos, nem a vájtfülűekhez szólnak, hanem az olvasóhoz, aki teszem azt, lehet iskolázatlan, képzettség nélküli, szépre szomjazó ember. Kaló Béla szépen ír, szépírói erényekkel bír, ezért még kritikái is olvasmányosak.

A kötet egyik legszebb írása az Agenda: a hetvenes évek, ez kimondottan szépirodalmi mű, tárca. Visszaemlékezés a főiskolai boldog évekre. Ebben a művében, de nem csak ebben, egy igazi novellista mutatja meg magát. Költészetbeli jártasságát bizonyítja a Jegyzetek egy Kálnoky-vershez című írása. Nem nyögvenyelős versmagyarázat, hanem felfedezés, gyönyörködés.

Cs. Varga István írja az utószóban: „A tehetséges, egyénien stílusos, izgalmas szemléletű kritikus és szerkesztő, Kaló Béla tanár úr első könyvét örömmel ajánlom az olvasók értő szeretetébe.” A számból vette ki...

Fecske Csaba

*

Slezsák Imre

Az élet útjain

Részlet a szerző által írt Előszóból

*„Aki eleget teve a maga
korának, az minden
következőknek él!”*

Kossuth Lajos

Nem nagyon szeretem az emlékiratokat, visszaemlékezéseket, mert sokszor a szerzők öngazolásra való törekvését, esetenként dicsekvését vélelem felfedezni bennük. S lám, mégis ebbe a hibába estem én is? Valamiféle visszaemlékezés megírásához, írásaim, előadásaim összegyűjtéséhez kezdtem. Már csak ilyen az ember, amikor jövőt nem lát maga előtt, a múltjában kezd kutakodni, örömet lelni.

Igyekszem az öndicséret legkisebb jelét is elkerülni. Miért is tenném másként, hiszen az egész életem, 70 évem szülőhelyem, falum, városom lakói előtt zajlott le. Az egész életem egy nyitott könyv! Meg aztán nem is önéletleírás ez, hanem nagyobbreszt a sajtóban megjelent írásaimnak a váltogatott gyűjteménye. Ezt találja majd itt valamilyen rendbe szedve az olvasó.

Bár a rendbe szedéssel is meggyűlt a bajom, mert valamennyi itt felsorakoztatott munka a tevékenységemhez, törekvéseimhez kapcsolódik, az pedig így vagy úgy a könyvtárügy, a szülőföldszeretet, a tájhaza helytörténete, az itt élőkhez kapcsolódik olyan keveredéssel, hogy nagyon nehéz egy-egy írást egy témába szorítani. Egy mondható el teljes biztonsággal róluk: ezek az írások életem dokumentumai.

Itt az előszó véget is érhetne, ha eddig elolvasta a kedves olvasó, már tudja, tudhatja, hogy mit is tartalmaz ez a gyűjtemény. Ami ezután következik, az az életrajzom rövid összefoglalója.

1932-ben születtem. Nehéz háborús években voltam kisgyerek, majd a háború, a nagy világegés befejeződése után a talpra állás, az ország újjáépítésének tapasztalója, segítője. Magával ragadott a sok szépet ígérő új világ felépítése: az „újat, szebbet, jobbat a réginél” szándéka. Nem minden úgy történt, ahogy szeretttük, szerettem volna, de az ország épült, szépült, s igyekeztem ezzel a széllal tájhazánk könyvtárügyének vitorláját is a fejlődés irányába kormányozni. Hát ennek a munkának, törekvésnek örömeit, bánatait, eredményeit tükrözik a gyűjteményben levő írások, minden változtatás nélkül.

Most, hogy 70 éves koromban, 52 éves könyvtárosságom (1950–1992–2002) írásbeli emlékeinek összegyűjtését végeztem, magam is elcsodálkoztam azon, hogy milyen sok alkalommal tollat is fogtam, véleményt nyilvánítottam, javasoltam és példával szolgáltam szakmai lapokban, napilapokban, folyóiratokban.

Itt tehát könyvtárosi törekvéseim mérlegét, talán nem hangzik dicsekvésnek: a könyvtárakért, a kistelepülésekért, az itt élők művelődési lehetőségeinek javításáért folytatott munkám mozaikjait olvashatja; és ezeken mosolyoghat, mérgelődhet – de talán helyel-közzel egyet is érthet az olvasó.

Ezeket az írásokat a kor szellemétől elvonatkoztatva értékelni, bírálni lehet, de nem a legszerencsésebb dolog. Kérem, ne is tegyék ezt. Azt lássák bennük, hogy egy munkáját hivatásként kezelő ember – jelen esetben egy könyvtáros – mi mindent megtesz, megtehet az életcélját jelentő, az én esetemben a művelődés, elsősorban a kistelepüléseken élő lakosság műveltségi színvonalának emelése érdekében.

*

Egy régen várt könyv margójára

(*Szendrő monográfiája* / Szerk.: Veres László – Viga Gyula. *Szendrő Város Önkormányzata. Szendrő, 2002.*)

A hajdan dicső napokat látott *Szendrő*vel eddig meglehetősen mostohán bánt a tudományos kutatás. Eseményekben, érdekességekben gazdag múltjáról napjainkig mindössze két önálló könyv született. Az egyik, *Borovszky Samu* sokat idézett, füzetnyi terjedelmű műve (1908) — érdemei ellenére — mostanra már elavult. A másik, a helyi értelmiségiek által az addig megjelent irodalom alapján összeállított településtörténet (1959) a nagyközönségnek szánt, hibáktól sem mentes ismeretterjesztő munka. Az elmúlt évtizedekben ugyan az egyes tudományterületek (pl. földtan, régészet, művészet-, irodalom-, gazdaság-, társadalom- és helytörténet, néprajz stb.) szakemberei sok értékes tanulmányt közöltek *Szendrő*vel és közvetlen környékével kapcsolatban, ezek azonban nem pótolhatták a mindenre kiterjedő, tudományos igényű összefoglalást. Hogy ennek hiányát éreztük, talán éppen a hatalmas és szerteágazó ismeretanyag tudható be: nem igen akadtak vállalkozók a nehéz feladatra. De nincs tovább helye a sajnálkozásnak, mert 2002 júliusának elején minden különösebb hírverés nélkül végre megjelent *Szendrő monográfiája*. A testes kötet 20 szerző 19 tanulmányát tartalmazza. A munkatársak valamennyien szakterületük jeles képviselői, ami eleve garanciát nyújt a minőségre. Közülük a legtöbben a miskolci Herman Ottó Múzeum és más megyei tudományos intézmények kutatói, néhányan pedig országos

hírű szakemberek. A hatalmas anyag miatt különösen nagy körültekintést igénylő szerkesztést *Veres László* és *Viga Gyula* végezte, a tőlük megszokott igényességgel és gondossággal. A könyv kiadója *Szendrő Város Önkormányzata*, a nyomdai munkálatokat a debreceni *Kapitális Bt.* végezte.

Természetesen nincs arra lehetőség, hogy az írásokat részletesen ismeressük. Figyelemfelkeltésként csupán néhány észrevételt és itt-ott rövid értékelést kívánunk hozzájuk fűzni.

Mindegyik értekezés alapos, jól átgondolt és sok új, vagy eddig figyelmen kívül hagyott adatot tartalmazó munka. Többségük nemcsak a szakirodalomra, hanem jelentős részben saját kutatásokra és eddig közöletlen levéltári forrásokra épül. A feldolgozott témák általában felölelik a *Szendrő* esetében leginkább szóba jöhető tárgyköröket, bár e vonatkozásban később lesznek majd megjegyzéseink.

A természeti viszonyokkal *Frisnyák Sándor* (földrajz) és *Hegyesi Gábor* (élővilág) foglalkozik. Nagy jelentőségű a két régészeti összefoglalás. Az egyik a kezdetektől a római császárkorig rendszerezi és értékeli a vidék szórványos leletanyagát, amit végre egységes keretbe foglalva és a lehetséges párhuzamok fényében láthatunk (*B. Hellebrandt Magdolna*). A másik a *Szendrő* környéki elpusztult középkori településeket veszi számba (Bodnár Tamás – *Wolf Mária*), rendkívül gazdag ismereteket szolgáltatva a térség 11-16. századi történetéhez és életéhez. Fontos a *Szendrő* várait (*Tomka Gábor*) és a törökkori város gazdaságát és társadalmát (*Gyulai Éva*) bemutató tanulmány. A népességtörténetet *Faragó Tamás*, az ipar és a kereskedelem kérdéseit *Veres László* vette górcső alá. A kötetben találjuk az első kísérletet a hajdan jelentős helyi zsidóság történetének és a település életében játszott szerepének bemutatására (*Dobrossy István*). *Csíki Tamás* a szendrői Csáky-Pallavicini uradalom felbomlását vizsgálja a 19. században. Az egyházak művészeti emlékeit *Kárpáti László* értekezéséből ismerhetjük meg. *Gulya István* a 20. század első felének helyi társadalmát, *Spóner Péter* ugyanezen időszak oktatását, közművelődését és egyesületi életét vetíti az olvasó elé. Kár, hogy kutatásaikat csupán a jelzett szűk időhatárokra terjesztették ki. Újszerű és érdekes a nyelvészeti-névtani dolgozat (*Mizser Lajos*), amit elsősorban az itt élők tanulmányoznak majd nagy figyelemmel. A néprajzot öt értékes munka képviseli: olvashatunk a település jellemzőiről és a népi építkezésről (*Balassa M. Iván*), a paraszti gazdálkodásról (*Selmecezi Kovács Attila*), a Bódva etnográfijáról (*Tóth Arnold*), a hagyományos népi táplálkozásról (*Laki-Lukács László*) és az emberélet fordulóinak szokásairól (*Csehné Gál Judit*).

Van azonban hiányérzetünk is. Érthetetlen, hogy miért nem szerepel a könyvben egy irodalom- vagy művelődéstörténeti fejezet, amely bemutatta volna a város meglepően gazdag 16-17. századi szellemi életét. Ennek hiá-

nyában az olvasó nem szerezhethet tudomást a *Szendrői hegedős-énekről*, a *Szendrői Névtelen* újabban vitatott keletkezési helyű *Szilágyi és Hajmásijáról*, *Pilcz Gáspár* itt született latin verseiről, az első magyar katolikus énekeskönyvről és szerzőjéről, *Szóllósi Benedekről*, a két *Köleséri Sámuelről* stb. Elmaradt a település jeles szülötte, *Besze János* ügyvéd, politikus, író életének és munkásságának legalább részbeni bemutatása is, és sorolhatnánk még az e témában rejlő lehetőségeket. Ugyancsak hiányolható a részletes egyháztörténet, ezen belül pedig az egykori jezsuita misszió és a ferences rendház történetjének feldolgozása. A helyi oktatás múltja is megérdemelt volna egy szélesebb spektrumú tanulmányt. A megfelelő részből kimaradt a szendrői református egyház híres 18. századi nyomott úrasztali terítőjének ismertetése, amellyel *Katona Imre* foglalkozott alaposabban. Célszerű lett volna, ha a fel nem használt, és így az irodalomjegyzékben sem szereplő *Szendrővel* kapcsolatos írások (bőséggel találhatók ilyenek) legalább egy kis válogatás formájában bekerültek volna a könyvbe. Persze tudjuk, hogy a pénz és az ezzel összefüggő terjedelem nagy úr, és elsősorban emiatt lehetetlen egyszerre minden elvárásnak eleget tenni. S az is nyilvánvaló, hogy a szerkesztők csak azzal dolgozhatnak, ami a rendelkezésükre áll.

Sajnos a gazdag képanyagot az alkalmazott nyomdatechnika több helyen élvezhetetlenné teszi (vagy az eredeti fotók minősége volt gyenge). Nyilván figyelmetlenség következménye, hogy a lapalji hivatkozásokat nem minden esetben oldja fel a kötet végén található egyesített irodalomjegyzék. Más apró pontatlanságokat is észlelhetünk, ezek azonban elkerülhetetlenek egy ilyen nagyszabású vállalkozásnál.

Végkövetkeztetésként természetesen nem mondhatunk mást, mint hogy a régóta várt *Szendrő monográfiája* című tanulmánygyűjtemény nagy nyeresége a helytörténeti kutatásnak, kiemelkedő eseménye a megye kulturális életének. Tudományos hitelességével és magas szakmai színvonalával kiemelkedik az utóbbi évek hasonló vállalkozásai sorából. Köszönet érte mindazoknak, akik megvalósításában közreműködtek.

Hadobás Sándor

*

A rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeum új kiadványai

A rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeum mindig fontos feladatának tekintette, hogy az iparág gazdag múltját és művelődéstörténeti vonatkozásait bemutató kiadványokat jelentessen meg. 1970-ben indítottuk füzet-sorozatunkat, amelynek eddig 26 száma hagyta el a nyomdát. A bányászat-történet-írás ma már nehezen fellelhető, de a kutatók számára nélkülözhetetlen klasszikus művei közül néhányat reprint kiadásban tettünk hozzáférhetővé. Önállóan vagy másokkal közösen monográfiákat, magyarra fordított idegen nyelvű régi szakmunkákat, emlékköteteket, konferencia-anyagokat is kiadtunk. Napjainkig több mint ötven azoknak a könyveknek a száma, amelyek a múzeum gondozásában vagy közreműködésével kerültek az olvasók kezébe.

A kiadványok terén kiemelkedően eredményesnek bizonyult az elmúlt egy esztendő (2001. július – 2002. június). Részben saját erőből, részben támogatások, pályázatok útján kapott pénzek felhasználásával, illetve társintézményekkel összefogva sikerült olyan könyveket publikálni, amelyek széles körű figyelemre tarthatnak számot. (Néhány esetben nem kiadóként jegyeztük a munkát, hanem szellemi teljesítménnyel vagy anyagi hozzájárulással segítettük a megjelenést.) Javult a nyomdai kivitel minősége, nőtt a példányszám és a terjedelem, a tartalmi színvonal pedig a legmagasabb szakmai igényeknek is megfelelő. Az alábbiakban röviden ismertetem a szóban forgó műveket.

A rudabányai vasérctelep a korai szakirodalomban (1880-1939). Szerkesztette és bevezette: dr. Szakáll Sándor. Rudabánya, 2001. 134 old. (Érc- és Ásványbányászati Múzeumi Füzetek 22-23.) ISBN 963 00 7330 7.

A kötet 9 tanulmányt közöl reprint formában, amelyeknek szerzői Maderspach Livius, Guckler Győző, Schmidt Sándor, Hahn Károly, Koch Antal, Pái Móric, Tokody László, Kertai György és Koch Sándor. A ritkaságnak számító írárok egybegyűjtött újrakiadása remélhetőleg nagy szolgálatot tesz a Rudabánya bányászata, föld- és ásványtana iránt érdeklődőknek.

Hála József – Landgraf Ildikó: *Magyarországi bányászmondák.* Szerkesztette: Hadobás Sándor. Rudabánya, 2001. 123 old. (Érc- és Ásványbányászati Füzetek 24-25.) ISBN 963 00 7220 3.

A neves budapesti néprajzkutatók a történelmi Magyarország minden bányavidékéről összegyűjtötték a munkásság körében élt (és néhol még ma is mesélt) hiedelmeket, történeteket. Rövid tipológiai elemzés után témakörök szerint csoportosítva közlik a mondaszövegeket.

Benke István: *Telkibánya bányászatának története*. Miskolc – Rudabánya, 176 old. ISBN 963 661 491. (A/5, 1000 példány.) – A Miskolci Egyetemmel közös kiadás.

Régi adósságot törlesztettünk a könyv megjelentetésével: a híres középkori bányavárosról eddig ugyanis nem volt önálló összefoglaló munka. A szerző különböző helyeken megjelent résztanulmányaiból már ismert tények és adatok mellett újdonsága a könyvnek az 1997-1998-ban feltárt, majd 2000-ben romkertként helyreállított Szent Katalin ispotály és templom bemutatása.

Balogh Béla – Oszóczi Kálmán: *Bányászat és pénzverés a Gutin alatt. Nagybánya bányászata, ércfeldolgozása és pénzverése 1700 előtt*. Miskolc – Rudabánya, 166 old. ISBN 963 661 448 2. (A/4, 600 példány.) – A Miskolci Egyetemmel közös kiadás.

A szerzők nagybányai levéltárosok voltak, így első kézből ismerik az itteni nagy múltú bányászat és a pénzverés iratanyagát. E munkájuk révén a kutatók tanulmányozhatják azokat a dokumentumokat, amelyek eredetijei a romániai levéltárak mélyén rejtőzködnek, és gyakorlatilag mind a mai napig hozzáférhetetlenek.

Szakáll Sándor – Hadobás Sándor: *Rudabánya ásványai*. Budapest, 2001. Kőország Kiadó, 176 old. 131 színes és fekete-fehér fotó. ISBN 963 85306 2 6.

A könyvhöz annyiban járult hozzá a múzeum, hogy a bevezető település- és bányászattörténeti fejezetét Hadobás Sándor igazgató írta, és a képanyag nagy részét is az intézmény adta. Az ásványok kedvelői számára hézagpótló, szép kivitelű monográfia a budapesti Kőország Kiadó Kft. tulajdonosának, Pálinkás Lászlónak az áldozatkészségéből jelenhetett meg.

Adatok az érc- és ásványbányászat, valamint a kohászat történetének bibliográfiájához. Összeállította: Hadobás Sándor. 100 old. ISBN nélkül.

Több mint 1500 hazai és külföldi könyv, tanulmány és cikk bibliográfiai adatai találhatóak meg a kiadványban a bányászat, a kohászat és a rokon tudományok történetének témaköréből. A korántsem teljességre törekvő összeállítás azért készült, hogy fogódzoul, kiindulópontul szolgáljon az említett szakterületek iránt érdeklődők számára. Ezekről ugyanis eddig nem készült átfogó irodalomjegyzék. Az anyagot a jövőben szeretnénk folyamatosan bővíteni, napra kész állapotban tartani.

Szakáll Sándor – Morvai Gusztáv (szerk.): *Ércutatók Magyarországon a 20. században*. Miskolc – Rudabánya, 2002. 247 old. ISBN 963 661 531 4. – A Miskolci Egyetemmel és a miskolci Herman Ottó Múzeummal közös kiadás.

A kötetben neves szakemberek 15 tanulmánya olvasható. Az írások a 20. századi hazai érc kutatások legérdekesebb mozzanatait elevenítik fel, a teljesség igénye nélkül, sok fotóval, ábrával és térképpel illusztrálva.

Papp Gábor: *A magyar topografikus és leíró ásványtan története*. Miskolc, 2002. Herman Ottó Múzeum, 444 old. ISBN 963 9271 19 5. (Topographia Mineralogica Hungariae VII) (B/5, 700 példány.) – A könyv kiadását az Érc- és Ásványbányászati Múzeum jelentős összeggel támogatta.

A szerző, a Magyar Természettudományi Múzeum Ásványtárának munkatársa az utóbbi évek egyik legkitűnőbb tudománytörténeti munkáját adta közre. A könyvet a téma elmélyült ismerete, lenyűgöző adatgazdaság, megbízható pontosság és élvezetes stílus jellemzi. A főszöveget értékes adattár és változatos képanyag egészíti ki.

Kaló Béla: *Irodalmi kávézó. Kritikák, kisesszék, tárcák*. Edeleny – Rudabánya, 2002. 128 old. ISBN 963 00 9523 8. – Közös kiadás az Edelenyi Városi Könyvtárral.

A múzeum, mint a térség legjelentősebb kulturális intézménye, lehetőségei szerint az érdeklődési körén kívül eső helyi szellemi értékeket is felkarolja és támogatja. E megfontolásból működtünk közre a Rudabánya melletti bányászközségben, Szuhogyon élő szerző (foglalkozására nézve tanár és jónévé újságíró, kritikus, lapszerkesztő) válogatott írásainak – amelyek között bányász tárgyú is akad – kiadásában.

Szojka Gyula: *A természet a néphitben, tekintettel a dobsinai babonákra és népmondákra*. Szerkesztette és a függelékét írta: Hadobás Sándor. Rudabánya, 2002. 40 old. ISBN 963 00 9977 2. (Érc- és Ásványbányászati Múzeumi Füzetek 26.) – Az 1884-ben megjelent mű reprint kiadása.

Piltzius Gáspár: *A törökök betörése Dobsinára 1584. évi október hó 14-én*. Rudabánya, 2002. 80 old. ISBN nélkül. – Az 1903-ban megjelent könyv reprint kiadása.

A hajdani bányavárosok, különösen az utóbbi száz évben Rudabányával szoros kapcsolatokat ápoló Dobsina múltjának minél sokrétűbb tanulmányozása kiemelt céljaink között szerepel. Ennek a programnak a keretében nem csak szűkebb szakterületünket, a bányászatot tartjuk szem előtt, hanem tanulmányozzuk és dokumentáljuk az egykori bányavárosi élet minden tényezőjét, összetevőjét. Ilyen megfontolásból jelentettük meg hasonlóan a fenti két könyvecskét, amelyek eredeti példányaiból már csupán 2-3 darab lelhető fel a hazai könyvtárakban. (Korábban, 1997-ben reprint változatban ismét hozzáférhetővé tettük Mikulik József: *A bánya- és vasipar története Dobsinán* című értékes munkáját.)

Poda, Nicolaus: *A selmeci bányagépekről*. Bergmaschinen von Schemnitz. Miskolc – Rudabánya, 2002. 144 + 126 old. ISBN 963 661 534 9. – A Miskolci Egyetemen közös kiadás.

Az 1771-ben Prágában megjelent német nyelvű könyv reprint változata és magyar fordítása.

Ha a kiadás anyagi feltételeit sikerül megteremteni, Viktor Gyula válogatott bányászversei, a magyar bányacsilléről szóló kismonográfia és a Kárpát-medence barlangi mondáit feldolgozó munka gazdagítja még az idén a múzeum publikációinak sorát.

Hadobás Sándor

*

Torna-vidék

A Koleszár Krisztián által összeállított ismertető füzet útikalauz az egykori Torna megye jelenleg Edelény Városkörnyékhez tartozó tíz településéről magyar, angol és német nyelven. A szerző által készített színes fotókkal gazdagon illusztrált 36 oldalas füzetet színvonalas tartalma és kivitele miatt ajánlom a tisztelt olvasók figyelmébe.

Az ismertető a tárgyalta terület általános bemutatása után ábécé sorrendben ír a tíz településről: Becskeházáról, Bódvarákóról, Bódvalenkéről, Bódvaszilásról, Hidvégardóról, Komjátiról, Tornabarakonyról, Tornaszentandrásról, Tornanádaskáról, Tornaszentjakabról. A települések földrajzi fekvése után azok történelmét, mai társadalmi viszonyait mutatja be.

A „Torna-vidék”-re látogató turisták részére 3700 példányban készült kiadvány, a hidvégardói Polgármesteri Hivatal, Matusz Tamás polgármester vezetésével a Torna-vidék Önkormányzatainak megbízásából, az FVM (Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium) Vidékfejlesztési Célleit támogató irányzata támogatásával jelent meg 2002-ben.

KÖNYVBEMUTATÓ

2002. szeptember 13-án 17 órakor került sor az edelényi könyvtárban Slezsák Imre: *Az élet útjain* című könyvének bemutatójára. Azon a napon volt a 70. születésnapja, melyet sajnos már nélküle kellett ünnepelnünk.

A könyvet dr. Cs. Varga István irodalomtörténész mutatta be. Közreműködött Suszter Jenő tárogatón és az edelényi Hagyományörző Népdalkör Dobi Zoltánné vezetésével.

A rendezvényen dr. Jánosi Zoltán irodalomtörténész, a Nyíregyházi Főiskola főigazgatója, akadályoztatása miatt egy lírai hangvételű írásával volt jelen, annak felolvasása révén, amelyet az alábbiakban közlünk.

Slezsák Imre hűsége

Habent sua fata libelli: a könyveknek is megvan a maguk sorsa, de bennük elsősorban a cselekvő ember sorsa tükröződik vissza mégis, azé az emberé, aki születik, alkot, teremt és meghal; és mégse hal meg, mert sorsa az alkotásaiban, az emberi tekintetekben és a könyvekben folytatódik tovább. S lehet életregény az a könyv, lehet verseskötet, lehet tudományos munka, s lehet egy teremtő életút szikrázó sűrítőménye is, amely egy gazdag lélek emlékműveként állít mementót a legnagyobb emberi értékeknek: a szeretetnek és a tettnek. Az időben, amely folyik, elcsörgedez, talpunk, szívünk, szerelmünk alól gyorsan tovapatázkiz, magunkra hagy bennünket, s végül magunkból is kifoszt. Mert örökké változik maga is: in idem fluminem bis non descendimus, kétszer nem léphetünk ugyanabba a folyóba, ugyanabba a bálnatba sem.

Slezsák Imre könyve is egy teremtő élet gyűjteménye, *Az élet útjain* kristályosodott, koncentráldott szellemi drágaköve, s a feleségé is, akinek akarata létrehozta, összegyűjtötte ezt a művet. Dicsérheti az edelényieket kiadása: az egymást figyelő, összegyűjtő szellemet, amely nem hagyja az értéket veszendőbe menni, örökké figyel, adatokat rögzít, emlékezik, emléktáblát, könyvet, új és új szeretetet avat. Csak ebben a könyvben is mennyi név, a rokonokon kívül Csáki Imréné, Gajdos Beátáé, M. Takács Lajosé, Cs. Varga Istváné, Sóvári Oszkáré, Hadobás Pálé, akik összeadták szeretetüket, erejüket, hogy ez a kötet megszülessen, s a névteleneké is, akiknek egy akarral megszőtt munkája eredményezte, hogy Slezsák Imre emlékezete még élesebb, pontosabb, jelenvalóbb legyen. Ők újra élővé, újra köztünk lévővé, újra erővé tették Slezsák Imrét.

Drágakő ez a könyv – mondtam, az emlékeit, értékeit nem hagyó szellem és a Bódva-völgyi teremtő akarat drágaköve, s mint életmű sokféle csiszolású, fénylő, messzire sugárzó. Mennyi sokfelé villogó kis lapocskára rajta, mennyi fény, mennyi sugár a világra, kultúrára. Mindezt a sokféleséget

Slezsák Imre, az Ember fogta, foglalta össze, azt bizonyítva, hirdetve, a maga teremtő akaratával szerteragyogva, hogy Edelény és a Bódva völgye nem alábbvaló a haza más, gazdagabb tájainál, tornyokkal büszke városainál. Amíg csak szól az Árpád-korból fölének magasodó templom kis harangja, amíg szól a lelkekben is a harang, amíg átderengenek a völgyből felszálló ködön a honfoglalók földvárának vonalai, amíg élnek s mozognak az emberi kezekben Imre hű szerettei, a Gutenberg-fiak, a könyvek, amíg felénk villog az Ő szívéből az őrláng.

„Őrzők vigyázzatok a strázsán!” – mondotta Ady, arra a küldetéses emberre mutatva, akinek látnia kell, mert látnia adatott a homályban, veszteségekben is. Vigyázzatok, mert – az élet – „nem azért adott annyi szépet, hogy átgázoljanak most rajta véres és ostoba feneségek” –, igen, ezt kiáltotta a háborúban csaknem száz éve már. S egy kívül csendesedő, de belül, a lelkekben, emberi viszonyokban hasonlóan kegyetlen háborúban kellett élnie Slezsák Imrének is.

Tudta, hogy csak a szellem ragyogása az, amivel védekezhet, amivel építkezhet, hát könyvekből, betűkből, gondolatokból épített falat, erős várat a jövőnek, erősebbet, mint a perc-emberkéék légvárai, erősebbet, mint a diktatúrák fegyverei, hatalmak acélgépezete, erősebbet, mint amit ő maga is kibírt, amilyen ő szíve is volt, lehetett. De épített, mert felismerte Adynak azt az igazát is, hogy: „elvész az ország, ha elfogytak az aszkéta szívek.”

A vállalás és küzdés harcosa és aszkétája volt egyszerre, s most, amikor emlékezem kézfogására, amely a Bódva-völgy hűségét simította a tenyérbe, s vele a folyó biztatását, a hegyek erejét is, amikor emlékezem tekintetére, amely a völgy felett repülő madarak bátorságát üzente folyton s az örök szárnyalás dacát, úgy emlékezem az ő szikár hűségére, mint a mindenholnan hazavezető utakra. *A világ útjaira*, amelyek mindig járhatók, s nemcsak tova, hanem haza is vezetnek, mindenki megérkezhet rajtuk, s mindig hoznak valamit, valakit, mert nyitottak és erősek, nem kérdeznek: csak szolgálnak és adnak.

Slezsák Imre, te út-szívű, út-tekintetű ember, úgy vagy itt ma köztünk a szellemeddel, sokfelől lerakott, hiteddel kövezett, hozzád vezető útjaiddal, hogy miközben megérkeztünk ma itt újra feldobbanó szívedhez ezeken az utakon, te a legnagyobb messzeségekbe vezető útra léptél. A csillagokba szöktél — tudjuk —, mert üzenet jött, hogy az égben is van még lerakható út, szélesíthető ösvény, hogy akad még a csillagok közt is tennivaló. Mentél hű barátaid: kezed, tekinteted jó ismerősei, Kalász László, Illyés Gyula, Ratkó József után, a J. Horváth Lászlók, Bakos Zsuzsannák, Hodossy Lajos bácsik, Bobály Pista bácsik, Izsó Laci bácsik, Juhar Péterék, Pécsi Bertalanok, Joó Vencelek, Balázs Ferencek, Demeter Istvánok, Nagy Bélák, Jakab Lászlók után, a juhászok, fafaragók, könyvkötők, méhészek, kolompverők

után, hogy kiállítást, bemutatót, író-olvasó találkozót szervezz a csillagok közt az angyaloknak, hogy beszéljess velük *a mi jövőnkről*, hogy igazíts még egy kicsit a Mindenség forgásán.

Kedves Slezsák Imre! Köszönjük a példát és az erőt, amit megmutattál, s ami itt van ebben a könyvben, noha az utolsó lapján a rád jellemző szerénységgel te mondasz köszönetet, a kozmoszból is visszaszólva, ekként: „Köszönöm mindazok segítségét, akik e könyv megjelenését anyagilag, erkölcsileg és tevőlegesen szakmai hozzájárulásukkal támogatták.”

Fordítsuk most vissza gondolatod! Köszönjük segítségedet most itt, mindazok, akiket sorsukban, életükben erőddel, erkölcsőddel, tetteiddel és szakmai hozzájárulásoddal támogattál, hitében, szeretetében erősítettél!

Amikor e könyvet forgatjuk, majd polcra helyezzük, s továbbadjuk az utódoknak, a te erődöt érezzük, látjuk, s adjuk tovább a jövőnek. Veled, lelkeddel – Béres János dalával szólna – bizony „kiöntött a Bódva vize meszszi-re” –, s korai távozásoddal szemünkből is kiöntött, de te csillogsz ebben a vízben, te ragyogsz ebben a könyvben, a sötétebb, szelesebb éjszakákon, történelmi éghajlatokon világítva még a csillagoknak is.

Kilépve innen, majd nézzünk fel az égre, Barátaim.

Nyíregyháza, 2002. 09. 12.

Jánosi Zoltán

*

Hegyí Imrét sokévi baráti kapcsolat fűzte Slezsák Imréhez. Betegsége miatt nem tudott eljönni a könyvbemutatóra, de levelet írt, melyet az alábbiakban közlünk.

„Közéleti tevékenységem során sokszor ellátogattam az edelényi könyvtárba, ahol Slezsák Imrével az Olvasó Nép, a honismereti mozgalom, a településpolitika kapcsán hasznos eszmecsere-t folytattunk.

Erdei Ferenc *Város és vidéke* című könyve alapján – amellyel Bihó István is egyetértett – Edelényről és vidékéről beszélgettünk, amikor Boldvát és más községeket képviseltem a megyei tanácsban, sok helyi ismeretet kaptam tőle. Később az Edelénytől kapott bizalom alapján együtt fáradoztunk a gáz bevezetéséért, a Borsodi Tájház létrehozásáért és a könyvtár fejlesztéséért.

A stószí Fábri Zoltán, a magyar antifasiszta irodalom legkiválóbb művelője és a felvidéki magyarság védelmében, érdekében szóló kiváló író halála után a kassai Béres József rádiós és Gyüre Lajos költő, tanár közreműködésével emlékező irodalmi esteket szervezett.

Trizsen lakott a volt csendőr, a '70-es években kiváló helytörténeti kutatóvá vált Demeter István, akit Imrén kívül Bajor Nagy Ernő is patronált.

Ernö egy vasárnap déli Kossuth rádióbeli „prédikációjában” dicsérte Imre példás tevékenységét. Az idős Karádi Ödön Bajcsy-Zsilinszky és Pártay Ti-vadar híve volt a 1930-40-es évek első felében. Jó kapcsolatban volt velük.

A tokaji írótabor irodalmi zárandokútján Imre és munkatársai hűséges segítőtársaink voltak. Borsodszirákon a Bartók dédszülők sírjai okán tettünk látogatást a Bartók-centenárium évében. Aggteleken Petőfi ottani látogatása okán jelentünk meg. A hangácsiak is róla nevezték el könyvtárukat.

Mazsaroff Miklós festőművészt a három királyok, mint mecénások a mai számot szponzorálták. Borsodszirákról, Edelényből, Múcsonyból. Imre nemcsak a kiállítások szervezését segítette, hanem részt vett a festőmű-vészeti kultúra terjesztésében is.

Minap Hubay Ágnes mesélte, hogy amikor a megyei könyvtárból Edelénybe látogattak, Imre összetrombitálta munkatársait: „Gyertek, itt van-
nak a megyeiek.” E módszere a demokrácia netovábbja volt, mert munka-
társai is részt vettek a szigorúan szakmai eszmecserében.

A Somogyi Imre Kert-Magyarország gondolata alapján létrejött kertba-
rát-mozgalom apostola volt. Létrehozta a Miklós Gyula kört. Fellendült a
szőlő- és borkultúra. Járták a megyét és az országot. Az 1980-as években,
nem tudom hányadik bogácsi borfesztiválon a Miklós Gyula kör képvisele-
tében, de mint kiváló szőlész és borász zsűritagként, borkóstoló volt. Meg-
hívásomat elfogadva megtisztelte a Király-telken épült Hegyi-portát és há-
zunkat. A beszélgetés során felvetődött, hogy közéleti munkájának elismeré-
sül Mezőkövesden megkapta a Hazafias Népfront kitüntető jelvényét is.

Gyerekkorában a miskolci népi kollégiumban megismertem Kalász
Laczyt Debrecenből. Hazaszólítottam. Druszám, Slezsák Imre sok-sok köl-
tő-olvasó találkozó szervezésével patronálta. Laci bácsi halála után a méltó
elismeréséért munkálkodott.

Slezsák Imre ma lenne 70 éves. Köszöntenénk, kezet ráznánk, barát-
ságosan megölelnénk egymást, dicsérnénk kitűnő borát, sikeres alkotó esz-
tendőket kívánnánk hozzá jó egészségben. Elmondanék Szabó Zoltán Sze-
relmes földrajz c. könyvéből néhány idézetet, azokat, amelyek az ő eddigi
életére is ráillenek. A magyarságért naponta cselekedtéül, és ezt tudatosítot-
tad. A nemzeti érzést nem agyémnek tartottad, hanem folyamatosan visel-
ted. A hazafiság, a közösségi érzés, a lelki-szellemi függetlenség egymást
erősítő tényezők. A hatékony politikai cselekvés feltétele a valóságfeltáró
munka néprajzi és szociográfiai felmérésekkel.

Mi azt tehetjük és folytathatjuk, amit ő nagy tisztelettel, szívvel-lélekkel
és nagy szaktudással tett: a népi-nemzeti örökséget ápolta. Most már az ő
gazdag örökségét is. Vele az általunk ápolandó örökségünk bővült. Tegyük
őszinte nagyrabecsüléssel.”

Hegyi Imre

A BORSODI FÖLDVÁR

Egy államalapítás kori megyeszékhely

Kiállítás a földvár ásatása során előkerült leletanyagból

A kiállítást a Herman Ottó Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum anyagából rendezte:

Dr. Wolf Mária

A Borsodi Földvár

2000. június 4-én avatták fel a Borsodi Tájház Szathmáry-Horkay-porta istállójának helyén készített új épületrészben A Borsodi Földvár: Egy államalapítás kori megyeszékhely című kiállítást.

Gazdag a földvár irodalma, ennek ellenére úgy gondoltuk, hogy nem lesz haszontalan megjelentetni a kiállítás teljes szövegét, még úgy is, hogy a tárgyaknak csak a felirata szerepel.

A vár az István király által létrehozott Borsod megye első világi és egyházi központja, névadó települése volt. Feladatai közé tartozott a határvédelem is.

A várfalakat jelentő sáncok a 10. század végén, a 11. század elején készültek. A földsáncokat faszerkezet erősítette.

Területén egy korábbi, a 10. század második felében épült település maradványai is napvilágot láttak. E falu romjain épült fel az államalapítás korában az ispánsági vár.

A borsodi földvárat az 1200-as évek elején Anonymus említi először. Hiteles oklevél 1219-ben emlékezik meg róla. A 14. század elején a megyeszékhely funkcióját elveszítette.

A vár igen gazdag eredményeket hozó ásatása Edelény Város támogatásával 1987-1999 között folyt.

A 10. századi falu

A várdombon az államalapítás kori megyeszékhely előtt a 10. században egy falu állt. A régészeti ásatás feltárta e település házait, kemencéit, gabonás vermet, kútját. A falu valamennyi háza leégett. Az összedőlt házakban megőrződött a főzőedényektől a mezőgazdasági eszközökön át a használati tárgyakig teljes berendezésük.

A Kárpát-medencében jelenleg ez a település az egyetlen, biztosan 10. századra keltezhető falu.

10-11. századi viseleti tárgyak

A 10. századi falu és a 11. századi vár népeinek ékszereit, ruhadíszait részben a leégett házak romjai között talált leletekből, részben pedig a vár körül előkerült temető-maradványok (Borsod-Derékegyháza, Borsod-Fő utca, Edelény-Semmelweis u.) sírjaiból ismerjük. Az előkelők pompakedvelő életmódjára gazdag sírleleteik utalnak.

Hajfonat díszítőkarikák

Fülbevalók

Ruhadíszek

Karperecek

Ruha nyakkivágását díszítő

kettős csüngő

Csörgőgombok

Gyűrűk

Gyöngyök

Líra alakú övcsat

Előkelő férfi viselete

10. századi ház modellje

A 10. századi falu kisméretű, 3×3 méteres házai a föld felszínén álltak. Agyagba rakott kőből, fából, illetve agyaggal bevett vesszőfonatból (patics) épültek. A nádból, szalmából készült tetőzetet a ház sarkaiban elhelyezkedő ágasfákra fektetett szelemengerendák tartották. A házak sarkában kőkemencek voltak. Ezt sütésre, főzésre, fűtésre és világításra egyaránt használták. A kemencékhez nem építettek kéményeket, így belőlük a füst az ajtón vagy a tető résein át távozott. A házak padlóját letapasztották, a legtöbb házbeli munkát ezen kuporogva végezték. A házakból belső berendezésükre utaló nyomokat nem ismerünk.

Cserépedények

Kézi malom

Mezőgazdasági eszközök és használati tárgyak

A honfoglaló magyarság fejlett mezőgazdasági ismeretekkel érkezett a Kárpát-medencébe. Ezt bizonyítják a leégett házak romjai között talált mezőgazdasági eszközök és a különféle, nagy mennyiségben előkerült égett gabonamagvak is. Magyarországon az első, hiteles körülmények között feltárt 10. századi ekevas Borsodon látott napvilágot.

Sarló

Rövid kasza

Birkanyíró olló

Kolomp

Kötőlánc

Balta

Kécek

Fenőkövek

Ekevas

Ösztöke

Kulcs

„Ős-gulyásleves”

Birkafaggyú, csontos hús, karórépa, hagyma és tészta maradványait tartalmazó elszenesedett étel

Borsó, búza, árpa, rozs, köles, lencse, len

Kőépület

A 10. századi falu egyszerű kis házai között egy nagyobb méretű, 5×5 méteres, agyagba rakott kövekkel megalapozott épület is állt. A ledőlt oldalfalak feltárt maradványai alapján feltehető, hogy az első szintje kőből, a második azonban fából épülhetett. Ez az épület a falu vezetőjének lakóhelye lehetett.

Cserépedények

A 10. századi település házaiból legnagyobb mennyiségben cserépedények kerültek elő. A házakban általában 12-15 edényt: különböző méretű fazekakat, tálakat, palackokat használtak. Nagyméretű cserépedényben tárolták a tisztított gabonát is. Az edények közül néhány a falu pusztulását okozó tűzvészben deformálódott, többségük azonban épségben, vagy csak a föld által összenyomva hevert a házak omladéka alatt.

A 11. századi ispánsági vár

A történeti Borsod megye egyike a Szent István által létrehozott megyéknek. Területe napjainkig változatlan formában őrzi a 11. századi megyeszervezés emlékeit. E korai megyék élén egy-egy, a király által kinevezett ispán állt. Szerepe a megye közigazgatásának, a bíraskodásnak, az adószedésnek az irányításában, valamint a katonai feladatok megszervezésében volt. Az ispánok székhelye, a királyi megyék központja a borsodihoz hasonlóan épült várakban volt. Itt élt az ispán vezetése alatt álló katonaság, amelynek ellátására a várak birtokokat kaptak. E birtokok népei szolgáltatták az ispán és katonái számára az élelmet, fegyvert, ruhát.

A sánc szerkezete

A várfalakat jelentő sáncok a 10. század végén, a 11. század elején, egy, a Bódva fölé magasodó természetes dombon készültek. A földsáncokat faszervezet erősítette. A 10 m széles sánc alapját két sor kazetta alkotta, amelyet hántolatlan gömbfákból, máglyarakásszerűen építettek fel. A kazetták közeit földdel döngölték meg, a két kazettasort keresztbe fektetett gerendákkal is merevítették. Az így létrejött várfal a külső oldal felé meredek, befelé pedig rézsűs volt. A sáncok ma 5 m magasságban állnak, azonban feltehető, eredetileg ennél magasabbak voltak. Tetejükön sárral bevert, vesszőfonatból készült palánk is állhatott. A várat három oldalról a Bódva és mocsarai védték. Bejárata D-ről nyílhatott.

A borsodihoz hasonló módon épült az államalapítás korának legtöbb magyar vára. De általánosan ismert és elterjedt volt ez a föld-fa szerkezetű építési mód a korabeli Európában is. A 11-13. századi haditechnika mellett ezek a várak bevehetetlenek voltak.

Adószedés és törvénykezés

Az ispán egyik feladata az adószedés irányítása volt. A megyékben kezdetben természetben, majd pénzben szedett adó képezte a királyság jövedelmeinek legfontosabb részét.

Az ispán bíraskodott a vármegye népeinek peres ügyeiben. A 11-13. században a perbe idézés szóban történt. Az idézés hitelességét a király vagy az ispán pecsétje (idéző billog) bizonyította.

*Anonymus művének Borsodról szóló részlete
Pénzváltó mérleg
III. Béla király (1172-1196) idéző billoga
11-13. századi ezüst pénzek (denárok)*

Honvédelem

A 11-13. században a király haderejének zömét a vármegyei katonaság képezte. Többségük ebben a korban is könnyű fegyverzetű volt, íjjal, nyíllal, szablyával harcolt. Egy részüket azonban a Nyugat-Európából átvett, korszerű nehézfegyverzettel, páncéllal, kétélű karddal, lándzsával is felszerelték.

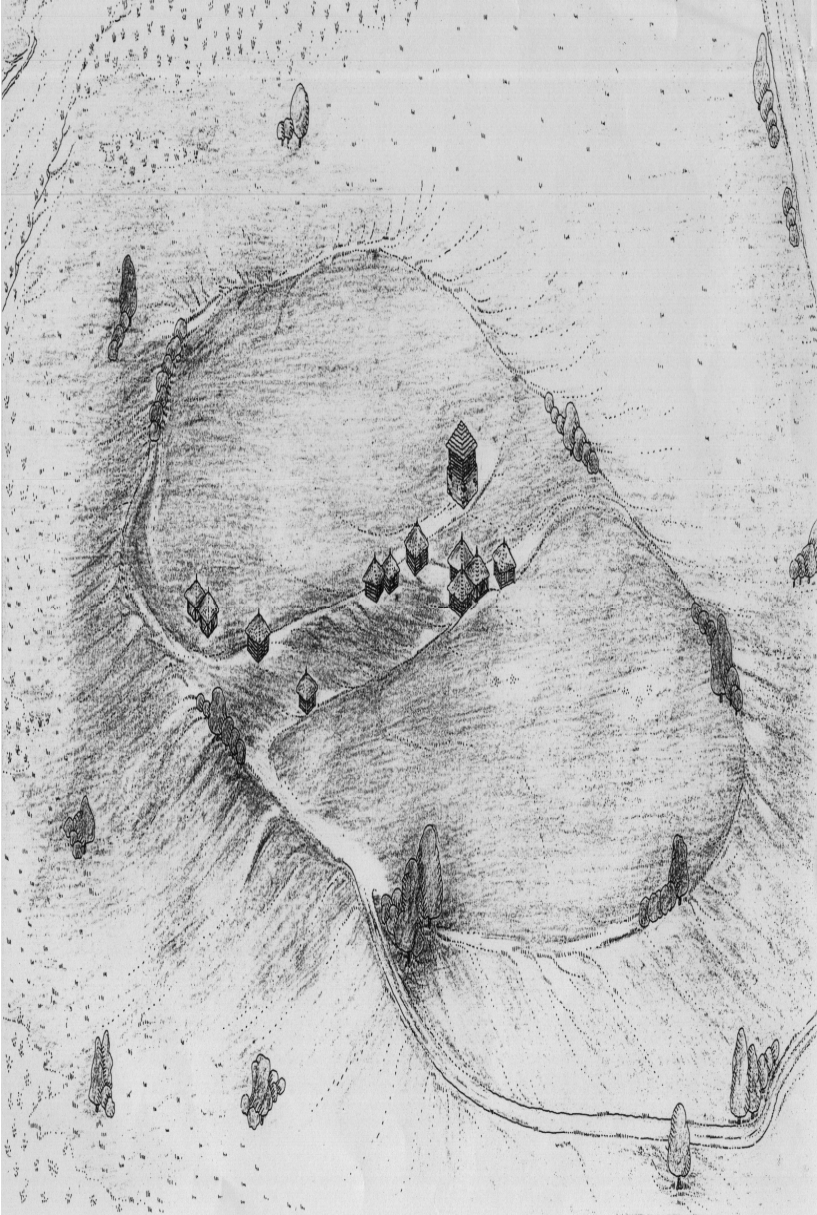
<i>Kétélű kard</i>	<i>Páncéling összeégett töredékei</i>
<i>Lándzsa</i>	<i>Zabla csontból készült oldalpálcái</i>
<i>Szablya</i>	<i>Kengyelpár</i>
<i>Nyílhegyek</i>	<i>Sarkantyú</i>
<i>Zabla</i>	

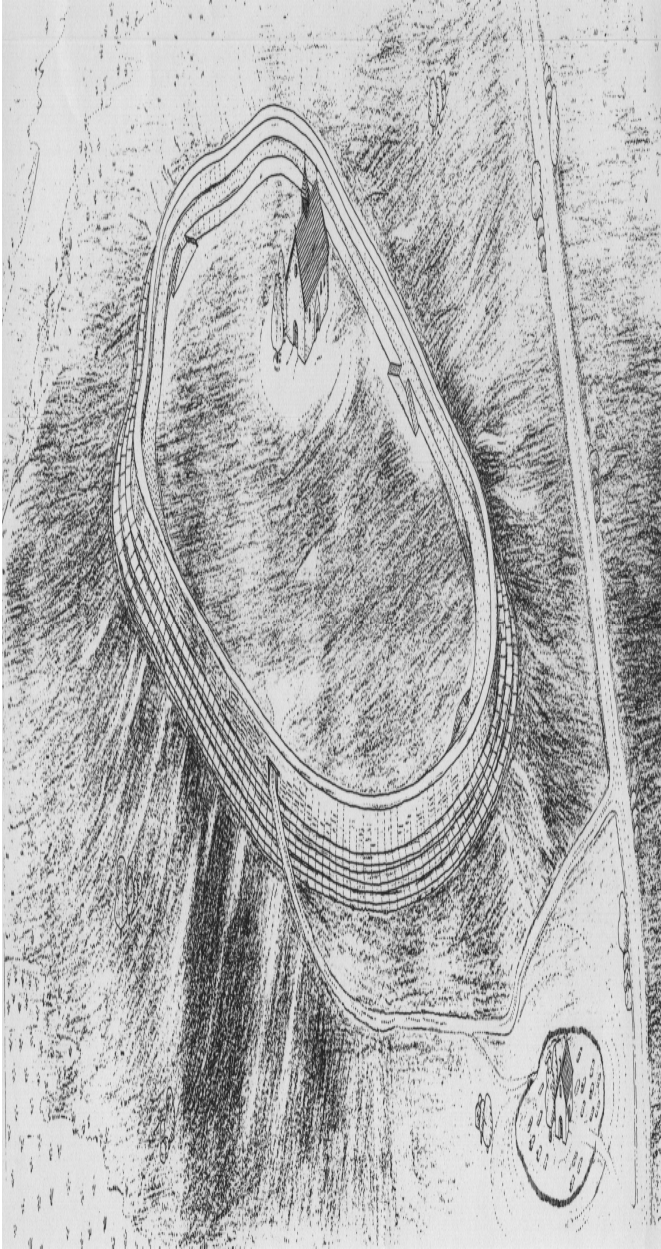
Egyházszervezet

Magyarországon a világi közigazgatási rendszerrel párhuzamosan épült ki az egyházszervezet is. A püspökök által vezetett egyházmegyék több esperességre oszlottak, amelyeket esperesek irányítottak. A 11-12. században az esperesek az ispánsági várakban alakították ki székhelyüket. A vár belsejében feltárt, 11. század közepén épült templom Borsod megye első egyházi központja, esperesi székhely volt.

A vár sáncain kívül egy másik, ugyancsak a 11. században épült templom is állt. Maradványai a mai borsodi református templom mellett láttak napvilágot. A templom körül nagy kiterjedésű temető helyezkedett el. E másik templom papjai az itt élők lelki gondozását végezték, eskettek, kereszteltek, temettek.

<i>Füstölő</i>	<i>Szenteltvíztartó</i>
<i>Feszület</i>	<i>A mai református templom</i>
<i>Pásztorbot</i>	<i>mellett feltárt 11-13. szá-</i>
<i>Gyertyatartó</i>	<i>zadi temető részlete</i>

ELISMERÉSEK

**A Magyar Tudományos Akadémia
köztestülete**

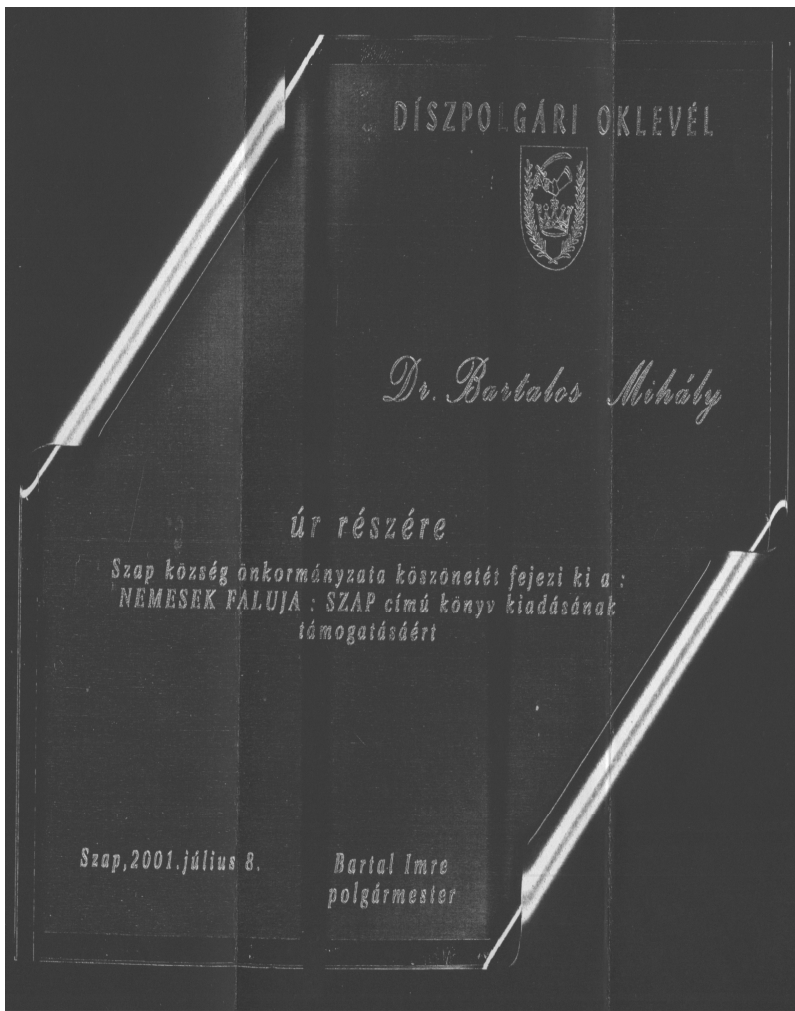
tagjává fogadta

Bartalos Mihályt

a külhoni magyar tudományosság jeles képviselőjét.
Mint köztestületünk tagja,
gyarapítsa ezután is a magyar, s így az egyetemes tudomány
eredményeit,
tovább öregbítve ezáltal hazánk jó hírét
szerte a világon.

Budapest, 2001. december 1.

György Ferenc
a Magyar Tudományos Akadémia
elnöke

Dr. Bartalos Mihály orvos Edelényben élt ifjúkorában. Jelenleg New Yorkban lakik. Önmagáról és családjáról jelent meg írása A Borsodi Tájház Közleményei 9-10-es számának 118-124. oldalán.

Jelen kiadványunkban két elismerés dokumentumát mutatjuk be, melyek másolatát dr. Bartalos Mihály küldte el részünkre.

Szívből gratulálunk, és további jó munkát kívánunk!

*

A Magyar Nemzeti Múzeum és a Honismereti Szövetség „A tudás forrásai” címmel 2001-2002. évre helytörténeti pályázatot írt ki.

A pályázaton az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum különdíját nyerte felnőtt kategóriában Molnár Istvánné (Edelény) *Az óvodatörténet félszázada a Bódva völgyében és pedagógusi pályafutásom története (1956-1994)* című dolgozatával;

IV. helyezést ért el felnőtt kategóriában:

Hadobás Pál (Edelény) *A magyar katonai tisztképzés története és jelvényei* című dolgozatával;

Koleszár Krisztián (Bódvaszilas) *Molnár László: Apám élete* című dolgozatával.

Dicséretben részesült:

Béres János (Edelény) és Hadobás Pál (Edelény).

Ifjúsági kategóriában III. díjat kapott:

Koós Gábor (Szalonna) *A Bódva-völgyi Szalonna és temploma az Árpád-korban.*

Gratulálunk a szép sikerhez!

TALÁLKOZÓK

A Sajó – Bódva – Jósva – Torna-völgy Térsége periodika- és folyóiratszerkesztőinek első találkozója. Jósvafő, 2002. június 1.

A jósvafői tájházat működtető és a Jósvafői Helytörténeti Füzeteket megjelentető Színlő Kft. szervezte a tanácskozást. Az alábbiakban a szervező, **Szablyár Péter** emlékeztetőjét közöljük.

Emlékeztető

A szervezők nevében Szablyár Péter, Jósvafő település nevében Garan Béla polgármester köszöntötte a megjelenteket, röviden vázolta a Jósvafőn megjelenő időszaki kiadványok szerepét és jelentőségét a település életében.

Ezt követően a lapszerkesztők számoltak be lapjuk múltjáról, jelenéről és terveiről.

Hadobás Pál — az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum igazgatója — vázolta a város önkormányzata szervezeti keretében végzett irodalomszervezői és kiadói tevékenységet (Borsodi Tájház Közlemé-

neyi, Edelényi Füzetek, monográfiák, reprint kiadványok stb.) és az ehhez kapcsolódó élénk kulturális életet, a regionális társintézményekkel kialakított jó kapcsolatokat, majd részletesen bemutatta kiadványaikat.

Hadobás Sándor — a Rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeum igazgatója — ismertette az 1965-ben alapított, azóta országos hatáskörű szakgyűjteménnyé fejlődött intézmény 1970 óta végzett kiadói tevékenységét. Szakmai és regionális jellegű kiadványai 200-1500 példányban jelennek meg.

Egerszegi Márta — a Putnokon megjelenő *Gömöri Hírmondó* főszerkesztője — bemutatta a városi önkormányzat kiadásában 13. évfolyamában megjelenő lap felépítését, az 5 fős szerkesztőbizottság tevékenységét, a lap önkormányzati mellékletét, regionális hatókörét (a 2002. májusi számban éppen a jósvafői színjátész köréről jelent meg egy riport).

Pecze Imréné — az ANP aggteleki barlang üzemzetője — a *Vendégváró Aggtelek* c. időszakos kiadvány és az Aggteleki Falunapok rendezvénysorozatának történetét, fejlődését ismertette.

Bódis Istvánné (Irma néni) az Aggteleken korábban és jelenleg végzett hely- és családtörténeti gyűjtőmunka eredményeiről, nehézségeiről számolt be, kiemelve a millenniumra megjelenő monográfiát és a jövőre vonatkozó terveket (családtörténeti kutatások folytatása, néprajzi anyagok közreadása).

Izápy Gáborné (Zsóka) bemutatta az idén 10. születésnapját megélt — általa szerkesztett — Jósvafői Hírmondó történetét, rendszeres kiadvánnyá válását.

Koleszár Krisztián — a Galyasági Településszövetség „*Galyaság*” c. negyedévi kiadványának szerkesztője — a kistérségi lapszerkesztés nehézségeit és szépségeit vázolta.

Szabályár Péter ismertette az 1994-ben újtára indított Jósvafői Helytörténeti Füzetek szerkezeti felépítését, tartalmát, belső arányait, terjesztési szempontjait.

Halász Péter — a „*BÓDVAVÖLGYE — Udolie Bodvy*” 1905-ben alapított, majd 1992-ben felújított, Szepsiben megjelenő kétnyelvű regionális folyóirat főszerkesztője bemutatta lapját, szerkesztési és terjesztési nehézségeit.

A lapszerkesztők tájékoztatóját követően az előzetes programnak megfelelően két előadás hangzott el. **Hadobás Sándor** múzeumigazgató A Sajó-

Bódva köze sajtótörténete címmel a kezdetektől napjainkig vázolta e hányatott sorsú vidék gazdag sajtótörténetét, hittel bizonyítva azt a régi megállapítást, hogy a múlt ismerete nélkül jövő sincs.

Karosi Imre, a Déli Hírlap lapigazgatója szenvedélyes hangú tájékoztatót tartott a hazai sajtó és lapkiadás jelenlegi helyzetéről, a rendszerváltoztatás óta eltelt időszak kedvezőtlen tendenciáiról és ezek sajtóbeli visszatükröződéseiről.

Jelenlevők egyetértettek abban, hogy a mai ismerkedés és eszmecsere nem volt hiábavaló időtöltés. **Egerszegi Márta** (Putnok — Gömöri Hírmondó) bejelentette, hogy 2003-ban Putnokon szívesen helyet adnak egy hasonló célú találkozó megrendezésének.

Jósvafő, 2002. jún. 6.

TARTALOM

Búcsú Slezsák Imrétől (1932-2002) (Cs. Varga István)	3
Búcsú Béres Jánostól (1915-2002)	9
Béres János ravatalánál (Laki-Lukács László búcsúztatója)	12
Búcsú Rejtő Lászlótól (1934-2002)	15
Rejtő László ravatalánál (Dr. Balogh Bertalan búcsúztatója)	15
ÉVFORDULÓK	
50 éves az edelényi könyvtár (Hadobás Pál)	19
25 éves az edelényi kertbarát kör (Lipták Béla)	24
15 éves az Edelényi Füzetek helytörténeti kiadványsorozat	28
ADALÉKOK SZENDRŐ MÚLTJÁBÓL	
Újabb adatok Szendrő 16-17. századi irodalmi életéhez (Hadobás Sándor)	37
Thaly Kálmán: Zákány István	47
Besze János levele szülőhelye, Szendrő előljáróságához	54
MÚLTIDÉZŐ	
Ásatás a derékegyházi dombon 1928-ban (Güntler Curt)	57
KÖNYVESPOLC	
Irodalmi kávézó (Fecske Csaba)	64
Az élet útjain (Slezsák Imre)	65
Egy régen várt könyv margójára (Hadobás Sándor)	66
A rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeum új kiadványai (Hadobás Sándor)	69
Torna-vidék	72
KÖNYVBEMUTATÓ	
Slezsák Imre hűsége (Jánosi Zoltán)	73
Hegyi Imre levele	75
A BORSODI FÖLDVÁR	
Egy államalapítás kori megyeszékhely (Wolf Mária)	77
ELISMERÉSEK	
Bartalos Mihály	83
Pályázati eredményeink	85
TALÁLKOZÓK	
Periodika- és folyóiratszerkesztők első találkozója (Jósvafő, 2002. június 1.)	86

